

sosyalist politika

ÜÇ AYLIK KİTAP DİZİSİ

sayı 13

HAZİRAN 1997

SIYASETE SON BİR YILLA GELEN NETLEŞME
Sosyalist Politika

MARKSİST ÇÖZÜMLEMEDE
ÖLÇEK SORUNU
Metin Çulhaoğlu

EMPERYALİZMİN ROTASI NEREYE
Ç. Pelin Yalçın

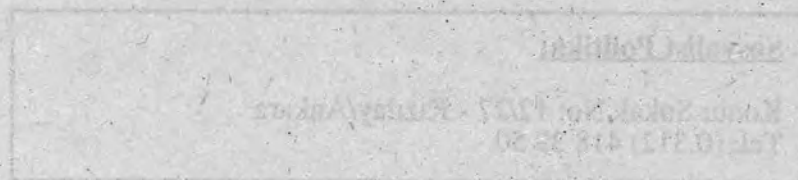
EMPERYALİZM: DÜNDEN BUGÜNE
Haluk Savaş

ALMAN KOMÜNİST PARTİSİ'NİN
SOSYALİZM DÜŞÜNCESİ
Çeviri : Doğan Göçmen

" DEVLET GİDER MERSİN'E
SİVİL TOPLUMCULAR TERSİNE"
Ali Deniz Toros

KÜRESELLEŞME ÜZERİNE BİR TARTIŞMA
A. Sivanandan/Ellen Meiksins Wood

Engin Erkiner
A. İlker Ege
Temel Demirer

1997 - 1998
Kishinev

SOSYALIST POLITIKA 13
1997 - 1998

1997 - 1998

1997 - 1998

1997 - 1998
Kishinev

Sosyalist Politika:

Konur Sokak No: 12/27 - Kızılay/Ankara
Tel: (0.312) 418 39 50

Doruk Yayıncılık, 1997 - ANKARA
Tüm hakları saklıdır

SOSYALİST POLİTİKA 13
Ortak Kitap

Haziran - 1997

Dizgi : GOŞA (0.312) 418 05 52

Yayınevi Adresi : Sakarya Cad. 36/11 06420 Yenışehir/Ankara
Tel - Fax : (0.312) 435 24 97

İÇİNDEKİLER

Sunu / 1

Siyasete Son Bir Yılla Gelen Netleşme / 3
Sosyalist Politika

Marksist Çözümlemede Ölçek Sorunu / 7
Metin Çulhaoğlu

• Emperyalizmin Rotası Nereye / 17
Ç.Pelin Yalçın

Emperyalizm; Düünden Bugüne / 39
Haluk Savaş

21. Yüzyıl Eşiğinde Marksizm / 49
Engin Erkiner

Alman Komünist Partisi'nin Sosyalizm Düşüncesi / 53
Çeviri: Doğan Göçmen

"Devlet Gider Mersin'e Sivil Toplumcular Tersine" / 66
Ali Deniz Toros

Acil Demokrasi... / 82
A.İlker Ege

Küreselleşme Üzerine Bir Tartışma / 91
A. Sivanandan / Ellen Meiksins Wood

Tupac Amaru'nun 14'leri!... / 103
Temel Demirer

SUNU

Sıcak yaz günlerine girdiğimiz bu günlerde 13. sayımızla merhaba diyoruz.

"Emperyalizm" konusunu ağırlıklı olarak ele alan yazılarla güncel politik gelişmelerden görece daha uzak yazılar sunuyoruz sizlere.

"Küreselleşme" olarak adlandırılan süreç, 80'lerin sonunda Türkiye solunun bir kesimini hazırlıksız yakalamıştı. Günümüzde daha serinkanlı değerlendirmelere yerini bırakan bu süreçte, küreselleşmenin demokratikleşmeye adeta kendiliğinden yol açacağını söyleyen insanlara sosyalistlerin arasında da sıkça rastlanılır olmuştur. Bugünlerde sosyalistlerin arasında bu tür düşüncelere prim verenlerin sürgüsü biraz düşmüş görünse de, burjuva gazetelerinin "köşe"lerinde ya da magazin sayfalarının Internet'ten sözeden yazılarında hâlâ bu görüşlerle karşılaşılıyor.

Ancak, marksistler açısından sorunun tarihsel boyutu, yeniden ele alınmayı bekliyor: "Marksizmde Ölçek Sorunu" ... Metin Çulhaoğlu, aynı başlıklı yazısında, marksist çözümlemede ulus devlet ölçeğinin halen geçerliliğini koruduğunu savunuyor.

Ç.Pelin Yılmaz, "emperyalizm ve küreselleşme" konusunun tarihsel izlerini takip ederek güncel değerlendirmelere ulaşıyor. Haluk Savaş ise, yüzyılın başlarındaki emperyalizm tartışmalarından "emperyalizmin yeni olguları"na bir panorama sunuyor.

Engin Erkiner, Almanya'da düzenlenen "21. Yüzyıl Eşiğinde Marksizm" konulu önemli bir toplantıdan izlenimler sunuyor. Ayrıca, "Alman Komünist Partisi'nin Sosyalizm Düşüncesi" başlıklı yazıyı Doğan Göçmen'in çevirisi ve DKP Başkanı Heinz Stehr'in "Türkçe Çeviriye Önsöz"üyle sunuyoruz.

"Devlet Gider Mersin'e, Sivil Toplumcular Tersine" başlıklı yazısında Ali Deniz Toros, marksizmin klasik konularından biri olan "devlet" konusuna eğilerek sivil toplumcularla hesaplaşıyor. A.İlker Ege ise, solun eski hastalığı "demokrasıcılık"ın güncel görünümlerinden söz ediyor.

Ellen Meiksins Wood'un 12. sayımızda yayımlanan "Modernite, Post-modernite ya da Kapitalizm" başlıklı yazısına A.Sivanandan'ın bir eleştirisini ve Wood'un yanıtını "Küreselleşme Üzerine Bir Tartışma" başlığıyla yayımlıyoruz.

Son olarak Temel Demirer, Latin Amerika'dan Tupac Amaru'nun tarihte iz bırakacak başkaldırılarının öyküsünü yazıyor.

Eylül ayında buluşmak dileğiyle, sağlıklıyla, yoldaşça kalın.

Sosyalist Politika

SIYASETE SON BİR YILLA GELEN NETLEŞME

Siyasetle uğraşanların başta ettiikleri çeşitli özdeyişler vardır. Örneğin "siyaset boşluk tanımaz" vb. gibi. Bu tür özdeyişler arasında, felsefi kökenli olanlarına pek raslanmaz. Oysa bize kalırsa siyasetçilere az önce örneklenenden çok daha fazla ışık tutacak bir başka özdeyiş daha vardır. Felsefi kökenli bu özdeyiş şudur: "Yaşamın kendisi tarihten hiçbir şey öğrenmez."

Bu özdeyişin önemi şuradadır: Tek tek özneler, tarihten elbette çok şey öğrenebilirler, çarpıcı dersler çıkarabilirler; ama bir bileşke olarak tarihin bu tekil derslerden herhangi biri doğrultusunda sonuçlanması pek mümkün değildir. Çünkü tarih, geçmişten kendi özel derslerini çıkaran güçlerin ortaya koydukları etkinliklerin bir bileşkesi olarak biçimlenir. Bu bileşke, şu ya da bu özel dersin sonuçlarını içerebilir, ama ona indirgenemez. Bu yüzden, tarih hiçbir zaman kendini tekrarlamaz.

Bu söylenenin, son 40 yıllık dönemde 27 Mayıs'ı, 12 Mart'ı ve 12 Eylül'ü yaşayan Türkiye için özel önemi olsa gerek. Ordudan Türkiye burjuvazisine, dinci hareketten sola dek pekçok siyasal özne, bu üç olgudan mutlaka belirli siyasal dersler çıkarmıştır. Ne var ki, salt bu olguların irdelenmesiyle yetinildiğinde anlamlı herhangi bir sonuca ulaşılması mümkün olmayacaktır. Askeri darbelerin tarih dışı evrensel kuralları, önkoşulları vb. yoktur. Geçmişe dönük bir bakış çok çarpıcı genel eğilimler, hatta kurallara ulaşsa bile, bu ampirik çıkarsamalar güncel duruma ve onun gerektirdiklerine boyun eğecektir. Bu yüzden, bazı göstergelere bakarak Türkiye'nin bugün 27 Mayıs, 12 Mart ya da 12 Eylül eşiğinde olduğu söylenebileceği gibi, bu kez başka göstergelere bakarak bu olayları önceleyen ortamlarla pek az benzerlik taşıyan bambaşka bir ortamı yaşadığı da söylenebilir. Doğruya yaklaşabilmek için, ilkinin ikincisine tabi kılmak ve onun içinde eritmek gerekir.

Özellikle son dönemde Türkiye'de nelerin olup bittiğine ilişkin pekçok şey söyleniyor. Yapılan çözümleme ve öngörülerde çok sık kullanılan kavramlardan biri "restorasyon". Susurluk olayından RP'ye yönelik saldırıya, Kuzey Irak operasyonundan dış politikadaki girişimlere dek pekçok konu restorasyon kavramı eksen alınarak çözümleniyor. Buna biz de katılıyoruz. Gerçekten de, Türkiye'de son dönemde yaşanan gelişmeleri anlamlı bir çerçeveye oturtmak için en başta bu kavrama ihtiyacımız olacak.

Türkiye'de 70 küsur yıllık Cumhuriyet deneyiminin, yaşadığı bütün sarsıntılara ve krizlere karşın, üstyapısal anlamda belirli bir eksen oluşturduğu,

en azından her dertte ayak basılacak bir zemine sahip olduğu söylenebilir. Bu zemin. Anayasalarda, devletin temel kurumlarının ortak zihniyetinde, bu kurumların sözcülerinin kriz dönemlerindeki sözlerinde açık ifadesini bulur. Cumhurbaşkanları ile Genel Kurmay, Anayasa Mahkemesi ve TBMM Başkanları tipik örneklerdir. Oturulan yerin ya da üzerine basılan zeminin ne olduğuna gelince: Bu, değişen sermaye birikim modellerine ve bu modellere uygun olarak izlenen ekonomik politikalara şemsiye oluşturan, resmi ideoloji temelli, batıcı, modernist, üniter, laik "hukuk devleti"dir. Sapmaların filiz verdiği ana gövde budur.

Türkiye'nin bu zemine özgün burjuva demokratik devrim süreçleri sonucunda ulaşmaması ve Cumhuriyet'in elitist bir modernizasyon girişiminin ürünü olması, siyasal süreçlerin ciddi tıkanıklıklarla ve darboğazlarla karşılaşmasına yol açmıştır. Temel doğrultu, bu darboğazları, her iki yanına doğru uzanarak ve bu anlamda karışıklaşarak aşmaya çalışmıştır. Temel doğrultuyu en iyi hangi tarihsel dönemin özetlediği sorulursa, bu soruya tek bir yanıt vermek gerekir: 1930'lar. Özellikle 1950'den bu yana ise, bir yanda dinci ideoloji ve hareket,* diğer yanda burjuva demokrasisi ve liberalizmi, temel doğrultunun uzandığı yan cephanelikler olmuştur. Temel doğrultunun bir yana uzanmasından Said Nursi'ler, tarikatler, İmam Hatip'ler, dinci partiler nasiplenmiş; diğer yana uzanması ise TBKP'lileri, Boyner'leri, II. Cumhuriyetçileri ve bilumum sivil toplumcuları heveslendirmiştir.

Türkiye'deki temel doğrultuyu en iyi 30'ların özetlediğinden söz ettik. Ama, düzenin 30'ları ihya etmesi mümkün değildir ve hiç olmayacaktır. Ne var ki, bu yıllardan çıkarılan ve çeşitli biçimlerde ambalajlanan bir "ekstre" düzenin elinde her zaman bulunacaktır. Restorasyon, bir yanıyla, bu ekstreten etkisinden uzaklaşan eğilimleri yeniden merkeze çekme ve merkezde ideolojik, siyasal ve kurumsal bir konsolidasyona gitme operasyonudur. Böyle bir operasyonun, daha Özal döneminde gündemde olduğunu bilmek gerekiyor. 8 yıl öncesine ilişkin bir değerlendirmeden yapılan aşağıdaki uzunca alıntının, günümüzün gelişmelerine bir boyutuyla ışık tutacağına inanıyoruz:

"Kemalizme bakış konusunda örneğin eski DP-AP çizgisi ile CHP arasında kimi net ayrımlar çizilebilirken, bugün ANAP, DYP ve SHP için, bunların Kemalizme yaklaşımlarını ölçüt alan ayırtmaya gitme olanağı kalmamıştır. Biri ne kadar Kemalistse, öteki de o kadardır. Belki bundan da önemlisi şudur: Gene Kemalizme yaklaşım konusunda mevcut politik partilerin (RP hariç) yaklaşımı ile ordunun yaklaşımı arasında net ayrımlar çizilebilmesi de artık mümkün değildir (...)

"Bir kere dünya kapitalizminin bugünkü global yönelimleri ve bu yönelimler çerçevesinde Türkiye kapitalizminin tercihleri dikkate alındığında, Kemalizmin merkezîyetçi, otarşik, sanayici vb. söyleminin gündem dışı kaldığı ortadadır. Kemalizm, önce bu anlamda 'tükenmekte'dir. Ancak bir diğer tüke-

tim daha vardır ve bu da, RP hariç öteki tüm burjuva partilerinin, politik arenada kalıp iktidar mücadelesi verebilmek için, Kemalizme belirli anlamlarda daha çok sahip çıkmaları gerektiğini anlamalarıdır... Kemalizmin bu anlamdaki 'tüketilişi', aynı zamanda onun başarısı sayılmak gerekir. Çünkü bu anlamda Kemalizm, fikri cazibesi ile olmasa bile kendisini temsil ettiği varsayılan güçler aracılığıyla, geleneksel ideolojik oluşumların kendi doğal gelişimleri sonucu gidebilecekleri yönleri değiştiren, alabilecekleri nihai biçimlenmelere kesin sınırlar getiren bir ortak payda ideolojisi olma işlevini bugün de korumaktadır.

"Belki hepsinden de önemlisi şu gerçektir: Ekonomik boyutla takviyeli olsun olmasın, politik ve toplumsal bunalımların Türkiye'yi getirebileceği kimi darboğazlar yeniden bir *deux ex machina* ile aşılma istenecekse, bu "kurtarıcı" mutlaka ve mutlaka abartılı bir Kemalist söylemle inecektir sahneye. İşte bu açıdan da, fiili tükenmişliği ne olursa olsun Kemalizm, olağan ve olağandışı yollardan iktidara oynayan her türden ögenin başvurmak zorunda olduğu bir adres olma işlevini uzun süre koruyacaktır. Türkiye'de, sivil güçlerin Kemalizme asgari bir borç ödemesi yapmadan iktidarda kalmaları, sivil olmayan güçlerin ise abartılı bir Kemalist retorik kullanmadan eylem rasyonalizasyonuna gidebilmeleri mümkün görünmemektedir" (Metin Çulhaoğlu, "İdeoloji ve Politika: Kavramlardan Pratiğe Yaklaşım Denemesi", *Marksizm ve Gelecek*, no.2, Güz 1989, ss. 40-41)

Bugün Türkiye'de düzen politikalarının odak noktasında, yukarıda alıntılanan doğrultuda bir restorasyon girişimi yer almaktadır. Ancak bu restorasyonun tam tamına istenilen doğrultuda gerçekleştirilmesi biraz güç görünmektedir. Ordunun ve MGK'nın gücü ne olursa olsun, az önce anlatılan temel doğrultu 1930'lar hariç hiçbir dönemde kendi özgür siyasal-ideolojik kurgusuyla yol almamış, hep oraya buraya uzanarak karışıklaşmıştır. Giderek, bu karışıklaşma, düzenin temel harcını oluşturmaya başlamıştır. Bu nedenle, Türkiye'de batıdaki anlamıyla gerçek bir "merkez sağ" partinin gelişip güçlenmesi çok güç görünmektedir. Hep "merkez sağ" olmaları istenen ANAP, DYP gibi partilerle DSP'nin, dincilikle, milliyetçilikle ve genel anlamda tutuculukla ipleri koparmak istememeleri de gene aynı nedenle bir mantığa oturmaktadır. Özal'ın yarattığı yapay sentez çöktünce, Türkiye'de düzen siyaseti aslına rücu etmiştir. Böyle bir ortamda, 1930 ların bulaşıklaşmamış temel doğrultusunu tutturmak ve merkez sağ rolünü üslenmek de orduya düşmüştür.

Bu genel tablodan çıkarsanabilecek birtakım dersler vardır. Özellikle son dönemin gelişmeleriyle belirginleşen bu dersleri şöyle özetlemek mümkün görünüyör:

1- Ordu ile Refah'ın kapışması, görünürdeki bütün karşıtlıklara karşın belirli bir ortak zeminde gerçekleşmektedir. Bu ortak zemin ise modernizmdir. Çünkü, bu ülkedeki en modernist devlet kurumu ordu, en modernist siyasal örgüt ise RP'dir. RP'nin modernizmi kimseye şaşırtıcı gelmemelidir. Bu partinin dinci ideolojisi, örgütsel yapısının, örgütlenme ve siyaset yapma tarzının tam

tamına modernist temellerde gerçekleşmesine engel değildir. Bu nedenle bugün RP siyasal partiye en çok benzeyen siyasal örgütlenmedir. Ordu, şeriat tehlikesinden çok, RP'nin bu niteliğinden ve gene bu anlamdaki güçlülüğünden çekinmektedir.

2- Demokratik haklar ve kazanımlar için mücadele verilmesini küçümsemiyoruz. Ancak, bu ülkenin solundaki demokrasi aşıkları olup biteni iyice bir değerlendirmek zorundadırlar. Sol içerikli radikal bir düzen değişikliği olmadıkça, bu ülkede gerçek anlamda bir demokrasinin yerleşme şansı yoktur. Türkiye solunun demokrasi mücadelesi, artık Sisypheos efsanesini anımsatmaya başlamıştır. Belki de bir tek farkla: Türkiye solunun ve her ne anlama geliyorsa "demokrasi güçleri"nin kendilerini yokuş yukarı taşımaya yazgılı saydıkları kaya, daha tepe noktaya bile varmadan hep üstlerine yuvarlanmaktadır.

3- Türkiye'de şeriata karşı duruş ile aynı anda darbeye karşı duruşun ortak temelini "demokrasi" sayılması, son derece kısırlaştırıcı bir konumlanıştır. Askeri darbeye "demokrasi" temelinden karşı çıkış, son çözümlemede, bütün pislikleriyle ve çürümüşlüğüyle bugünkü sözde parlamenter demokrasiye fit olma, "adam çıkmaz" denilen Meclis'i yüceltme anlamına gelir. Şeriat tehlikesine karşı duruşu salt demokrasiyle sınırlamak ise çok daha vahim bir hatadır. Böyle bir konumlanışın, düzene yönelik radikal eleştiriyi, dinci ideolojinin ve siyasetin demagojilerine bırakmaktan başka anlamı yoktur. Dinci ideolojiye ve siyasete karşı duruş, düzenin temellerine yönelik ciddi eleştirileri, propagandayı ve ajitasyonu davet ederken, bu davete icabet etmeyip "şeriat demokrasiye karşıdır"la yetinmek büyük bir aymazlıktır.

4- Türkiye son bir iki yılın gelişmeleri, iki kesimi sözcüğün tam anlamıyla rezil etmiştir. Rezil olan kesimlerden birincisi, bir zamanlar, Türkiye'deki tutucu siyasal çizginin "sarışın güzel kadın"la birlikte değişim geçirdiğini, geleneksel DYP tabanının böylece liberalleştiğini ve demokratikleştiğini savunanlardan oluşmaktadır. Bu kesim, Yozgat'tan değil de Boğaziçi'nden çıkan, İlahiyat Fakültesi'nden değil de Boğaziçi Üniversitesi'nden mezun olan, Suudi Arabistan'ı değil de ABD'ni yol yapan, erkek değil de kadın, esmer ve kavruk değil de sarışın ve besili olan insanlara "uygarlık", "liberallik" vb. yakıştırarak ne denli aptal olduğunu göstermiştir. Rezil olmada bunlardan aşağı kalmayan ikinci kesimi ise, Refah Partisi'ni, "sivil toplum"un anti-kemalist, dolayısıyla anti-otoriter, anti-bürokrat ve demokrat gücü sayanlar oluşturmaktadır. Refah Partisi'nin genel siyaseti ile Melih Gökçek'ten Halil İbrahim Çelik'e, Hasan Hüseyin Ceylan'dan Şevki Yılmaz'a uzanan özü, bu kesimin entelektüel fantezilerinin içine pislemiştir. Bu kesimin böyle bir pislği hakettiğini söyleyip geçiyoruz.

Sosyalist Politika

5 Haziran 1997

MARKSİST ÇÖZÜMLEMEDE ÖLÇEK SORUNU

Metin ÇULHAOĞLU

Sosyalistler, daha doğrusu marksist sosyalistler, çözümlemelerini hangi ölççeği temel alarak yapmalılar?

Bu, en azından Türkiye solunda üzerinde yeterince durulmamış, önemli bir konudur. Ölçek derken, en özelden ya da yerelden, genele ya da evrensele doğru uzanan değişken bir zemini kastediyorum. Örneğin belirli bir bölgedeki (diyelim Zonguldak) sınıf hareketi çözümlenirken başvurulacak ölçek, yerel ölçektir. Buna karşılık, günümüz dünyasındaki genel eğilimlerin çözümlenmesi, doğal olarak çok daha kapsayıcı bir ölççeği temel alacaktır. Burada hemen belirtmek-gerekir: Marksistler elbette kendilerini belirli bir ölççeğe sınırlamak zorunda değillerdir. Yerine ve duyulan gereksinime göre, bu ölçeklerden herhangi biri, basbayağı meşru çözümleme zemini sayılmalıdır.

Ne var ki bu meşruluk, ele alınan ölçek hangisi olursa olsun, bunlardan herbirinde *bütünlüğün marksist çözümlemesinin* yapılabileceği anlamına gelmez. Bu şerh, bütünlüğün marksist çözümlemesine daha ayrık bir anlam vermemden kaynaklanıyor. Bana göre, özelden genele uzanan ölçeklerden yalnızca bir tanesi bize *bütünlüğü* (totalite) verecektir. Derinlik ve kapsam açısından en doyurucu olan, ayrıca *siyasal operasyonellik* içeren marksist çözümleme, ancak bu bütünlüğe ilişkin olarak yapılabilecektir. O halde, marksist çözümlemenin ele aldığı bütünlüğün, aynı zamanda evrensel ya da dünya ölçekli olması zorunlu değildir.

Örneğin, kapitalizmin ve sınıf mücadelelerinin *uluslararası* eğilimleri, herhangi bir ülkedeki toplumsal formasyonu aşan bir kapsayıcılığa sahiptir. Kuşkusuz, bu evrensel yönelimlere ilişkin marksist çözümlemeler de yapılabilir. Yapılabilir değil, mutlaka yapılmalıdır. Ama, bu tür bir çözümlemenin, sözcüğün tam karşılığıyla bütünlüğün marksist çözümlemesi olması mümkün değildir.

Nedenlerini açıklamaya çalışacağım.

Çözümleme ölççeği olarak ulus devlet

Marksist çözümlemenin konusunu oluşturan bütünlük, az önce de de-

ğindiğim gibi, evrensellik anlamına gelmiyor. Ama, en yerel ve en sınırlı ölçek neyse, doğrudan ona yönelmek anlamına da gelmiyor. O zanan, sözü uzatmadan, bütünlükle neyi anlatmak istediğimi söyleyeyim: Çözümlemenin yöneleceği bütünlük, bilimsel bilgiden ve hipotezlerden o luşan bir *kuramsal kurgunun* yapılabilmesine ve buradan hareketle *eyleme geçilebilmesine* olanak tanıyacak ölçek neyse odur, o kadardır. Ne fazlası ne de azı. Biraz basitleştirerek söylersek, görece dar yerellik bu ölçeğe birkaç boy küçük, evrensellik ise çok büyük gelecektir.

Her zaman, yani kapitalizmin gelişmesinin bütün evrelerinde ancak böyle olabileceğini söylemiyorum. Ama, kapitalizmin bugünkü temel süreçlerinin en anlamlı *siyasal yansımaları*, herşeye karşın bugün gene ulus devlet ölçeğinde teşhis edilebilmektedir. Bu nedenle, marksist bütünlük çözümlerinin bu ölçekte yapılması zorunlu olmaktadır. Kuşkusuz, genel anlamda geçerli olandan söz ediyorum. Yoksa, bütünlüğün marksist çözümlemesinin yapılabileceği, birkaç ulus devleti birden barındıran bölgeler de olabilir, belirli bir ulus devletin sınırları içinde kalan yöreler de. Çelişkilerin ve belirlemelerinaşırı birikmesi, yoğunlaşp içiçe geçmesi, böyle coğrafyalar yaratabilir. Ama, özel ve istisnai uğraklarda.

Devam edersek, az önceki ölçek önerisine ilişkin başka gerekçelerim de var. Bilebildiğim kadarıyla, bütünlüğün marksist çözümlemesi belirli bir yapıyı ve bileşimi tutturmak zorunda. Örneğin böyle bir çözümlemede, kuramsal-açıklayıcı ve bu anlamda daha soyut kavramların, gözleme dayanan ve bu anlamda daha özel betimlemelerle ve hipotezlerle bütünleştirilmesi gerekiyor. Biraz daha açmak için, Imre Lakatos'un modeline başvuracağım. Bu modelde, önce ortadaki sorunun özü tanımlanır ve bu sorunun çözümlenmesine ilişkin ayrıcalıklı önermeler ortaya konulur. Bu söylenen, çözümleme sürecinin bulgusal (heuristic) yanını oluşturur. Bulgusal yanı, gözleme dayalı ve ampirik olarak yanlışlanabilir hipotezlerden oluşun bir kuşak çevreler. Çözümleme süreci, koruyucu kuşak hipotezlerinin, bulgusal olan doğrultusunda değiştirilmesi ve ayrıntılandırılmasıyla yol alır (1).

Şimdi, tüm dünyayı ölçek alan bir çözümlemede, kuramsal-açıklayıcı kavramları bulup yerli yerine oturtmada ve böylece bulgusal yanı oluşturmada fazla güçlüklerle karşılaşmayız. Ne var ki, gözleme dayalı daha özel kavramlara, betimlemelere ve hipotezlere tüm dünya ölçeğinde bu kadar rahat ulaşamayız. Ulaştığımızı sandığımızda ise, pek kötü biçimde yanlışlanabiliriz. İşin gereği şudur: Bulgusal yanın altını dolduracak gözleme dayalı hipotezler, ne bulgusal yanın tam içine girip onunla kaynaşmalı, ne de arada çok büyük bir boşluk bırakarak en altta kalmalıdır. Oysa, çözümleme ölçeği olarak dünyadan yola çıkarsak, her iki tehlike de kapımızı çalacaktır. Örneğin, evrensele

ilişkin gözlemlerimizin, tam tamına bulgusal yana ait yasallıklara ve kavramlara dönüşüvermesi muhtemeldir. Bundan kaçınmak için başvuracağımız başka gözlemler ise, bu kez bulgusal yanla anlamlı biçimde ilişkilendiremeyecek ölçüde tikel ve uzak kalabilecektir. Böyle bir durumda, doluya koysanız almayacak, boşa koysanız dolmayacaktır.

Açıklayıcı temel kavramlardan değil de güncel ve gözlenebilir süreçlerden söz edeceksek, bu süreçlerin bütünle (evrensellekle) *dolayumların* kolay kolay belirleyemeyiz. Ayrıca şu da var: Herhangi bir sürecin bütün üzerindeki dolaylı etkileriyle, aynı sürecin bütünün kendisi tarafından yeniden nasıl belirlendiği, ancak, *kurumların, siyasetin ve ideolojilerin* daha net tanımlanabildikleri ölçeklerde yeterince kavranabilecektir. Şöyle bir örnek verilebilir: Sonuçta ister haklı ister haksız çıkalım, milliyetçiliğin ve Siyasal İslam'ın etkileri ve yeniden belirlenimleri konusunda, dünyanın tümü ölçek alındığında söyleyebileceklerimizden çok daha derinliklisini, anlamlısını ve operasyonelini Türkiye ölçğinde söyleyebiliriz. Dikkat edilirse, operasyonellikten söz ediyordum. Eğer marksistler için kuram gerçekten bir eylem kılavuzu ise, bu alanlarda *yapılması gerekenler* de gene ancak bu ölçekte sistemleştirilebilecektir.

Bu durumda, bütüncü marksist çözümlemenin yönelmesi gereken ölçği belirli bir toplumsal formasyon olarak tanımlamak mümkün. Yeri gelmişken, bu kavramdan ne anlaşılması gerektiği üzerinde birkaç söz söylenebilir. Toplumsal formasyon, belirli bir üretim tarzı ile gene o üretim tarzına özgü üstyapıların bütünlüğünden ibaret değildir. Toplumsal formasyon, bu anlamda, tek bir üretim tarzına indirgenemez. Toplumsal formasyon denildiğinde, başat ya da egemen olanı dâhil, farklı üretim tarzlarının ve bu tarzlara özgü üstyapıların özgül eklemelenmesini anlamak gerekir.

Kuşkusuz, dünyanın tümünü ele aldığımızda, karşımıza bu anlamda bir tür "toplumsal formasyon" çıkacaktır. Ne var ki, emperyalizmin belirleyiciliğine, kapitalizmin evrensel yasalarına vb. karşın, bu anlamdaki formasyon önümüze ancak bir *sonuç* olarak çıkabilecektir. Buna karşılık, ulus devlet ölçğindeki toplumsal formasyon, geçmiş ve geleceği ile çok daha kestirilebilir eğilimleri barındırır. Üstüne üstlük, en başta belirli bir *devletin*, ortak bir geçmişin ve kültürün varlığı, söz konusu eğilimleri ekonomik, ideolojik, siyasal ve kültürel alanlarda daha kompakt hale getirir. Türkiye'de meta üretimini, işçi sınıfını, kent yoksullarını, Kürt hareketini, küçük burjuvaziye, Alevileri, Siyasal İslam'ı, milliyetçiliği vb. varolan üretim tarzları ile anlamlı bir bütünlük içinde ilişkilendirmek görece kolaydır. Ama, Meksika'daki Zapatistalarla Cezayir'deki İslamcılar, Kore'nin grevci işçileriyle Latin Amerika köylülerini, giderek uluslararası kapitalizmin Amerika, Av-

rupa ve Uzak Doğu odaklarını, böyle *bilişsel* bir yapı içinde biraraya getirmek mümkün olmayacaktır. Deneyecek varsa, Allah kolaylık versin.

Marksist bütünlük çözümlemesinde ulus devlet ölçeğini önermekle, günümüzün kimi önemli gerçeklerini görmezden geldiğim ileri sürülebilir. Ancak, böyle bir eleştiri birtakım haklı yanlar içerse bile, ulus devlet ölçeğinin yerini tutabilecek bir başka ölçek öneremeyecektir. Örneğin, ulus devleti aşan ölçek önerilerinde şöyle bir sav ileri sürülebilir: Geçmişte ulus devlete görece dışsal sayılabilecek süreçler, günümüzün kapitalist eklemlenmesindeki birimlere artık daha çok içselleşmektedir.... Bunda önemli bir haklılık payı olacaktır. Ama bu haklılık bile, evrensel ölçeğin az önce sıralanan elverişsizliklerini ortadan kaldıramayacaktır.

Konunun gerisinde ne var?

Şimdi, konunun biraz daha arka planına bakabiliriz.

1970'lerin sonuna dek, marksist tartışmalarda azçok toparlayıcı bir çerçevenin varlığından söz etmek mümkündü. Marksizmin yaklaşık yüz yıldır yoğun biçimde tartışılan sorunları olduğunu hep biliyoruz. Dediğim döneme dek, bu tartışmaların uçları arasındaki mesafe o kadar fazla değildi. Örneğin insan etkinliğine daha ağırlıklı yer tanıdıkları söylenen marksistler de vardı, daha determinist ve yapısalcı sayılanlar da. Ama, her iki safta yer tutanlardan hiçbiri, kelleyi koltuğa alıp kendi savlarını en uç noktalara götürmemişti. Ama, 70'lerin sonuyla birlikte iş şirazesinden çıktı. Benimsenen savı, karşıt sava göre en uzak ve uç noktalara taşımak, neredeyse entelektüel kararlılık sanıldı. Böylece marksist tartışmalar, ana eksenden iyice uzaklaşan yönelimlerin belirleyici olduğu bir sarmala hapsoldü.

Peki, bunun konumuz açısından önemi ne?

Belki okurlara komik gelecek, "bu kadarı da var mı sahiden?" dedirtecek; ama, burada ele almaya çalıştığım ölçek konusu, bence ancak tuhaf sayılabilecek birtakım yöntem önerileriyle doğrudan ilişkilidir. Daha doğrusu, marksist yöntem ve bütünlük konusuyla ilgili kimi savların genel-özel ilişkilerine uygulanması durumunda, ortaya gerçekten garip sonuçlar çıkabilmektedir. Somut örneklerini vermek gerekirse, sahnenin bir ucunda "radikal bütüncülük" tam karşısındaki uçta ise "yöntemsel tekilcilik" yer almaktadır.

Nedir bunlar?

Ayrıntılarına girmeden özetliyorum. Radikal bütüncülük, Althusser'in

yapısal bütünlüğünün iyice uca itilerek saçmalatılmış bir versiyonudur. Bana göre, insan etkinliğinin, insanlar arasındaki ilişkilerin, giderek her ne olursa olsun mikro düzeydeki süreçlerin hiçbir önemi, *açıklayıcılığı* yoktur. Bunlar, olsa olsa, herşeyin tek gerçek nedeni olan bütünün yapıntılarıdır (artifakt). Bütünün kendisi, bu yapıntılardan hiçbir biçimde etkilenmez (2). Kısaca özetlenen bu yaklaşım, hiç kuşkusuz ulus devlet ölçeğindeki bütüne de, dünya kapitalist sistemine de uygulanabilir. İlki yapıldığında, emperyalizmi, küreselleşmeyi, kapitalizmin evrensel gelişim yasalarını hepten yok saymak gerekecektir. İkincisi yapıldığında ise, Türkiye soluna hiç de yabancı olmayan bir modelin azçok benzeri çıkacaktır ortaya: 1950'li yılların, ülkenin iç dinamiklerine en küçük bir yer tanımayan, emperyalizmi mutlak belirleyici, Türkiye gibi ülkeleri de "boş kap" sayan mdd'ciliği... Ancak mdd'ciliğin bu versiyonunu sahiplenenerin, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne olan güvenleri ve inançları nedeniyle radikal bütüncülüklerini bir ölçüde yumuşattıkları söylenebilir.

Gelelim yöntemsel tekilciliğe. Bu yaklaşıma göre, özel süreçler, insan ilişkileri, etkinlikleri vb. dışında, yani tek tek mikro süreçler dışında, gerçekliğin başka hiçbir kaynağı, açıklayıcısı olamaz. Eğer yapılar varsa, bu yapılar, ancak, sözü edilen tekil ve mikro süreçlerin *sonuçları* olarak ortaya çıkabilir. Ele aldığımız konuya böyle yaklaşacaksak, o zaman örneğin önce Türkiye'deki toplumsal formasyonu oluşturan mikro ya da tekil süreçler bir bir incelenmeli; ardından aynı işlem dünyadaki tüm toplumsal formasyonlar için yapılmalı; nihayet bu toplumsal formasyonların hareketlerinden kalkarak da emperyalizm, dünya kapitalist sistemi gibi evrensel yapılara ulaşılmalıdır (3). Bu durumda, ömür bitecek, ama çözümleme süreci hiç bitmeyecektir.

Marksizm konusunda doğru düzgün laf etmeye çalışırken, en uçlarda ne varsa işe hep onlarla başlamak gerçekten sıkıcı bir durum. Kendi adıma, böyle yapma zorunluluğundan büyük rahatsızlık duyuyorum. Ama, az önce de değindiğim gibi, bu zorunluluğu yaratan, özellikle 70'lerin sonundan başlayarak marksist tartışmaların şirazesinden çıkması, ortalığın uç ve garip yorumlardan geçilmez hale gelmesidir. Gene de, uç noktalarındaki bu tür savların bile, önemli bir gerçeğin altını bir kez daha çizerek yararlı olduğu söylenebilir. Marksist çözümlemelerde, özellikle kuramsal olanlarında, öznelere ya çok silik ya da çok soyut kaldığı her yaklaşımın kuramsıcılıkla (teorisizm) mutlaka bir ilişkisi olacaktır. Buna karşılık, bu kez yapıların belirsiz kaldıkları ya da ancak *sonuç olarak türetildikleri* her yaklaşım, sergileyebileceği kimi kuramsal inceliklere karşın, son çözümlemede kaçınılmaz olarak pragmatizmi ve ampirisizmi davet edecektir.

Doğru hattın kısıtlılıkları

O halde, kıssadan hissemizi çıkartalım ve bu tür uçları bir yana bırakalım. Uçlar bir yana bırakıldığında, yazının başlarında önerilen ölçeğin pekçok açıdan akla en yatkını olduğu ortaya çıkacaktır. Çünkü, oturduğu mekanda, hem daha genel olana (uluslararası süreçler) hem de daha özele (verili toplumsal formasyonun görece mikro süreçleri) uzanıp bunları anlamlı bir bütünlükte toplayabilecek tek ölçek, ulus devlet ölçeğidir. Bu anlamda ulus devlet, üstüne ve altına uzanım sağlayabilecek optimal ölçektir.

Ancak, birçok yönüyle akla yatkın bulunsa bile, bu ölçek önerisinin de kimi kaçınılmaz kısıtlılıklarla karşıkarşıya olduğunu bilmek zorundayız. Gerek en genel kapitalizm çözümlemelerinde gerekse belirli toplumsal formasyonlara ilişkin çözümlemelerde, yöntem, seçici ve önceliklendirici olmak zorundadır. Örneğin eğer marksist bütünlükte "özel" olarak tanımlanan bir öge yer alıyorsa, o zaman çözümleme, bu özsellikle birinci derecede ilgili olgular süreçlerle işe başlayacaktır. Başka deyişle, öze ilişkin, asli ve yapısal olan, konjonktürel ya da arızı olanı önceleyecektir. Kimilerinin "indirgemecilik" dedikleri şey budur. Ama indirgemecilik eleştirmenleri, indirgemeciliği eleştirmenin ötesinde, indirgemeci olmayan çözümleme örneği sayılabilecek herhangi bir şey üretmediklerinden, indirgemeci olmamanın ne gibi yararlar sağladığını bilemiyorum.

Her neyse, konumuz bu değil. Sonuçta marksist bütünlük çözümlemesi, özel saydığı ögeye göre öncelikli ilişkilendirmeler yapıyorsa, bunda bir kusur bulunabileceğini sanmıyorum. Ama ortada bir sorun var: Özellikle günümüz dünya kapitalist sisteminde, herhangi bir toplumsal formasyonu belirleyen etmenler arasında *dışsal* olanların, aynı zamanda *özel* oldukları durumlara giderek daha sık rastlanmaktadır. Örneğin, eski deyişle "üçüncü dünyadan" belirli bir toplumsal formasyon veri alındığında, sömürgeciliği de, emperyalizmi de, küreselleşmeyi de o formasyona şu ya da bu ölçüde dışsal süreçler saymak mümkün. Ama, bunlar arasında küreselleşme, getirdiği iş bölümü, sektörlerarası kaynak dağılımı, işgücünün yeniden yapılanması, yapısal uyum vb. gibi süreçlerle, aynı formasyon için artık çok daha *özel* bir olgu haline gelmiştir.

Bu söyleneni, ölçek önerisini geçersizleştirecek bir veri saymak mümkün değil. Dışsal olanının özelleşmesi önerisi bir olgudur. Ama ulus devlet ölçeğinin terkedilmesini gerektirmez. Bununla birlikte, yapılması gereken kimi önemli işler vardır. Örneğin, Althusser jargonuyla ilerleyecek olursak, bu çerçevede kuram ile sorunsal arasında gerçekten verimli bir ilişki kurulabilir. Kuram, belirli bir sorunsalın varlığını bilince çıkarır; o sorunsalı tanımlar, bir yere oturtur. Ardından, sorunsalla ilgili gelişmeler, kuramın önceki çe-

perlerini zorlamaya başlar. Bu durumda, ya kuram bütünü terk edilir ya da geliştirilerek sorunsalın yeni bürünümünü de kucaklayacak yetkinliğe kavuşturulur.

Konunun genel çerçevesi bu. O halde biraz daha ilerleyebiliriz.

Küreselleşme: Çok mu radikal?

Günümüzün küreselleşme süreçlerinin (ki bunu bir tür sorunsal olarak tanımlamak mümkün), bütünlüğün marksist çözümlemesi için elde bulunan ve ulus devlet ölçeğine oturan kuramsal çerçeveyi parçalayıp geçersizleştirdiğini hiç düşünmüyorum. İlerde, örneğin Avrupa'da tam bir siyasal birlik oluşsa bile, ortaya çıkan, bu kez sınırları daha geniş bir başka "ulus devlet" olacaktır. Başka deyişle, ölçeğin *niteliği* değişmeyecektir. Türkiye içinse, böyle şeyleri zahmet edip hiç düşünmemek gerekir. Sonuçta, yapılması gereken, eldeki kuramsal çerçevenin özselleşen dışsallıkları da kapsayacak bir yetkinliğe kavuşturulmasıdır.

Bu gerekliliğin yalnızca son dönemde, küreselleşme ile birlikte dayatıcı duruma geldiği sanılmamalı. Bence, Türkiye solunun kemalist modernizasyon sürecine oldum olası sağlıklı bakamamasında (sağlıklı bakabilen az sayıda marksisti ayırıyorum) özselleşen dışsallık olgusunu görememesinin de payı vardır. Çok ilginçtir. Ortodoksluk adına, kemalist modernizasyonun altında güçlü bir sermaye sınıfı aranmış doğal olarak bulunamamıştır. Yerli sermaye sınıfı olmayınca, tüm kemalist modernizasyon süreci bu kez emperyalizmin oyunu sayılmıştır. Bu da aşırı maniplasyoncu ve konspiratif bulunduğunda, bu kez kemalist modernizasyonun tek başına kürtlere karşı bir tezgah sayılması gerektiğinde karar kılınmıştır.

Oysa, bu kadar zahmete ve karın ağrısına hiç gerek yok. Hobsbawn'ın da işaret ettiği gibi, burjuva olmayan ya da sermaye sınıfı yeterince güçlenmemiş ülkelerdeki seçkinlerin dünyanın başka ülkelerinde yaşanan süreçlerin bilgisiyle giriştikleri *türetilmiş* modernizasyon çabaları, 20. yüzyılın en önemli dinamikleri arasındadır.³ O halde vurgulamak gerekir: Bütünlüğün marksist çözümlemesinde, *özel* olanı yalnızca verili üretim tarzı çerçevesindeki üretici güçlerden ve üretim ilişkilerinden ibaret saymak büyük bir yanlış olacaktır. Bu durumda, dünya-tarihsel olarak yaşanmışın bilgisiyle hareket eden siyasal iradelere kurduğu çerçevede uygun yer bulamayan bir yaklaşım, indirgemeci falan değil, yalnızca dar kafalı sayılmalıdır. Son olarak, Gareth Steedman Jones'un sözlerine kulak verelim: "Burjuvazinin zaferi, mülkiyet ilişkilerinin belirli bir biçimi ile üretim araçları üzerindeki denetimin belirli

bir biçiminin zaferi olarak görülmelidir. Yoksa, ayrıksı ve tutarlı dünya görüşüne sahip bir sınıf-öznenin bilinçli zaferi olarak değil (....) Eğer burjuva devrimi kapitalist üretim ilişkilerinin serbestçe gelişiminin güvence altına alındığı hukuksal-siyasal çerçevenin başarılı biçimde oluşturulmasıyla tanımlanırsa, o zaman bir 'burjuva devrim'in burjuvazinin doğrudan kendi işi olması da gerekmez" (4).

Tamam, herşey küreselleşmeyle başlamadı. Ama küreselleşme süreçlerinin özselleşen dışsallığa yeni boyutlar kattığı da yadsınamaz. Küreselleşmenin bu katkıları, en başta iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle ilgilidir. Konunun orasından burasından değilmesi sırasında A. Giddens tarafından geliştirilen önemli kavramlardan biri "zaman-mekan mesafelenmesi"dir. (time-space distanciation). İdeoloji ve çağdaş kültür alanında önemli bir çalışmanın sahibi olan J.B. Thompson, Giddens'in bu kavramını kendi konusu bağlamında açıklıyor. Bu açıklamaya göre zaman-mekan mesafelenmesi, sembolik biçimlerin, üretildikleri asıl (özgün) bağlamdan ayrıştırılarak zaman ve/ya da mekan olarak farklı bağlamlara yerleştirilmesidir (5).

Ancak, bu olguyu sembolik biçimlerle ya da kültür ürünleriyle sınırlamamak gerekir. Zaman-mekan mesafelenmesi, bu içeriğiyle, siyaset ve ideoloji alanlarına da damgasını vurmaktadır. Sonuçta, marksist bütünlük çözümlemesi, bu olguya da özlü ilişkili ve önemli bir yer tanımak zorundadır. Örneğin özelleştirme histerisinin, geleneksel olarak kamucu Türkiye toplumunda küçümsenemeyecek bir etki alanı bulması ilginçtir. Özelleştirme ideolojisi, bizim toplumsal formasyonumuza *görece* dışsal sayılabilecekken, bugün ayın formasyonun *özel* öğelerinden biri durumuna gelmiştir. Geçerken bir şey daha ekleyeyim: Sembolik biçimlerin, üretildikleri özgün bağlamdan ayrıştırılarak zaman ve mekan olarak farklı bağlamlara yerleştirilmesine daha fazla örnek vermeye biraz çekiniyorum. Çünkü, kendi çevremde, bu işi 1968 yılından ve Paris'ten hareketle yapan bir sürü insan var. Onlara ayıp olur.

Pratik Sonuçlar

Buraya dek anlatılanların özel olarak tartışılması gereken bir kavram var: Eşitsiz ve bileşik gelişme. Eşitsiz gelişmenin, kapitalizmin *her ölçekte* değişmez yasası olduğunu söylemenin hiçbir sakıncası yok. Ancak, şu noktanın görülmesi önemli: Eğer eşitsiz ve bileşik gelişme kapitalizmin mutlak, ayrıca siyasal açıdan en anlamlı yasası olarak değerlendiriliyorsa, o zaman ulus devlet ölçeğinin daha fazla sahiplenilmesi ve önemsenmesi gerekir. Çünkü, özellikle günümüzün küreselleşme süreçlerinde, eşitsiz ve bileşik ge-

lişmenin etkileri ulus devlet ölçeğinden uzaklaşmamıştır. Tersine, eşitsiz gelişmenin etkileri, özellikle bu son dönemde, ulus devlet ölçeğinde eskisinden daha fazla yoğunlaşmaya ve birikmeye başlamıştır.

En genel ya da evrensel ölçekte bakıldığında, eşitsiz gelişme, en çoğu istatistik olarak izlenebilecek, birtakım göstergeler ışığında nicel boyutlarıyla saptanabilecek bir olgudur. Eşitsiz gelişme bu ölçekte de geçerlidir elbette. Ama bu ölçekten kalkarak, eşitsiz gelişmeyi ideolojik, siyasal, kültürel boyutlarıyla bir *bütünlüğe* oturtamayız. Daha açığı şöyle söylenebilir: Eşitsiz gelişmenin uluslararası ölçekteki parametreleri, bize hiçbir biçimde *zayıf halka*' yı işaret etmez. Yapıya ilişkin temel verilerden üstyapıları üretmek nasıl mümkün değilse, zayıf halka da eşitsiz gelişmenin evrensel profilinden çıkarsanamaz. Bu durumda, önerilen ölçek, eşitsiz gelişmenin özel etkilerini ve yansımalarını çözümleme açısından da hem en optimal hem de en *politik* ölçek olma özelliğini korumaktadır.

Özetle, küreselleşme süreçlerinin ve bu süreçlerle birlikte dışsal olanın özelleşmesinin, belirli toplumsal formasyonların kendi iç eşitsizliklerini daha da yoğunlaştıracağını, yani çelişkileri daha fazla üstüste biriktireceğini söylemek mümkündür. Daha ötesini söylemek de mümkün: Aynı süreç, belirli bir toplumsal formasyonu, kendi coğrafi bölgeleri ya da yöreleri itibarıyla da daha fazla eşitsiz geliştirecektir. Kendi ulusal pazarını aşarak uluslararası pazarlarla ilişkilenen üretim bölgelerinden tutun da iyiden iyiye marjinalleşip boşalanlara dek, birbirinden daha fazla ayrılmış bölgeler ve yöreler, sorunlu toplumsal formasyonun özel sorunlu bileşenlerini oluşturacaktır. Bu yörelerden kimileri bütünüün öğelerini içlerinde daha fazla (hatta eksiksiz) taşıırken, diğerleri kendi özel monolitik yapılarıyla o bütünden uzağa düşecektir. Salt bu nedenle bile, ulus devlet ölçeğinin altı da bütünlüğün marksist çözümlemesi için gerekli dolgunluğu sağlamayacaktır.

Son olarak "aydın"a ilişkin birşeyler söylemek istiyorum. Ne ilgisi var, demeyin. Baştan bu yana, bütünlüğün marksist çözümlemesinden söz ediliyor; bu iş için en elverişli ölçek aranıyor. İyi de, bütünlüğün marksist çözümlemesini yapacak olan kim? Bu sorunun yanıtı, tarih boyunca hep aynı olmuştur, bundan sonra da değişmeyecektir. Yanıt şu: Bu işi yapacak olan, *politik marksizm* ve politize marksistlerdir.

"Politik marksizm" başka ülkelerden çıkan bir kavram. Burada bu kavramı kullanmamın nedeni, bir yanda akademik marksizmi, öbür yanda ise "yeni zamanlar solculuğu" denebilecek bir dalgayı biraz ötelere itip araya bir boşluk açmak. Akademik marksizm, önerilen ölçeğin ya üstünde ya da altında kalıyor ve doğası gereği öyle kalacak. Örneğin, akademik marksizm ölçeğin üstünde kaldığında "küreselleşme süreçleri", "yeni dünya düzeni", "kültür

sanayileri", "postfordizme geçiş" vb. konularda ciddi ürünler verebilmektedir. Ölçeğin altında ise, bu kez karşımıza "Bir Orta Anadolu Kentinde Küçük ve Orta Boy İşletmelerden Bk Boy İşletmelere Geçişte Finansman ve İş-tihdam Sorunları" türü başlıklarla çıkacaktır. Bu da olsun Ama bütünlüğün marksist zmlemesi hiçbir zaman akademik bir iş olmamıştır, bundan sonra da olmayacaktır. Bu, akademik marksizmin bir kusuru değildir. Çünkü, sözü edilen çözümlemenin temel motivasyonu, her zaman siyasal içeriktir.

Yeni zamanlar solculuğu ise, özünde, ölçek üstü ilgilerin akademik ol-mayan bir türevidir. Buradaki temel varsayım, zaman zaman hayıflanılarak ya da yüz eğşitilerek dile getirilen kimi olumsuzluklara karşın, dünyamızın karşı konulmaz biçimde barışın, demokrasinin, insan haklarının, sivil toplumun ve buna benzer şeylerin egemen olacağını bir noktaya doğru evrildiğidir. Bu in-sanlar da, bu evrensel dalgaya kendi katkılarını yapmaya çalışmaktadırlar. Böylesine meşgul insanlar, tutup bir de bütünlüğün marksist zmlemesi gibi işlere nasıl zaman ayırırsınlar?

Peki kim ayıracak? Günümüz Türkiye solunda bu soruya adresli bir yanıt vermek mümkün değil. Galiba en doğrusu şu: rgtllğ, mücadeleyi ve siyasal etkinliği aralıksız srdrtrken, diğer yandan yepyeni bir kuşak (hem politik, hem örgütlü, hem de marksist) yetiştirmek ve eldeki nitelikli kad-roların yeni bir harmanlanmasını sağlamak...

Notlar

- (1) Aktaran Alex Callinicos: "Anthony Giddens: A Contemporary Critique", *Marxist Theory* içinde, Oxford, 1989, ss.133-134.
- (2) E.O. Wright, A. Levine ve E. Sober; *Reconstructing Marxism*, Verso, 1992, s.113.
- (3) E.J. Hobsbawn; *Kısa 20. Yüzyıl: Aşırılıklar ağı*, eviren: Yavuz Alogan, Sarmal Yay. 1996, s.235.
- (4) Aktaran. A. Callinicos; *Making History*, Polity Press, 1995, s.229.
- (5) John B. Thompson; *Ideology and Modern Culture*, Polity Press, s.1990, s.168.

EMPERYALİZMİN ROTASI NEREYE?

Ç. Pelin YALÇINER

Globalleşmenin kültürel alanda görünen bilançosu, tam boy bir ko-kuşmuşluğu yansıtmaktadır. Amerika'da birini zengin edip diğerini öldüren spor(!) giderek yaygınlık kazanmakta ve kapitalizmin geleceksizleştirdiği, kişiliksizleştirdiği insanlar tarafından coşkulu tezahüratlarla izlenmektedir. Binlerce yıl öncesinde eski Roma'da gladyatörlerin ölümüne dövüşünü izlemekten vahşice zevk alan insanları çağırıştırıyor. Geçmiş yüzyılın, onuru için düelloya giden insanıyla, şimdilerin zevk için ölümüne savaşa tutuşan insanı arasında nitelik farkı var. (Amerika ve İngiltere'de zevk için ölümler özellikle gençler arasında yaygınlaşmış durumda). Yine ABD'de "bu gezegende artık bana gelecek yok" diyen tarikat üyeleri çağdaş bir yöntemle Internet'i kullanarak ölüme gittiler. Kabile hayatı yaşayan insanların kendilerini bir ayinde Tanrı'ya kurban etmelerine benziyor. Sistem bütün çirkinliğiyle hüküm sürerken, direnemeyen insanları kimliksizleştiriyor, körleştiriyor, geleceksizleştiriyor.

Eşit ve özgür toplum idealini yüreğinde ve bilincinde taşıyan, bireysel kurtuluşunu, toplumun kurtuluşundan ayırmayan insan; 'güzel insan'dır. O, bunca dejenerasyona rağmen yüreğinin sesini, barbarlığın sesine tercih eder. Engels'in dediği gibi; trajik, belirli bir dönemde çözülemez çelişkileri tarihin zorunlu ihtiyaçlarla, pratikte karşılama imkansızlığı arasındaki çelişkileri yansıtır. Tupac Amaru gerillalarının trajedisi tarihte ilk değildi, son da olmayacak. Onlar yoldaşlarının ve insanların sesini dünyaya duyurmak adına ölümü göze aldılar, tarihin akışına meydan okudular. Onlar güzeldiler...

Devrimci eylem yaşanandan yola çıkıp, onu değiştirmeye yönelik politik hedef belirlemektir. Bu da doğal olarak o anki duruma 'rağmen' gerçekleştirilmeye çalışılır. Devrimci eylem özü itibarıyla, dönüştürmeye, değiştirmeye yönelik olduğundan, ilerici bir dinamiktir. İşte bu yüzden devrimciler kendilerini yalnızca "arkasında durabilecekleri" hedeflerle sınırlandıramazlar. Öznellikleriyle müdahil olmadıkları bir nesnellığe tutsak olmayı reddederler.

Praksis, teoriyle pratiğin diyalektik birliğidir. "Sosyalist teori" ve "devrimci pratik", biri diğerine tercih edilen birbirinden bağımsız iki ayrı alan değildir. Aralarında grift bir ilişki vardır. Marx'ın "Beyin felsefeyse proleterya yüreğidir. Proleterya felsefesiz, felsefe proleteryasız olamaz" sözü daha fazla hatırlanmalıdır. Reel sosyalizmin deneyimleri, ve trajediyle sonuçlansa da yaşanmış devrimci çıkışlar, tarihsel zenginliğimizdir. Tarihsel deneyim zen-

ginliğinin projeksiyonunda sosyalist teori daha çok geliştirilecek ve geleceği kurgulamada, yaratmada yol gösterici olacaktır.

Bu bağlamda, yazının konusu olan emperyalizm ve küreselleşme değerlendirilirken orijinal bir görüş ortaya atma çabasından çok, bir politik tutum ekseninde yürünerek vargılara ulaşılabacaktır. Manipülatif yaklaşım ve eleştiriler mutlaka ele alınmak durumunda. Bu, yazıda ulaşılan yargıları daha açık; savunulan görüşleri daha sağlıklı kılacaktır. Doğruları pekiştirmek için uçlarda seyreden görüşlerin mantığını anlayabilmek, yöntemsel açıdan gereklidir. "Üçüncü dünyacı"ların emperyalizm analizlerinden ortaya çıkan tezlerin ilk halini, primitif halini sergilemek ilgili tezin mantığını kristalize edeceğinden, önemli görülmektedir.

Ancak şunu söylemekte yarar var. Bu analizlerin tezleri daha sonra sahiplerince revize edilse de, bu revizyonun tezlerde niteliksel bir anlam değişikliğine yol açmadığını belirtmek gerekiyor. Lenin'in güncelliğini koruduğu savunulan bölümde sermaye ihracı, eşitsiz gelişme, zayıf halka konularına ana hatlarıyla değinilerek; Kautsky'nin daha sonraki yazarlara da ilham kaynağı olan yöntemsel açıdan hatalı kapitalizm değerlendirmesinden söz edilecektir.

Bir diğer bölümde ise kapitalizmin motivasyon kaynağına, genel olarak emperyalizmin konsolidasyon araçlarına, borç krizine, pazar sorununa değinilecektir. Son bölümde ise Dünya'dan Türkiye'ye bakılırken sıkça bahsedilen büyüme oranının 'kimler için' büyüme olduğu üzerine kafa yorulacaktır.

EMPERYALİZM ANALİZLERİ: Gerçekler ve Gerekçeler

Sadeleştirici bir çerçeve oluşturma açısından, kabaca bir kategorizasyondan yana olunursa; tarihsel materyalizm içinde iki tarihi açıklama yöntemi olduğu söylenebilir. Bunlardan ilki tarihi sınıf mücadelelerinin tarihi olarak değerlendirir. Tarihin motoru işçi sınıfıdır der. Bu yöntemi benimseyenler arasında farklılıklar olsa da biz şimdi bu farklılıklara girmeyip, yazıda kullanılan yöntemin bu olduğunu söylemekle yetinelim. İkincisi, tarihin, üretici güçlerin gelişiminin tarihi olduğunu söyler. Marx'ın Ekonomi Politikasının Eleştirisine Katkı'sının Önsözü'nün özellikle şu bölümü, bunların hareket noktalarıdır: "Varlıklarının toplumsal üretiminde, insanlar, aralarında, zorunlu kendi iradelerine bağlı olmayan belirli ilişkiler kurarlar; bu üretim ilişkileri, onların maddi üretici güçlerinin belirli bir gelişme derecesine tekabül eder. Bu üretim ilişkilerinin tümü, toplumun iktisadi yapısını, belirli toplumsal bilinç şekillerine tekabül eden bir hukuki ve siyasal üstyapının üzerinde yük-

seldiği somut temeli oluşturur. Gelişmelerinin belli bir aşamasında, toplumun maddi üretici güçleri, o zamana kadar içinde hareket ettikleri mevcut üretim ilişkilerine ya da bunların hukuki ifadesinden başka bir şey olmayan, mülkiyet ilişkilerine ters düşerler. Üretici güçlerin gelişmesinin biçimleri olan bu ilişkiler, onların engelleri haline gelirler. O zaman, bir toplumsal devrim çağı başlar"(1). Ayrıntıya girmeden şunları söylemek gerekiyor: Tarihin teknolojist determinist yorumu diye de bilinen bu yöntemi benimseyenlerden bir kısmı üretici güçlerin gelişmesiyle kendiliğinden sosyalizme varılacağını iddia eder. Diğerleri ise "kapitalizm kadar üretici güçlerini geliştiren başka bir sistem yoktur" saptamasından sonra 'bu durumun sonsuza kadar süreceği" yargısına ulaşır.

Bugün evrensel sorunlara sınıf çelişkileri ve sınıf-mücadeleri perspektifiyle bakma kaygısından iyice uzaklaşmıştır. Sınıf mücadelesini saptırma anlayışı ve tarihe bakışın çarpıklığı birleşince, "emek-sermaye" çelişkisi gözardı edilmekte; analizlerin zengin fakir ilişkisi baz alınarak yapılması yaygınlaşmaktadır. Politik sonuçları demokratik devrime, tarihsel kökeni Kautsky'ye giden bu analizlere aslında hiç de yabancı olmadığımız görülecektir.

Kautsky'nin emperyalizm tezi, iki temel üzerinde şekillenir. İlki onun emperyalizm tanımlamasında ifadesini bulur. "Emperyalizm büyük ölçüde gelişmiş sanai kapitalizminin ürünüdür. Onu, sanayileşmiş her kapitalist ulusun, gittikçe daha geniş tarım bölgelerini, bu bölgelerde hangi uluslar oturursa otursun ilhak etmek ya da egemenliği altına almak olarak da tanımlayabiliriz"(2). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere Kautsky emperyalizmi, sanayileşmiş kapitalist ülkelerin, az gelişmiş ülkeler üzerinde kurdukları egemenlik biçimi olarak görür. İkincisi ise, sanayileşmiş kapitalist ülkeler arasındaki rekabetin tekeldi dönemde son bulacağını söyler. Aynı zamanda Kautsky, emperyalizmin politikasını ekonomisinden ayırır. Ve bu egemenlik ilişkisinin mali sermayece tercih edilmiş bir politika olduğunu ileri sürer. Kautsky'nin bu tezleri II. Dünya Savaşı'nın bitmesinden bu yana emperyalizm literatürünün özellikle bu bağlamda "Bağımlılık kuramını" esin kaynağı olmuştur. Söylenenlerin projeksiyonunda 'Bağımlılık Okulu'nun görüşlerini şöylece toparlayabiliriz. Bu okulca, ileri kapitalist ülkelerin gelişmesi, zenginleşmesiyle, azgelişmiş ülkelerin yoksullaşması arasında bir paralellik kurulur. Azgelişmiş ülkelerin gelişme süreci, 'dünya pazarı'yla belirlenir. Merkezle periferi arasında, merkezden yana sürekli bir sömürü ilişkisi vardır. Periferinin gelişimi **merkez** tarafından belirlenir.

Bu arada kronolojik olarak 'Bağımlılık Okulu'ndan önce gelen modellere de bakmak gerekmektedir. Bu modeller hakkında detaylara girmeden kabaca şunlar söylenebilir. Modern ikili gelişme modellerine, II. Dünya Savaşı son-

rası ekonomi yazınında rastlanır. Periferideki ülkelerin ekonomik gelişmesi, 1950'lerde Batılı iktisatçıların en çok kafa yordukları konulardandır. İkinci kalkınma modeline göre gelişmenin motoru modern kapitalist sektörlerdir. Bu sektörler ne kadar hızlı gelişirse, periferilerin gelişmeleri de o kadar hızlı olur. Bu modellerde iki sistem arasındaki ilişkiler mekanik bir şekilde algılanarak çarpıtılmıştır. İkinci modellerin manipülatif yorumlamalarına ve mekanik algılamalarına ilk sistematik eleştiri eklemelenmeci Laclau'dan gelmiştir. "Latin Amerika'nın somut durumunda yıllardır biriken kanıtlar kıtanın kırsal alanlarda saf, doğal ekonominin bulunabileceği şeklindeki düşünceleri tamamiyle çürütmüştür. Tersine herşey, en geri köylü bölgelerin bile (henüz yeterince araştırılmamış) ince bağlarla ulusal ekonominin "dinamik" sektörüne ve bunun aracılığıyla da dünya pazarına bağlı olduğunu gösteriyor gibi"(3). Kapitalizmin en ücra ve soyutlanmış bölgelere kadar nüfuz ettiği konusunda Laclau, Frank'la aynı noktada görünse de, aralarında teorik bir anlaşmazlık vardır. Laclau'nun Frank'a yaptığı eleştirileri sonraya bırakıyoruz.

Amin, bu soruya dair; dünya çapındaki sistemin içinde, periferi ülke ekonomilerinin özel bir yer aldığını ve belirli işlevleri yerine getirdiğini söyler. Daha açık ifade edilirse: "Amin'e göre merkezdeki ekonominin bir eki olarak varlığını sürdüren çevredeki kapitalist üretim tarzının ikili niteliği modern teknoloji kullanan yüksek verimli dışsatım sektörü ile bu sektöre ucuz emek sağlayan kesimlerin birlikteliğinden doğmaktadır. Bu yapıda üretici güçlerinin düzeyleri, farklı sektörler, ikili yapı tezlerinin tam tersine, iç içe girmiş bir bütün oluştururlar. Kapitalizm öncesi üretim tarzları, dışsatım sektörüne ucuz emek sağladıkları için sistem tarafından korunmakta ve kullanılmaktadır"(4). Konuyla ilgili olarak ileride Amin'e tekrar dönülecektir. Stravenhagen ise "azgelişmişlik, gelişmeyi izler... (ondan) önce gelmez" der. Bir başka deyişle azgelişmiş ülke, gelişmiş ülkenin arkasında kalmaya mahkumdur.

Periferideki ülkelerdeki temel ve üstyapıyı, dışsal belirleyicinin (gelişmiş ülkelerin) ürünü olarak gören Bağımlılık Okulu açıktır ki bu ülkelerin içyapı ve dinamiklerini önemsemez.

Ayrıca "Bağımlılık Okulu" ile "eklemelenme" yaklaşımı arasındaki kavramsal farklılıklar, Laclau'nun Frank'ı eleştirisinde görülebilir. Frank'ın "kapitalizm" tanımlamasını "muğlak" bulan Laclau, onun sömürücülerle sömürenler arasındaki çelişkiyi önplana çıkarmasını eleştirir. Laclau'nun Frank eleştirisi sınıf eksenli bir eleştiri gibi görünmektedir. Ancak durum böyle değildir. Laclau, emek-sermaye çelişkisini üretim tarzı, ekonomik sistem ayrımı üzerinden, halk ile egemen blok arasındaki çelişkiye indirger. Buna göre, üretim tarzı ve ekonomik sistem Laclau'da şöyle tanımlanır. 1. Üretim araçlarının belirli bir mülkiyet biçiminin, 2. Ekonomik artığa belirli bir el koyma

biçiminin, 3. İsbölümünün belirli bir gelişmişlik düzeyinin mantığı ve bir-biriyle uyumlu bir eklemlenmesini, üretim tarzı olarak adlandırılabiliriz... Öte yandan "ekonomik sistem" ise, gerek bölgesel ve ulusal gerekse de dünya çapında ekonominin değişik sektörleri, ya da değişik üretken birimler arasındaki karşılıklı ilişkileri tanımlar"(5). Laclau'nun kapitalizm ile diğer üretim tarzları arasındaki çatışmayı başlatması, tarihin ilerletici gücünü bu çatışmanın oluşturduğunu söylemesi, onun Üçüncü Dünyacı olmasına da kaynaklık eder. Onun eklemlenmecî tezleri maddi dayanağını tam da Üçüncü Dünya'dan alır. Çünkü gelişmiş ülkelerde zaten gelişkin bir kapitalizm vardır; başka üretim tarzı yoktur. Dolayısıyla çatışma da yoktur. Ancak Üçüncü Dünya ülkelerinde kapitalizm ile öteki üretim tarzları biraradadır ve bunların arasındaki çatışma ilerleticidir der. Oysa yukarıda da anlatıldığı gibi Bağımlılık Okulu için böyle bir şey kabul edilemez". Örnek olarak, kapitalist ve feodal üretim tarzlarının eklemlendiği ve feodal toprak sahipleri sınıfının, egemen iktidar blokunda, hegemonik sınıf olduğu bir toplumsal formasyon durumunu olalım. Sömürülenler (egemen fraksiyonun üretim tarzı düzeyinde doğrudan sömürdüğü) salt köylüler değil, bir bütün olarak ezilen kesimlerdir; küçük burjuvazi, şehirli işçiler, hatta belki burjuvazinin bir bölümü vb... Sınıflar bu durumda da mücadele içindedirler fakat doğrudan bir sınıf mücadelesinden sözedebilir miyiz? Bu tür antogonizma birincisinden iki temel anlamda ayrılır: 1. Birincisinden farklı olarak, bu tür antagonizma sınıfları sınıflar olarak (kendileri olarak) kurmaz. (İşçi kavramını ona karşılık düşen kapitalist kavramı olmadan düşünemeyiz; fakat kapitalist kavramını küçük burjuva kavramını düşünmeksizin düşünebiliriz.) 2. Birinci antagonizma, soyut üretim tarzı düzeyinde anlaşılabilir iken, ikinci antagonizma, somut toplumsal formasyon düzeyinde anlaşılabilir. Bu durumda ortaya çıkan sorun şu: Bu iki tür antogonizma arasındaki ilişki nedir? İlk sorumuza yakından bağlı bir diğeri şudur: Bu iki antogonizma türünün içinde ifade edildiği ideolojiler arasındaki ilişki nedir? Bu, geleneksel marksist görüş açısından hiçbir sorun yaratmaz: Her ideolojik içerik, açık bir sınıf anlamına sahiptir ve her çelişki -az veya çok karmaşık bir dolayimler sistemiyle- bir sınıf çelişkesine indirgenebilir. İki tür antagonizma eklemlenmez; gerçekte ikincisi birinciye indirgenebilir" (6).

1970'lerden sonra ciddi bir model ve ideolojik saldırı olarak yükselen neoliberal politikalar, otoriter popülizm, radikal demokrasi gibi kavramları ve kurgulamaları ortaya çıkarmıştır. 1930'lar faşizmin yükseldiği yıllardır ve Dimitrov tarafından anti-faşist halk cephesi ortaya atılmıştır. Görüldüğü gibi, farklı tarihlerde ileri sürülen her iki stratejinin altı da cephecilik anlayışıyla doldurulmaya çalışılmaktadır.

Frank'ın tezlerine sömürü bağlamında tekrar geri dönülürse Frank, Wal-

lerstein, Emmanuel A, emperyalizmi değişim düzeyinde açıklarlar. Emperyalizmi 'merkez-çevre', doğru-batı bağlamında kurguayıp, bu kurgudan ötürü sömürüyü ve ülkeler arasındaki eşitsiz gelişimi dolaşımda (ticarete) görürler. Laclau'nun yukarıdaki alıntısından da anlaşılacağı üzere esas sorun sınıf çatışmalarından çok ülkelerarası dolaşım sisteminde çözülecektir.

İç savaş sınıf savaşıdır, sınıf bilincini keskinleştirir. Uluslararası (dış) savaş ise sınıf bilincini köreltir. Marksizme içkin olan sınıf mücadelesi (emek-sermaye çelişkisi) temel ve içsel çelişki olarak asıl belirleyicidir. Sosyalistlerin yüz yıl başında Alman marksistlerinin düştüğü hatadan iyi ders çıkarmaları gerekmektedir. Kautsky R. Luxemburg'un savaşta kendi ülkelerinin yanında tavır göstermelerinin büyük bir tarihi yanlış olduğu hatırlanacaktır. Sosyalistlerin, iki ülke halklarının savaşırılmasında taraf olmalarını, hiçbir gerekçe mazur gösteremez. Konjonktürel çıkarları yapısal çıkarların önüne koymayı ilke haline getirmek tarihi bir yanlıştır. Mülkiyet düzeni varoldukça, dikey mobilite hülyaları canlı tutuldukça (yönetime katılma, sermayenin tabana yayılması vb.) 'milliyetçilik' varolmaya devam edecektir. Bu yüzden milliyetçiliğin alternatifi asla 'globalizm' ya da 'küreselleşme' olamaz. Bunun tersi de doğrudur. Küreselleşmenin, globalizmin ya da emperyalizmin alternatifi de milliyetçilik olamaz. Ve 'milliyetçilik' şiarını yükseltmek asla sosyalistlere düşmez, düşemez. Bu anlamda burjuvazi konjonktürel olarak terk etse de sosyalistlerin sahiplenmemesi gereken kavramlar, ideolojiler iki tarafı keskin bir bıçaktır. 'Arkasında duramayız' anlayışıyla sosyalistlerin kavram ve programlarından uzaklaşıp, burjuvazinin mahkum ettiği kavramlara saplanmak tarihi bir yanlıştır. 'Ulusal', 'demokratik' gibi sözcüklerden oluşmuş politik amaçların, yalnızca ismi, biçimi değil, özü de bu sözcüklerin özüne endeksli olabiliyor. Çarpık değerlendirmeler sonucundaki bu tür ekletik politik sahiplenmeler, marksizm-leninizmin içinde bulunduğu bunalımdan değil, ulusal ve uluslararası sosyalist hareketin içinde bulunduğu bunalımdan kaynaklanmaktadır.

Bernstein ve Kautsky Mirası

Üçüncü Dünyacı'lardan bazı yazarlar (Bill Warren v.b.), gelişmiş ülkelerin izlemiş olduğu gelişim süreçlerinin aynısını azgelişmiş ülkelerin de yaşayarak gelişeceklerini düşünmektedirler. Bu anlamda örneğin gelişmekte olan ülkelere iç pazarın oluşabileceğini, bunun dış pazarın itici gücü olacağını ifade ederler. Böylece az gelişmiş ülkeler de başarılı bir kapitalist gelişme yolu izleyebileceklerdir. Bu görüşün savunucularına göre emperyalist ülke politikaları üçüncü dünya ülkelerinde endüstrileşmeyi sağlamıştır ve sağlayacaktır. Bu amaçla Üçüncü Dünya'daki ekonomik büyüme c'gusu

özellikle Bill Warren tarafından ampirik olarak da kanıtlanmaya çalışılır. Bütün bunların sonucunda kapitalizm geliştikçe dünya giderek daha az eşitsiz hale gelecek ve bu, emperyalizmin aleyhine bir durum yaratacaktır. Bernstein de benzer biçimde kapitalizmin kendiliğinden ortadan kalkacağını savunmuştu.

Oysa emperyalist ülkeler arasında güç merkezinin kaynaması durumu nasıl yaşıyorsa, Üçüncü Dünya ülkelerinin gelişmeleri sürecinde de bazı ülkeler diğerlerinden daha öne fırlayabileceklerdir. Yani merkez-periferi ilişkisi yer kaymasına uğrasa da düzey değiştirse de niteliksel anlamda bir değişikliğe uğramaz. Ayrıca gelişmiş ülkelerdeki teknolojinin gecikmeyle bile olsa az gelişmiş ülkeye girmesi abartılmamalıdır. Çünkü 'baş döndürücü hızla ilerleme' sözünün çok edildiği günümüzde bu gecikmenin önemi büyüktür. Özetle bu sistemde eşitsiz gelişme yasası daima işleyecektir. Ve emperyalistler arasındaki rekabetin bitmesi gibi bir durum söz konusu değildir.

Dünya ölçeğinde az gelişmiş ülkelerle gelişmiş ülkeler arasındaki eşitsiz gelişimi açıklamak üzere Emmanuel tarafından ileri sürülen eşdeğer olmayan mübadele teorisi 1970'lerde oldukça ilgi toplamıştır. Bu teori öncelikle şu varsayımlara dayanır: İlki, ülke içindeki bütün kapitalistlerin aynı teknoloji (üretim araçları) ve üretim olanaklarından yararlanabildikleri; ikincisi, sermayenin uluslararası planda tam bir hareket serbestisine sahip olduğu; üçüncüsü, emperyalizmin kaynağı, gelişmiş ülkelerle az gelişmiş ülkeler arasındaki "değişimdeki eşitsizlik" ve bundan kaynaklanan değer aktarımıdır. Eşdeğer olmayan mübadele teorisine göre, serbestleştirilmiş kar peşinde koşan sermaye, emek dışında tüm ülkelerde aynı ise ücret esas belirleyicidir. Bu yaklaşım emek-sermaye çelişkisini dikkate almayıp, asıl sorunu zengin ülkelerle yoksul ülkeler arasındaki eşitsiz değişime indirgemıştır. Ortaya konan eşitsiz değişim sorununun çözümünde kapitalizmin ufku aşılammış, emperyalizmin çözümünün sosyalizmde olduğu görülememiştir.

Sömürüyü üretimde değil, değişimde gören bu yaklaşımın baş savunucusu Emmanuel Arghiri ücretlerle ilgilenirken kullanım değeri ile değişim değeri arasındaki ayrımı göz ardı etmiştir. Burada bir parantez açıp "eşdeğer" kavramının literatürdeki anlamına bakalırsa, "eşdeğer olmayan mübadele" teorisinin, teorik ve politik çizgisinin ne kadar tutarsız olduğu daha açık bir şekilde görülebilir: Ekonomik değişim yasasının genel yasası eşdeğerlerin değiştirilmesidir. İki malı eşdeğerli bulan şey de onların üretimleri için toplumsal olarak gerekli emek süresidir. İnsanlar ilk değişim işlemlerinde bile kimi ekonomistlerin hala anlayamadıkları ya da anlamazlıktan geldikleri, bu gerçeği biliyorlardı. "Örneğin eski Hint kabilelerinde bıçak almak isteyenler, o bıçakları yapan demircilerin tarlalarında bıçağın yapılması

için gerekli zaman boyunca çalışmak zorundaydılar" (Huart et Delaporte, *L'Iran Antique*, sf 83'den alıntılanan: O. Hançerlioğlu). Bunlara şu bilgileri eklemek de elzem görünmektedir: Meta, değişim amacıyla üretilmiş herhangi birşey olduğundan, meta'nın bir "değişim değeri" vardır. Bu değişim değeri de, bir türdeki kullanım değerlerinin bir başka türdeki kullanım değerleri karşılığında değiştirildiği oran ile tanımlanır. Bu yüzden de metalar hem kullanım hem de değişim değerleridir. Ne var ki, bu yamultıcı bir açıklamadır. Değişim değerleri daima zamana, yere ve koşullara bağlıdır. Ve bir meta'nın kendisiyle değiştirilebilen farklı metalar kadar ayrı değişim değerleri vardır. Konuyla ilgili olarak Kapital'e başvurursak: Bir şeyin yararlılığı, onu bir kullanım değeri haline getirir. Kullanım değeri ele alınırken biz her zaman, şu kadar düzine saat, şu kadar metre keten ya da şu kadar ton kömür gibi, belirsiz niceliklerden söz ettiğimizi varsayabiliriz. İncelemek üzere olduğumuz toplum biçiminde kullanım ve tüketim, değişim değerinin maddi taşıyıcılarıdır. Bir kullanım değeri ya da yararlı bir madde, ancak içerisinde soyut insan emeğinin somutlaştığı ya da maddeleştiği için bir değere sahiptir. Emeğin niceliği onun süresiyle ölçülür. Ve emek zamanının ölçütü de hafta, gün ve saat olarak ifade edilir. Bir metanın üretimi için ortalama olarak gerekli ya da toplumsal olarak gerekli zamandan daha fazlasına gereksinim göstermedikleri sürece bir diğerinin aynıdır. Değerin özünü oluşturan emek, türdeş insan emegidir. Toplumsal olarak gerekli emek zamanı, bir malı, normal üretim koşulları altında o sıradaki ortalama hüner derecesi ve yoğunluğu ile elde edebilmesi için toplumsal bakımdan gerekli emek zamanı belirler.

Emmanuel Arghiri'nin 'eşitsiz mübadele' teorisini destekleyen A. Gunder Frank da merkez ile periferi arasındaki sömürü ilişkisinin ticaret aracılığıyla gerçekleştiğini söyleyen bir Üçüncü Dünyacı teorisyendir. Periferiden merkeze düzenli bir şekilde değer aktarımının olduğunu; bunun da periferideki ülkelerin sanayileşmelerinin ve kendi birikimlerinin önünde engel oluşturduğunu ifade eder. Sömürüyü üretim sürecinde değil, ticarete arayan bu görüşler ana hatlarıyla Samir Amin ve Wallerstein tarafından da paylaşılır. "Periferideki sömürü oranının merkezdekine göre daha düşük olabilmesine rağmen, sisteme hükmeden sermaye fraksiyonu periferideki başlıca etkinlikler- büyük ihracatı, yerel pazarlar için üretim yapanlar da dahil modern sanayileri dolaysız ve dolaylı biçimde denetleyen tekelleri (sermaye), periferideki yerel etkinliklerine bağlı olarak, kuşkusuz, daha yüksek sömürü oranlarından yararlanır. Bu nedenle dünya sisteminin ana eğilimi işgücü sömürü oranlarının gittikçe eşitsiz hale gelmesidir. Lenin'in ve daha sonra Çinlilerin, "Dünya işçileri, birleşin!" sloganı yerine, "Dünya işçileri, ezilen halklar, birleşin!" sloganını koymaları bu yüzdendir. Global sınıf mücadelesini karakterize eden çelişkilerin bütünlüğü ile ilişki içinde, gelişmiş ve azgelişmiş ülkeler arasındaki çelişkiyi bu stratejik noktadan görmeliyiz"(7).

Frank gibi ne kapitalist ne sosyalist, kalkınmada bir üçüncü yol görüşlerini teorize eden bu tezlerin sahipleri, ithal ikameci sanayileşmeyi az-gelişmiş ülkelere bir model olarak sunmuşlardır. Sömürü mekanizmasını, zengin ülkelerle yoksul ülkeler arasındaki ilişkiye indirgeyen bu yaklaşımlar, sosyalist ülkeleri de kapitalist ülkelerle aynı kategoriye sokmuştur. Hatta işi sosyalist ülkelere 'sosyal emperyalist' demeye kadar varmışlardır. 1976'da Sovyet deneyimini bir sosyalizm örneği olarak görmenin artık olanaksız olduğunu ileri süren Amin, varolan bunalımın nasıl aşılabileceğine ilişkin üç değişik senaryo yazarak; tarihsel gelişimin motorunun periferideki ülkeler olacağını iddia etmiştir.

Senaryolarını ve saptamasını gerekli olduğu kadarı ile kendi kitabından aktarmak yararlı olacak:

"İlk senaryo, egemen dünya sistemi olarak emperyalist sistemin devam eden varlığıyla belirleniyor. Bu olasılık,

1) Eşitsiz uluslararası işbölümünde yeni bir aşama ve

2) Kartların yeniden dağıtılması üzerine temellenen, emperyalist-kapitalist yayılmanın yeni bir evresini açar. Sosyal emperyalizm, SSCB ve uyduları ile sınırlı kalmaya devam eder ve emperyalizmin stratejik müttefiki olur, çünkü "barış içinde bir arada yaşamcı" stratejik bir etken olmaya devam eder. Sosyalizm de Doğu Asya'da ve bunalımı kullanarak kendilerini dünya sisteminden ayırmış birkaç ülkede sınırlı ve yalıtılmış olarak kalır. İkinci senaryo sosyal emperyalizmin egemen senaryo oluşunu öngörüyor. Bu, kötüleşen bir kriz anında, var olan sistemin zayıf halkalarını oluşturan bir dizi ülkede, ulusal devlet kapitalizmlerinin kuruluması doğrultusunda bir iktidar değişmesini ima eder. Sadece üçüncü senaryo sosyalizmin, emperyalist ve sosyal emperyalist sistemlerle rekabet halinde, egemen sistem haline gelmesi olasılığını öngörüyor"(8). Amin'in periferinin sürükleyici olacağına ilişkin görüşleri ise şöyledir: "Var olan bunalım, bize, emperyalist aşamadaki kapitalist sistemin temel karakteristiğini etkili bir biçimde hatırlatıyor- kapitalist üretim tarzının çelişkilerinin merkezden çevreye aktarılması; milli bağımsızlık için mücadelenin sosyalist ve devrimci potansiyeli; metropollerdeki çalışan sınıflar üzerinde sosyal demokrat ideolojinin egemenliği. Bu nedenle, dünyanın sosyalist dönüşümü, pekala, periferi tarafından sürüklenmeye devam edecektir"(9). Aynı mantıkla hem ABD'yi hem SSCB'yi birbirlerini potansiyel tehlike olarak gösterip, Üçüncü Dünya ülkelerine müdahalelerine meşruiyet kazandırmaya çalışmakla suçlayan Frank, 1985'de şu tipik görüşlü dile getirir: "Doğu-Batı çelişkisi Üçüncü Dünya'ya müdahalenin iyi bir bahanesini oluşturarak, süper güçlerin Kuzey-Güney çelişkisindeki çıkarlarını artırmalarına yarıyor. Akıl yürütme hep aynı, Sovyet müdahalesini veya za-

ferini engellemek, onunla mücadele etmek. Bu bahane olmadan Amerikan müdahalelerine bahane bulmak "meşruluk'tan yoksun kalırdı.... Sovyetler Birliği'nin bağlaşıklarının, onun üçüncü dünyaya yönelik siyasasını, ortak düşmana karşı mücadele baskısı altında kabullendikleri de reddedilemez.... Üçüncü Dünya'ya yapılan Sovyet yardımı, Batıninkinden daha iyi olmayan ve çoğunlukla da daha kötü olan ticareti, gene emperyalist düşmandan sözedilerek haklı çıkarılıyor.... Böylelikle Doğu-Batı çelişkisi Güney'de kuzeyli çıkarları sürdürmek ve Doğu'da statükoyu korumak için kullanılıyor. Doğu-Batı çelişkisini başka amaçlarla kullanmak iki tarafta da işliyor" (10).

Türkiye'de de uygulanan ithal ikameci sanayileşme modeli, sermayenin birikim krizine uygun olarak reorganizasyonu gerekli kılmış; sonuçta neo-liberal politikalar tüm dünyada uygulanır hale gelmiştir. Bunların sonucunda ithal ikameci sanayileşme modelinden ihracata dayalı sanayileşme modeline geçilmiştir. Bazı yazarlarca ulusal kalkınmacılığın iflası diye de anılan bu dönemde neo-liberal politikalarla ekonomideki stagflasyon (enflasyonla birlikte işsizlik ve gerileme) durumu dünyanın gündemine eş zamanlı girmiştir. Stagflasyonu çözmek için teknik gerekçe neo-liberal politikaların uygulanması olmuştur.

Baran ve Sweezy ise, Marx'ta bulunmayan 'ekonomik artık' adını verdikleri bir kavramdan hareket ederek ekonomik durgunlukla bu ekonomik artık arasında doğrudan bağlantı kurarlar. Emperyalizmle ilgili teorilerinin odağına bu kavramı yerleştirerek; emperyalizmin temel kavgasının 'ekonomik artık'ın paylaşım kavgası olduğunu iddia ederler. Bu dönemdeki savaşlar daha çok bu artığın tüketilmesi gerekliliğine bağlanmaktadır. Bu iki Amerikalı iktisatçıya göre tekelci kapitalist sistemin çöküşünde, biri içerden, diğeri dışardan olmak üzere iki faktör rol oynayacaktır iç faktörü 'psşik karmaşanın, düzeni, kendi normları çerçevesinde işlemekten dahi alıkoyacağı ve sistemi çökerteceği bir dereceye ulaşması', dış faktörü ise yarı sömürge konumundaki ülkelerde yürütülen 'devrimci savaşlar' teşkil edeceklerdir (11). Tekelci sermaye adı verilen eserlerinin Che Guavera'ya ithaf edilmiş olması bu konuda yeter derecede aydınlatıcıdır (12).

Çıkış noktası olarak tekelci kapitalizmi alan Baran ve Sweezy'nin ekonomik artık, eksik tüketime ilişkin kullandıkları kavramların kökeni ekonomizme damgasını vuran Bernstein-Kautsky tartışması kadar eskidir. Üretici güçlerin gelişiminin nicel yönüyle ilgilenen ekonomistler, sistemin krizini arz fazlasına bağlarlar. Bernstein'in devrimden vazgeçerek, kendiliğindenciliğe teslimiyetinin kökeninde de bilindiği gibi kapitalizmin krizleriyle başede-bildiği görüşü yatar.

Öte yandan bazı yazarlarca proleterleşme meşalesini yakan sima olarak

da nitelenen Harry Braverman, dikkatini tekelci kapitalizmdeki emek süreci üzerine yoğunlaştırmıştır. Ancak onun çözümlemelerine ihtiyatlı bir yaklaşım gerekmektedir. Çünkü Braverman'ın *Labor and Monopoly Capital* (1974) adlı çalışması, Baran ve Sweezy'nin tekelci kapitalizmi çözümlemelerinde kullandığı 'ekonomik artık' v.b. kavramlar baz alınarak yazılmıştır. Dolayısıyla yukarıda Baran ve Sweezy'e yöneltilen eleştiriler Braverman için de yöntemsel anlamda temelde bir geçerlilik taşımaktadır. Bu noktada yazarın kapitalizmin 'kendi mezar kazıcısı'nı kendisinin yarattığı inancını paylaştığını söylemek yanlış olmaz.

Lenin'in Güncelliği

1980'den önce Doğu ile Batı arasındaki karşılıklı bağımlılık ilişkisi üzerinde temellenen kutupçu ve kopuşçu tezler bugün Yeni Dünya Düzeni adı altında Kuzey-Güney ayrımı olarak sürmektedir. Buraya kadar incelenmiş olan Üçüncü Dünyacı tezler de temelde bu formülasyona sadık kalarak devrimin mekanları olarak Üçüncü Dünya ülkelerini göstermişlerdir. Sorunu ve çözümü böyle sunan üçüncü dünya ülkelerinin sosyalist hareketleri gözlemlendiğinde ülkemizde de gözlenebilecek olan devrimci demokrat hareketlerin devrim modelleri, devrim stratejilerinin benzerliği dikkat çekicidir. Örneğin, sözkonusu ülkelerin devrimci hareketlerinin net bir anti-kapitalist tutum göstermedikleri açıktır.

Bu bölümde inceleyeceğimiz Lenin'in, özelde emperyalizm tezleri üzerinden küreselleşme konusundaki perspektifimize projektör olacağını düşünüyoruz. Lenin'in ve leninizmin güncelliği bir kehanetin doğrulanmasının anlatımı olabilirdi. Ampirisit ve pozitivist yöntem kullanılsaydı, işimiz bu açıdan daha kolay olabilirdi. Fakat böylesi bir durum bu yazıda izlenen yöneme aykırıdır ve bu bizim işimiz değildir.

Burada Lenin'in emperyalizm tezlerini ele alalım, Lenin'in emperyalizme ilişkin yöntemini esas alacaktır. Yani Lenin'in emperyalizm tezlerini yöntemsel olarak hareket ve değişimi esas alan perspektiften emperyalist kapitalist dönemdeki olgulara yaklaşımını, sistemin unsurları arasındaki ilişkilere bakışını temel alacağız. Lenin'i bugün de güncel kılan şey, gerçekte onun emperyalist dönemdeki olguları kapsayabilme ve aynı zamanda açıklayabilme yeteneğine ilişkindir. Bu yetenek de Lenin'in marksist kuramın özüne sadık kalmasıyla ilgilidir.

Lenin 1916'da yayınlanan "Emperyalizm, kapitalizmin en yüksek aşaması" adlı kitabında kendisinden önceki emperyalizm çözümlemelerinden özellikle Hilferding, Buharin'den ve bunların yanısıra liberal İngiliz İktisatçısı

J.A. Habson'un emperyalizm incelemesinden yararlanmıştır. Ancak Lenin, kendisinden önce emperyalizm sorununu ele almış teorisyenlerden daha aşkın politik sonuçlara ulaşmıştır. Bu konuda Lenin'in Düşüncesi adlı kitabında Lukacs şunları söylemektedir. "Hilfending'e ve özellikle Rosa Luxemburg gibi çağdaşlarına oranla, Lenin'in iktisatta onlar kadar uzman olmadığını belirtmiştik. Ama bir bütün olarak dönemi yargılarken onlara üstün gelen Lenin'di. Lenin'in üstünlüğü- ve bu eşi benzeri olmayan bir teorik başarıdır- emperyalizmin ekonomik teorisini çağımızın bütün siyasal sorunlarıyla birbirine somut olarak bağlamayı başarılmasında; dolayısıyla yeni aşamanın ekonomisini, böyle belirlenmiş bir çevre içindeki tüm somut davranışlar açısından bir ölçüt haline getirmeyi başarılmasında yatmaktadır." Onun sözde realpolitik, asla ampirist bir pragmatistin politikası değil özünde teorik olan bir tavrın pratik doruğuydu. Bu tavır, Lenin'de daima, içinde davranılan belirli bir durumun toplumsal-tarihsel özgüllüğünün (Geradesosoin) kavranılmasında doruk noktasına erişir. Bir marksist olarak Lenin için, "Somut durumun somut çözümlenmesi, 'saf' teorisinin karşısı değildir, tersine, hakiki teorisinin doruk noktası, teorisinin gerçekten uygulandığı, bundan dolayı, pratiğe dönüştüğü noktadır" (13).

Yüzyılı kapatmaya hazırlandığımız bugünlerde de, yüzyılımıza damgasını vuran da sosyalist devrimlerdir. Tekelci dönem kapitalizmin yeni bir evresi olmakla beraber son kertede kapitalizmin devamı olması anlamında hem süreklilik hem de kopuşun izdüşümüdür. Evet, emperyalizm kapitalizmin en yüksek aşamasıdır, yaşanacak daha başka aşamalar yoktur. Emperyalist kapitalizmin iç çelişkileri bize sistemin daha başka aşamalara geçmesinin önünün tıkalı olduğunu gösterir. Daha önemli bir noktaya şimdi gelebiliriz. Lukacs, Lenin'in emperyalizmin ekonomik teorisini siyasal sorunlarla birlikte ele aldığını belirtiyor. Gerçekten, Lenin de tekelci döneme damgasını vuran ve onu kapitalizmin yeni bir evresi yapan yalnızca rekabetin tekellerle beraber yer aldığı yeni ekonomik sistem ve bu sisteme uygun ilişkilerin aldığı yeni biçimlerdir. Üstelik Lenin, kapitalizmin esas özelliklerinin 'kendi karşıtlarına dönüşmesi' bağlamında yapısal değişikliğe uğradığını vurgular. "Bu süreç içinde, ekonomik yönden de önemli olay, kapitalist rekabetin yerine kapitalist tekellerin geçmesidir. Serbest rekabet, kapitalizmin ve genel olarak meta üretiminin temel niteliğidir... tekeller kendisinden çıkmış oldukları serbest rekabeti yoketmiyor; onun üstünde ve yanında varoluyor, böylece de iyice keskin, şiddetli sürtüşmelere, çatışmalara yol açıyor. Tekel kapitalizmden daha yüksek bir düzene geçiştir... yalnızca salt ekonomik temel kavramlar değil, aynı zamanda, genel olarak kapitalizm karşısında kapitalizmin bugünkü evresinin tarihsel yerini de, başka türlü söylersek, emperyalizm ile işçi hareketi içinde belirlenmiş iki temel eğilimin ilişkilerini de gözönünde tuttuğumuzda, emperyalizm hakkında yapılması gereken öbür tanımlar ilerde göreceğiz" (14).

Öncelikle Lenin, emperyalizm ile işçi hareketinin bir ilişkiler bütünü olarak topyekün çürümüşlüğüne dikkat çeker. Ancak burjuva sınıfının üretim sürecinde en önemli işlevi olan üretim işlevinden vazgeçmesi, rantiyeye dönüşmesi oldukça önemlidir. "Rantiye sınıfın ya da, daha doğrusu rantiyeye tabakanın, yani "kırtıkları kuponlarla" yaşayan insanların, herhangi bir işletmenin çalışmasına hiç bir biçimde katılmayan insanların, meslekleri işsizlik olan insanların olağanüstü bir biçimde çoğalması bundandır. Emperyalizmin başta gelen ekonomik temellerinden biri olan sermaye ihracı, rantiyeye tabakasının üretimden kopuşunu daha da artırır ve deniz aşırı bazı ülkelerin ve sömürgelerin emeğinin sömürüsüyle yaşayan ülkenin topuna asallık damgasını vurur" (15).

Emperyalizm döneminde özellikle metropol ülkelerde işçi sınıfının bir kısmının burjuvalaşması yani işçi aristokrasisinin oluşması sözkonusudur. Bu durum burjuvazinin yüksek ücretler dolayısıyla işçi sınıfını bölmesiyle gerçekleşmektedir. Bir diğer yöntem ise daha az ücretle az gelişmiş ülkelere gelen yabancı işçilerin çalıştırılmasıdır. "20. yüzyılın başlarında, İngiliz emperyalizmi'nin burjuva araştırmacısı, İngiliz işçi sınıfından söz ederken, işçilerin "üst katmanı" ile "gerçek proleterya demek olan alt katman" arasında sistematik bir ayrım gözetmek zorunda kalmıştır... Emperyalizmin, sözünü ettiğimiz olaylar dizisine bağlanabilir özellikleri arasında, bir de, emperyalist ülkelere dışarı yapılan göçlerde bir azalma, buna karşılık ücretlerin düşük olduğu, daha geri ülkelere buralara akan işçi göçünde artma gerçeğini anımsatmalıyız... Böylece nedenler ve sonuçlar açıkça beliriyor. Nedenler: 1. İngiltere tarafından dünyanın sömürülmesi; 2. dünya pazarı üzerindeki tekeli; 3. sömürgeci tekeli. Sonuçlar: 1. İngiliz proleteryanın bir kısmının burjuvalaşması; 2. bu proleteryanın bir kısmını, burjuvazi tarafından satın alınmış, hiç değilse beslenmiş adamların yöneticiliğine ses çıkarmaması" (16).

Buraya kadar anlatılanları toparlarsak şunlar söylenebilir. 1. Emperyalizm, yalnızca iktisadi olarak değil, ilişkileriyle de bütünlüklü ele alınmalıdır. İktisadi olarak kapitalizmin daha üst aşamasına tekabül eden emperyalizm, kapitalizmin esas özelliklerinden bazılarının kendi karşıtlarına dönüştürmesine yol açmıştır. Öncelikle rekabetin, yerini tekellerin alması bunlardan ilkidir. Ancak tekeli dönemde tekeller arasındaki rekabet son bulmaz. 2. Burjuva sınıfı ile işçi sınıfının öncelikle üretim sürecindeki kimi nitelikleri değişime uğramıştır. Bu durum siyasal alandaki ilişkilere de yansımıştır. Burjuva sınıfı üretim işlevini terketmiş rantiyeye haline dönmüştür. (3) İşçi sınıfı içerisinde işçi aristokrasisi denilen ayrıcalıklı bir işçi kesimi oluşmuştur. Lenin, emperyalizmin çürümüş ilişkiler yarattığını belirtmiş, her iki sınıfı da bununla makul saymıştır.

Şimdi Lenin'in emperyalizm tanımına geçmeden önce iki vurgusundan

bahsetmek yerinde olacaktır. Öncelikle 'burjuva iktisatçıların emperyalizm tanımlamalarını andık' şeklindeki uyarısı dikkat çekicidir. Lenin, okuyucuda emperyalizm konusunda belirgin bir fikir oluşturmak için bunu yazmak zorunda olduğunu kaydediyor. Sonuçta Lenin'in yaptığı, bu tanımları ancak birer girdi olarak alıp, marksist analizle tekrar yoğurmak oluyor. Küçük bir parantez açıp; şunları belirtmek gerekli görünüyor. Bugün küreselleşme denilen şeyin emperyalizmin tarihiyle bir ve aynı olduğunu farketmek önemlidir. Burjuva sınıfı ve burjuva iktisatçıların tanımlamalarının da işlevi biz marksistler için yalnızca bir girdi olmasındandır. Tekrar konumuza dönersek ikinci vurgu Lenin'in emperyalizmin tanımını 'kapitalizmin tekelci aşamasıdır' diye yaptıktan sonra gelişmekte olan bir olgu olarak emperyalizmin temel özelliklerini göstermede bu tanımın yetersiz olduğuna ilişkindir. 5 temel özellikten oluşan şöyle bir tanımlama yapar. 1. Üretimde ve sermayede görülen yoğunlaşma öyle yüksek bir gelişme derecesine ulaşmıştır ki, ekonomik yaşamda kesin rol oynayan tekelleri yaratmıştır; 2. banka sermayesi sınıai sermayeyle kaynaşmış ve bu 'mali-sermaye' temeli üzerinde bir mali oligarşi yaratılmıştır; 3. sermaye ihracı, meta ihracından ayrı olarak, özel bir önem kazanmıştır; 4. dünyayı aralarında bölüşen uluslararası tekelci kapitalist birlikte kurulmuştur, 5. en büyük kapitalist güçlerce dünyanın toprak bakımından bölüşülmesi tamamlanmıştır. Emperyalizm, tekellerin ve mali-sermayenin egemenliğinin ortaya çıktığı, sermaye ihracının birinci planda önem kazandığı; dünyanın uluslararası tröstler arasında paylaşılmasının başlamış olduğu ve dünyadaki bütün toprakların en büyük kapitalist ülkeler arasında bölüşülmesinin tamamlanmış bulunduğu bir gelişme aşamasına ulaşmış kapitalizmdir" (17).

Emperyalizmin girdiği ülkeyi geliştirip, geliştirmediği; Marx'ın ATÜT'ü (Asya Tipi Üretim Tarzı) sömürgeciliğe meşruiyet kazandırma çabası olarak ileri sürüp sürmediği tartışmalarıyla ilgisiz olduğunu vurgulayarak; Lenin'in şu uyarısı emperyalizmin bir dünya sistemi haline geldiğini anlatması bakımından önemlidir. "İhraç edilmiş sermaye, ihraç edildiği ülkelerde, kapitalizmin gelişmesini etkiler, hızlandırır. Böylece, sermaye ihracı, ihraçatçı ülkelerdeki gelişmeyi bir parça durdurma eğilimi taşısa da, bunun, bütün dünyadaki kapitalizmi derinlemesine ve geliştirilmesine pahasına olduğunu unutmamalı" (18).

Evet, üretici güçlerin gelişmesi emperyalist dönemde durmaz. Emperyalist kapitalist sisteme damgasını vurur bireysel sermaye ile toplumsal emek arasındaki çelişki belirleyicidir. Ancak emperyalizmin çelişkileri derinleştirerek kendiliğinden sosyalizme geçeceği düşüncesi ekonomist revizyonist bir yoruma aittir. Lenin, emperyalist dönemde çürüme ile hızlı ekonomik gelişmeden aynı anda söz etmiştir. "Burjuvazinin, gitgide artan bir

ölçüde sermaye ihracından gelen kazançlar ve 'kupon kırpma'yla yaşadığı, 'rantiye devlet'in, tefeci-devletin yaratılması, gitgide daha belirgin biçimde emperyalizmin eğilimlerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak, bu çürüme eğilimini, kapitalizmin hızlı gelişmesini önleyeceğini sanmak yanlış olur. Önlemez" (19).

Yinelemek gerekiyor. Emperyalizm döneminde aşılması gereken bir ara dönem yoktur. "Ultra"ya, "post"a, "yeni"ye hiç gerek yoktur. Çağ, sosyalist devrimler çağıdır. Burada sorun yok. Sorun öncü örgüte odaklanmaktadır. Öncülük ve zayıf halka (eşitsiz gelişme yasası), 'alt emperyalizm' tezlerini dışlar ve geçersiz kılar. Emperyalizm hem hegemonik hem de eşitsiz bir sistemdir. Görüleceği gibi eşitsiz gelişme yasası kutupçu, mekanik alt-üst emperyalist ilişkiden daha ötede, sistemdeki bütün halkaların rollerine ilişkindir. Bu konulara ayrıntılı girmek yazının sınırlarını aşmakla birlikte 'zayıf halka' konusuna mutlaka değinmek gerekiyor. Şu yazılanlar yoruma gerek bırakmıyor. "Emperyalizm konusunda sermayenin uluslararası dolaşımından veya iktisadi kaynaşmadan söz etmek yetmez: Burada önemli olan, kelimenin tam anlamıyla bir zincir olduğunu da görmektir. Zincirden söz edince, halkalarından da söz etmek gerekir. Ne var ki burada da yalnız zayıf halkadan söz etmek yeterli değil. Çünkü bu halkadan söz etmek için zincirin parçalarını oluşturan değişik ulusal formasyonların eşitsiz gelişimini de gözönüne almak gerekir. Emperyalizmi niteleyen özel eşitsiz gelişmeye yeni anlamını kazandıran, bizzat bu zincirin varlığıdır, çünkü bilindiği gibi, eşitsiz gelişme daha önce bizzat kapitalizmin başlangıcını niteler. Ayrıca emperyalist zincirin eşitsiz gelişimi, bu zayıf halkanın dışında, öbür halkaların aynı güçte, sağlamlıkta olmadığı anlamına da gelir: Bu halkalar da kendi aralarında görece daha zayıf ve daha sağlam durumdadırlar. Daha yerinde bir deyişle, bazı halkaların gücü artık doğrudan doğruya ötekilerinin zayıflığına bağlıdır veya durum bunun tersidir" (20).

Güncele Bakarken

Siyasi ve askeri alanda dünya üzerindeki tahkimatını Birleşmiş Milletler Örgütü aracılığıyla sağlayan emperyalizm, iktisadi politikalarını da G7 diye bilinen, dünyanın en zengin yedi ülkesinin yaptığı toplantılarda oluşturmaktadır. Bilindiği gibi G7 adıyla bilinen yedi ülke ABD, Federal Almanya, Fransa, Japonya, İngiltere, Kanada ve İtalya'dır. Emperyalist ülkeler arası güç dengelerindeki değişim dünya ekonomisini etkilemektedir. Emperyalist rekabet ortamında hangi ülkenin merkeze oturacağını kestirmek güç görünmektedir. Telekomünikasyon ve multimedya yazılımı gibi 'sanayi sonrası teknolojiler' büyük bir hızla değişmektedir. En iddialı devletler bile bu

hıza ayak uydurmakta güçlük çekmektedir. Şu görüşler bize yakın gelecekteki merkez kaymasının yönüne ilişkin bilgi verebilir: İlki, Japonya'nın kendi paradigmasına ilişkin ciddi sorunları olduğunu belirterek bu ülkenin bilgisayar yazılımını sanayiye uygulamak konusunda attığı başarısız adımların bunun en iyi örneği olduğunu söylemektedir. İkincisi Almanya'nın bazı yüksek teknoloji alanlarındaki geriliğinin kendisini en kısa zamanda hissettireceğini belirtmektedir. Üçüncüsü ise Fransa'nın telekomünikasyon ve bilgisayar programcılığı alanında oldukça başarılı olduğuna ilişkindir. Bu sistemde eşitsiz gelişme yasası nedeniyle bazı ülkeler arkada kalırken, bazıları öne fırlayacaktır. Bu yüzden merkez kayması eşitsiz gelişmeyle birlikte düşünülmelidir. Emperyalist ülkeler arasındaki merkez kaymasında az gelişmiş ülkelerin iç dinamikleri de etkili olacaktır.

Tarihten Güncelliğe

İkinci Dünya Savaşı'nın bitişi, dünyada tarihin akışını etkileyecek büyük değişiklikleri zorunlu kılan bir dönüm noktası olmuştur. Kızıldordu zaferinin etkisi dünyaya dalga dalga yayılmış ve artık insanlara güzel bir dünyanın kapılarını açan bir sistem genişleyerek yerleşmiştir. Bu savaş sonrasında SSCB'nin ve Stalin'in manevi prestijinin oldukça yüksek olduğu bilinmektedir. ABD ise savaş yüzünden (silah ticareti) eşi az görülür bir refah dönemi yaşamaktadır. Kapitalist-emperyalist blokta hem sosyalist bloğun varlığı hem de dünyanın en büyük emperyalist devleti ABD'nin içinde bulunduğu maddi refah, sosyal refah devleti anlayışının yaşama geçirilmesinde etkili olmuştur. Sosyalist sistem bu aşamada emperyalizmin üzerinde başlı başına bir ideolojik baskı unsuru olarak kendisini güçlü bir şekilde hissettirmiştir. İşte 1950'lerden sonra sosyalist sistemle bütünleşmemesi rezerviyle az gelişmiş ülkelere yardım planları devreye sokulmuştur. Kapitalizmin refah yıllarının yaşandığı bu soğuk savaş döneminde, emperyalist ülkeler az gelişmiş ülkelere hem daha esnek sınırlar içinde yardımda bulunmuş hem de pazarlarını bu ülkelerle paylaşmışlardır. Sistemin refah devletine elveda dediği 1970'lerden sonra bile bazı ülkeler kendilerine tanınan bu nesnel fırsatları öznellikleriyle de yoğurarak diğer azgelişmiş ülkelerin önüne geçmiş ve 'kaplanlar' diye anılmışlardır. Ancak kapitalizmde gelişme 'insana rağmen' sağlandığından; bu Uzakdoğu mucizesi yerini şimdilerde kuba bırakmış görünmektedir. Bu ülkelerden biri olan Güney Kore, dünya sisteminin zayıf halkalarının en önemlilerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kısa parantezi kapatıp tekrar konumuza dönersek... 1970'lere kadar süren refah, az gelişmiş ülkelerin 1960'lar ve 1970'lerde görece bir miktar daha gelişmesine yol açırsa da, 1980'lere doğru dünya ekonomik krizi nedeniyle az

gelişmiş ülkelerdeki ekonomik iyileşme yerini darbelere sıkı para politikalarına, borç krizine bırakmıştır. Reel sosyalizmin çözülüşü bu kötü durumu daha da perçinlemiştir. Gerçekten de devletle tekellerin çirkin bir içicelik gösterdiği; kapitalizmin vahşi yanını en çıplak haliyle sergilemek için hiçbir fırsatı kaçırmadığı; "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinlerci anlayışa neredeyse en saf haliyle geri dönüldüğü günümüzde, emperyalist kapitalist sistem, karşısında bir sosyalist bloğun olmamasının rahatlığını da yaşamaktadır.

"Dünya Bankası'nın "McNamaralı yıllarındaki" (1968-1971) doktrini borca dayalı kalkınmayı desteklemiştir. Gözde olan bu kavrama göre, bir ülkenin kalkınabilmesi için, belirli bir sermaye birikimini sağlamış olması gerekir. Dünya Bankası, baş yılda (1968-1973) kuruluşunun ilk yirmi yılında verdiğiinden daha çok borç vermiştir. İki taraflı kalkınma yardımı sıklıkla borç veren ülkeden malzeme satın alması koşuluna bağlanır (ve bağlanmaktadır). Koşullu yardım, iki taraflı yardımın genellikle % 75'ini oluşturur; ayrıca, bu yardımın borçtan oluşan bölümü bağıştan oluşan bölümünden daima daha çoktur. Böylece, borçlu ülke sanayi donanımı için borç veren bazı ülkelere bağlı hale gelir" (21). Özellikle 1980'lerin ikinci yarısından sonra az gelişmiş ülkeler dış borçlarını ödeyememe durumuna çare olarak, fiyatlardaki inişi ihracatın miktarını artırarak kompanse etme çabası içine girmişlerdir. 1970'lerin ilk yarısının kriz panoraması kabaca şöyledir. Kar oranlarının düşme eğilimi yasası devreye girmiştir. Büyük petrol krizi yaşanmıştır. Bretton Woods sisteminin çöküşüyle birlikte Dolar, dünyayı Mark ve Yen'le paylaşmak zorunda kalmıştır. Taylorist emek organizasyonu, fordist kitle üretimi ve refah devleti anlayışı sorgulanarak alternatifleri teorize edilip uygulamaya sokulmuştur. Esnek sistem ve sıkı para politikaları gündeme alınmıştır. Emperyalizmin konsolidasyon araçlarından Dünya Bankası ve IMF'nin direktifleriyle uygulanan sıkı para politikaları faizlerin yükselme eğilimini artırarak özellikle az gelişmiş ülkelerin büyük bir borç batağına saplanmalarına yol açmıştır. Emperyalizmin globalleşme politikaları bu ülkelere ihracata dönük sanayileşme modelini dayatmıştır. Bu modelin olmazsa olmaz iktisat politikası para ve kur politikalarıdır. Az gelişmiş ülkelerin içinde bulunduğu paradoksal durum şu bilgilerle daha rahat anlaşılır hale gelecektir. Döviz kurunun enflasyonun altında seyretmesi ihracatı olumsuz yönde etkilemektedir. Enflasyonun hüküm sürdüğü ekonomide genel fiyat düzeyi yükselirken eğer bu ekonomi, düşen satın alma gücünü karşılayacak ölçüde sık sık devalüasyon yapmaz veya ihracata prim vermezse, yabancı piyasalar bakımından ithalatta bulunmak pahalı, enflasyonun hüküm sürdüğü ekonomi bakımından ithalatta bulunmak ucuz hale gelir. Yani döviz kurunun enflasyonun altında tutulması örneğin TL'nin değerlenmesini de sağlar. Bu durum söz konusu ülke ekonomisinin ithalat eğilimini güçlendirerek ihracatını zayıflatır. İthalatla ihracat

arasındaki farkın ihracat aleyhine büyümesi, dış ticaret açıklarının büyümesi demektir. Evet öyle bir denge kuru belirlemek gerekiyor ki, bu kur hem ihracatı destekleyip, ithalattaki yeni bir güçlenme eğilimini önleyecek, hem de sıcak paranın kaçmasını engelleyecek. Hayat labürotuarda geçmiyor.

Burjuvazinin bütün bunları başarabilmesi için binbir türlü cambazlık yapması gerekiyor. Ama yine de işi çok zor.

Güncel

Amaçları dünyaya bir üçüncü yolun varlığını göstermek olan, üçüncü dünyanın ulusal kurtuluş mücadelelerinin sonu hiç parlak değildir (Cezayir FLN, Nikaragua FSLN,...) Bunlar ardılarında sosyalistlere, soyutlanabilecek veya olumlanabilecek bir mirastan çok, olumsuz bir pratik miras bırakmışlardır. Bu anlayışların teorilerindeki odaksızlık kendisini pratik politikada sonuçsuzluk olarak göstermiştir.

Kapitalizm bir dünya sistemidir, sosyalizm de öyledir. Her ikisi de bir sosyo-ekonomik formasyon biçimine denk düşerler. Marazi bir 'bağımsız olma' saplantısıyla üretilen 'üçüncü yol' anlayışını mantıklı bir zemine oturtmak mümkün değildir. Bağımsızlık görelidir ve tarifi kime, neye göre, kimden, neden, bağımsız olmaya göre yapılır. Yeri gelmişken değinmeden olmayacak; demokrasi de sınıflar üstü bir kavram değildir. Burada da "kimin için" demokrasi diye sormak gerekiyor. Söz konusu ideolojik eğilimi öz olarak Türkiye'de de sahiplenilen yapılar çok. Genel çerçevenin anlaşılabilmesi için konu dışına çıkmadan şu temel çizgilerine kısaca değinilip geçilebilir. Bunlar, reel sosyalizmi sahiplenmeyen, tarihe toplumsal tarih perspektifinden bakmayıp, onu açıklamayı, yargılama ya da mazur gösterme düzeyine indirgeyen, anti-emperyalist yanlarını anti-kapitalizmle tamamlamayan, aşamacı ve revizyonist yapılarıdır.

Tarihi yanlış yorumlayan bu eğilimler emperyalizmin aşıldığı ve tek taraflı bağımlılığın yerini karşılıklı bağımlılığın aldığı vargısına kadar kolaylıkla gidebilir. Bu vesileyle hatırlatmakta yarar var; globalleşme ile ulus-devlet birbirini dışlayan tartışmalar değildir. Biri diğerinin seçeneği de değildir. Globalleşme "ulus-devlet" tartışmasının asıl dışlayıcısı ve seçeneği ancak enternasyonalizm ve sosyalizm olabilir. Ancak, burada, sosyalist veya kapitalist 'ulus devlet'in bir gerçeklik olarak hala önemini koruduğu da söylenmelidir; çokuluslu sermaye şirketlerinin aslında iki ya da üç emperyalist ülke kaynaklı olduğunu ifade etmek doğru olur. Bu anlamda uluslararası tekelin çıkarı asla sözkonusu ülkelerin ulusal çıkarlarından bağımsız değil ve uluslararası sermayeyi en iyi G7 ülkeleri temsil etmektedir.

En bilinen örnek Avrupa Birliği'dir. Ülkelerin birleşmesine, globalleşmeye model olarak gösterilen Avrupa Birliği yapısında ürettiği çelişkiler nedeniyle, bu birliğe üye ülkelerin işçi ve emekçi hareketinde oldukça ciddi bir yükselmeye yol açmıştır.

Çokuluslu şirketler, en yoksul ülkeleri, kendilerine çalışma alanı olarak seçmektedirler. Ülkenin gelişmesine katkıda bulunmaktan çok, ucuz işgücünün varlığı asıl çekim kaynağı olarak vurgulanmalıdır.

Uluslararasılaşma eğilimi zaten en başından beri kapitalizmin doğasında vardır. Bu, küreselleşmeyle doruk noktasına çıkmıştır. Emperyalizmin yeni adı olan küreselleşme sermayenin önündeki, iktisadi, ticarî, hukukî bütün engellerin kaldırılması anlamını taşır.

Önce, küreselleşme konusundaki iyimser (!) ve kötümser yaklaşımları ele almak gerekiyor:

WTO Genel Direktörü R. Ruggiero, ticaret hacminin son 40 yıl içinde 15 kat arttığını bunun da dünya çapında yaşam standartlarının yükselişindeki en önemli faktörlerden birini oluşturduğunu iddia etmektedir. Oysa "halen 840 milyon kişi açlık sınırında yaşıyor. Günde 30 bin çocuk beslenme yetersizliğinden ölüyor. Nüfusu doyurabilmek için küresel besin üretiminin gelecek 30 yıl içinde % 75 artması gerekiyor." (Herald Tribune'den aktaran: E. Yıldızoğlu: "Dünya Ekonomisine Bakış", Cumhuriyet, 13 Kasım 1996) Ayrıca Ruggiero'nun bahsettiği dünya ekonomisindeki büyüme ekspansiyonist diye nitelendirilebilir. Ekspansiyon, büyüme anlamına gelmektedir. Kuramsal ekonomi dilinde, ulusal gelirin sürekli artmakta olduğu iktisadi evreyi dile getirir ve kapitalist ekonomide karların sürekli artışı da bu kelimeyle karşılanmaktadır. Yani globalleşme modeline göre uygulanması gereken sıkı para politikası spekülâtif kazanca eğilimi arttırmaktadır. Yine değinmek gerekir ki: birçok az gelişmiş ülke tarafından IMF'nin dayatmalarıyla uygulanan enflasyonu düşürmeye ve sıcak parayı desteklemeye yönelik kur, faiz politikaları, içinde her an krize gebe bir durumu barındırmaktadır.

Konuyla ilintili olarak, şimdilerde de durum çok farklı sayılmaz. İki yıl öncesinin Business Week dergisi 2 trilyon doları bulan "Hot money" yani sıcak paranın dünyada, ülkelerin sonunu hazırlayacak en büyük güç haline geldiğini vurgulayarak, sıcak para için 'Gölge Dünya Hükümeti' tanımını yapmaktadır. Kapitalizmin geleceği var mı yok mu büyüme nereye kadar konularında zihinsel egzersiz niteliğinde şu yorum da aktarılabilir:

"Şimdilik dünya ekonomisinde, ulusötesi şirketlerin ezici ağırlığının, politik alanda karşılığı yok. Gelecek yüzyılda ne olacak? Bu şirketler totaliter egemenlik ve sömürü yapılarını koruyabilecekler mi? Sonsuz olmayan bir

dünyada sonsuz büyüme olamaz ve en azından bu yasa herkes için geçerli, mega şirketler için de. Kapitalist yoğunlaşma hareketinin nerede duracağını, kendi sınırını bulup bulamayacağını kimse bilemez" (Le Monde Diplomatique' den çeviren Serra Yılmaz; "Dünya 200 Şirketin Elinde", Cumhuriyet, 18 Mayıs 1997).

WTO direktörü R. Ruggiero, WTO'nun üzerinde temellendiği, ticari ve ekonomik politikaları belirleyen bir dizi kuralın, ulusal sınırların ötesinde yürütülen mübadeleler konusundaki belirsizliklerin birçoğunu ortadan kaldırmakta olduğunu iddia ediyor. Ona göre Dünya Ticaret Örgütü'ne üye 130 ülke tarafından kabul edilen ve onların ulusal meclisleri tarafından onaylanan bu kurallar gerçekte ulusal egemenliği ülke sınırlarının ötesine taşımaya ve küresel piyasalarda üye devletlerin çıkarlarını teminat altına almaya hizmet ediyor.

Kuşkusuz bu aşamada sorulacak soru, WTO'nun ve benzeri uluslararası kuruluşların işlevi bu mu ve bu işlev gerçekten yerine getiriliyor mu? Biz de durumu, az gelişmiş ve gelişmiş ülkeler açısından değerlendirelim:

Bildik bir iktisadi çıkarsama; az gelişmiş ekonomiler ithalat yapabilmek için ihracat yapmak zorundadırlar. Halbuki kalkınmış ekonomiler ihracat yapabilmek için ithalat yaparlar. Az gelişmiş ekonomilerin ithalat yapma zorunluluğu bu ekonomileri, devamlı dış ticaret açığıyla karşılaştırır.

"Dünya ithalatı içindeki paylara bakıldığında sistematik olarak gözlenen olgu, 1975 ve 1980 yılları hariç, her yılda AGÜ'lerin ithalat payının, dünya ihracatı içindeki payından daha düşük olması. Bunun anlamı ise GÜ'lerin sermaye ihracı sayesinde, dünya ithalatından daha büyük pay alabilmelerine karşılık, AGÜ'lerin ihracat paylarından daha düşük bir ithalat payına sahip olmaları. Bu olgu onların ihracattan kaynaklanan gelirleri oranında dünyadan mal satın almadıklarını, kaynaklarının bir kısmını dünyaya transfer ettiklerini gösteriyor" (22).

Öte yandan ABD'nin 1980'lerden bu yana süregelen dış ticaret açığını kapatmasının bir yolu da kendisine pazar bulmasından geçiyor. Küreselleşme retoriği ile elele giden ticaretin serbestleştirilmesini amaçlayan uluslararası ticari bloklaşmalardaki gelişmiş ülkeler az gelişmiş ülkeleri, ihracat yapabilecekleri pazarlar olarak görüyor. Fakat diğer ülkelerin ihracatlarını, kendi iç pazarlarını koruma stratejileri gereğince, güçleri yettiği kadar, sudan sebeplerle engelleyebiliyorlar. Bu da küreselleşme adı altında, gelişmiş ekonomiler lehine işleyen sıkı ticaret yasalarının devrede olduğu kanısını güçlendiriyor.

Toparlarsak, sermaye grupları tarafından dış pazarlara açılmak için her yol denenirken, öte yandan iç pazarı koruma stratejileri geliştiriliyor. Ekonomik bloklaşmalar ve bloklaşmalar içindeki eşitsizlikler, bir yanıyla bu yol ve stratejilerin uzantısı niteliğini taşımakta. Bu oluşumlara AB, NAFTA UPEC ve daha sonra WTO'ya dönüşen GATT örnek verilebilir. "Kapitalizm de tekelleşme ve serbest rekabet ile merkezileşme ve desantralizasyon (yerelleşme) arasında süregiden gerilim, kendisini yeni biçimlerde sürdürüyor. Ancak bu, bazılarının dediği gibi düzensiz hale gelen bir kapitalizm anlamına gelmiyor. Şu anki mevcut durumun en ilginç yanı, kapitalizmin işgücü piyasasında, emek süreçlerinde ve tüketici piyasalarındaki parçalanma, coğrafyalar arası hareketlilik ve esnek tepki verme yoluyla kapitalizmin daha da katı bir örgütlenmeye doğru evrilmesidir" (23).

Günümüzde Avrupa ülkelerinde, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri de etkileyen, eşanlı bir ekonomik bunalım yaşanmaktadır. Bu bunalıma, sosyal patlamalar, örgütlü kitlesel protestolar eşlik etmektedir. Yüksek işsizlik ve sosyal güvenlik şemsiyesini elden geldiğince daraltma politikaları, yalnızca işçi ve emekçi hareketinin yükselmesine değil, ırkçı ve faşist hareketin de yeniden canlanmasına neden olmuştur. Reel sosyalizmin çözülüşü, zaman içinde başta Rusya, Yugoslavya, Arnavutluk ve Bulgaristan olmak üzere, eski sosyalist ülkelerin üzerine bir kabus gibi çökmüştür. Hem ekonomik, hem etik açıdan büyük bir çöküntü yaşayan bu ülkelerin bazılarında yavaş yavaş sosyalizmin prestiji yükselmeye başlamış ve eski komünist partilerin devamı olan partiler iktidara gelmiştir.

Sonuç olarak küreselleşmenin panoraması bize karamsar bir hava verse de gerçekleşebilecek devrimin nüvelerini de güçlü bir şekilde içinde barındırmakta olduğu söylenebilir. Tarih bize, çözülmüş olsa bile, hangi sistemin bütün bu sorunların üstesinden geldiğini göstermiştir.

NOTLAR

- (1) Karl Marx; Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı, Çeviren: S. Belli, 4. Baskı, Sol Yayınları, s.25.
- (2) Lenin; Emperyalizm Kapitalizmin En Yüksek Aşaması, Çeviren: Cemal Süreyya, 7. Baskı, Sol Yayınları, s.109.
- (3) Ernesto Laclau; İdeoloji ve Politika, Çeviren: Hüseyin Sarıca, 1. Baskı, Belge Yayınları, İstanbul 1985, s.23.
- (4) Aktaran M. Ersoy; Üretim Tarzlarının Eklemlenmesi Üzerine, Birey ve Toplum Yayınları, (Yayınlanmamış Kitap), s.23.
- (5) Ernesto Laclau; y.a.g.e., s.38.
- (6) Ernesto Laclau; y.a.g.e., s.113.

- (7) Samir Amin: Emperyalizm ve Eşitsiz Gelişme. Çeviren: Semih Lim, 1. Baskı, Kaynak Yayınları, İstanbul 1992, s.174.
- (8) Samir Amin; y.a.g.e., s.158.
- (9) Samir Amin; y.a.g.e., s.60.
- (10) A.G. Frank: "Sosyalizme ve Toplumsal Akımlara Yönelik Siyasal Meydan Okumalar", 21. Yüzyıl Eşiğinde Sosyalizm, Çeviren: K. Emiroğlu, Y.Öner, Birinci Baskı, Belge Yayınları, İstanbul 1989, s.18.
- (11) Aktaran, Taner Timur: "Küreselleşme: Kuram İdeoloji ve Gerçekler" Marksizm ve Gelecek, 1996 Yaz. 120.
- (12) Taner Timur; y.a.g.e, s.120.
- (13) György Lukacs : Lenin'in Düşüncesi, Çeviren Mehmet R. Zardı, 1. Baskı, Belge yay., İstanbul, 1979, sf.102.
- (14) Lenin, y.a.g.e., s.106, 107, 108.
- (15) Lenin, y.a.g.e, s.121.
- (16) Lenin, y.a.g.e, s.127, s.128, 130.
- (17) Lenin, y.a.g.e, s.108.
- (18) Lenin, y.a.g.e, s.78.
- (19) Lenin, y.a.g.e, s.150.
- (20) Nicos Poulantzas. Faşizm ve Diktatörlük. Çeviren: Ahmet İnel, 1. Baskı, Birikim yayınları, İstanbul 1980, s.18-19.
- (21) George Susan; Akdeniz Havzası Ülkelerinin Dış Borçları, Çeviren: Türk Harb-iş Sendikası, Ulusal Ekonomi ve Emek Konseyi için Hazırlanmış rapor, Eylül 1996, s.5.
- (22) Tülay Arın; "Dünya Düzeni: Emperyalizm Nereye?", 11. Tez Kitap Dizisi, 12. Sayı 1992/1, s.39.
- (23) David Harvey; The Condition of Post Modernity, Basil Blackwell, Oxford, 1989, s.33.

EMPERYALİZM DÜNDEN BU GÜNE

Haluk SAVAŞ

1990'lı yılların ilk yarısında emperyalizm konusunun etraflıca tartışıldığını biliyoruz. İ.A. Hobson emperyalizm konulu çalışmasını 1902'de Rudolf Hilferding "Finansal Kapital"i 1910'da yayımladı. Rosa Luxemburg 1913 yılında "Sermaye Birikiminin Tarihsel Koşulları" adlı çalışmasıyla emperyalizm konusuna değişik bir yaklaşım getirdi. II. Enternasyonalin "bilge" lideri K. Kautsky, F. Engels'in yakın arkadaşı olarak da ün almıştı. 1909 ve 1915 yılları arasında çeşitli çalışmalarıyla emperyalizm konusunu irdeledi. Ulaştığı sonuçları siyasal çizgisiyle ve hatta büyük ölçüde II. Enternasyonal'in politikalarıyla örtüştürdü. Nihayet Sovyet devriminin önde gelen liderlerinden Buharin "Emperyalizm ve Dünya Ekonomisi" çalışmasıyla 1915 yılında tartışmaya katıldı. İlginç olan "Emperyalizm-Kapitalizmin En yüksek Aşaması: Popüler amaçlı bir deneme" adlı çalışmasıyla 1916 yılında tartışmaya katılan Lenin, Buhari'nin kitabına etkili bir önsöz de yazmayı ihmal etmemiştir.

Özetlersek marksist ve marksist olmayan yazarlar tarafından emperyalizm olgusu çok çeşitli yönlerden ve açılardan irdelenmiştir. Öyle ki sözü edilen çalışmalar tarafından ele alınan konular, bugünkü tartışmaları da etkileyecek niteliktedir.

İkibin yılının eşiğinde, dünyanın içinde bulunduğu durum, içinden geçmekte olduğumuz dönemin özellikleri, yüzyılın başında yürütülen bütün teorik tartışmaları ve gerilim noktalarını dikkate alarak emperyalizm olgusuna yaklaşmayı gerekli kılıyor.

Yazı emperyalist kapitalist dünyada meydana gelen yeni gelişmeler ve olguların anlaşılması için kaba da olsa bir çerçeve çizmeye çalışacak şekilde kurgulandı. Daha fazlası düşünülmüdü.

Çünkü bazı yorum ve değerlendirmeler güncel olduğundan, spekülasyona oldukça açık bir nitelik taşır. Kuşkusuz bugün "yeni sol" etkiler altında düşünen kimselere sıkıcı gelebilecek uygulamaların olduğunu da söylemeliyim.

Emperyalizm teorilerinin ortaya çıkışı ve dünya

Emperyalizm konusunda bütün teorik çalışmalar bu yüzyılın başında yapıldı. Ancak V.I. Lenin dahil konuyu ele alan yazarlar emperyalizmin 1870'li yılların başından itibaren tarih sahnesine çıktığını kabul ediyorlar.

1917 yılının Ocak ayında; "Geçen yüzyılın altmışlı ve yetmişli yıllarında serbest rekabetin öncü ve ileri gücü olan ve yirminci yüzyılın başında tekelci kapitalizme, yani emperyalizme geçen dünya kapitalizmi, savaşta, yalnızca finans kapitalin daha büyük bir konsantrasyonu yönünde değil aynı zamanda devlet kapitalizmine doğru büyük bir adım attı" (1) diye yazıyordu Lenin.

J.A. Hobson, "Emperyalizm" üzerine yazılmış ilk kitabın yazarı ünvanını taşıyor. Lenin'den 15 yıl önce 1902 yılında "Emperyalist çağın 1870 yıllarında başladığına işaret ediyordu" (2).

Bu durum hiç de rastlantısal değildi. Her iki yazarı da böyle düşünmeye zorlayan ampirik veriler bulunuyordu. Şöyle sıralanabilir.

1853-56 yılları arasında, Büyük Britanya krallığı bir büyük savaşa, "KIRIM" savaşına giriyor. İngiltere ve Fransa, Rusya karşısında, Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü korumak uğruna savaşıyor. Kırım Savaşı bu temelde yükseliyor.

1870'li yıllardan itibaren dünyada yeni bir gerilim patlak veriyor. Osmanlı ve Rusya yeniden savaşa giriyor. Ancak bu sefer Büyük Britanya-Rusya ittifakı sahneleniyor. Bu ülkeler Osmanlı İmparatorluğu'nu paylaşmak için gizli anlaşmalar yapıyorlar. Paylaşım siyaseti emperyalistler arası ilişkileri savaşın eşliğine getiriyor. Dünyada gerilimli bir siyasal ortam geliyor.

Aynı zamanda İngiliz ve Fransız siyaset adamlarının dünya siyasetine yaklaşımları 1870'lerde emperyalist siyaset çizgisine doğru evriliyor. 1850'li yıllardaki yaklaşımlar arasında çok açık çizgi farklılıkları gözleniyor.

Lenin; Emperyalizm adlı çalışmasında İngiliz Finans Kralı Cecil Rhodes ve Fransız burjuva yazar Wahl'i örnek gösteriyor; 1985 yılında dostu olan bir gazeteciye İngiliz Cecil Rhodes şöyle konuşuyor "Benim en büyük düşüncem toplumsal soruna bir çözüm getirmek. Birleşik krallığın 40 milyon nüfusunu **kanlı bir iç savaştan** kurtarmak için, bizler sömürge politikacıları, fazla nüfusu yerleştirebileceğimiz, fabrikalarımızın ve madenlerimizin ürünleri için yeni pazarlar kazanabileceğimiz yeni topraklar elde etmek zorundayız. Her zaman söylerim, İmparatorluk bir mide sorunudur. İçsavaştan kaçmak istiyorsanız emperyalist olmak zorundasınız" (3).

Fransız gazeteci Wahl'e gelince onun değerlendirmesi bundan farklı değil: "Yalnız işçi yığınlarının değil, orta sınıfların üstünde de ağırlığını duyuran artan yaşam güçlükleri yüzünden, bütün eski uygar ülkelerde sabırsızlık, öfke ve kin birikmekte, bunlar kamu düzenini tehdit etmektedir, belli bir sınıf kanalına yönelmekte olan enerjinin içerde infilak etmemesi için dışarıya çevrilmesi zorunludur" (4).

Halbuki 1840-60 yıllarının "Büyük İngiliz Krallığı" burjuva politikacıları, sömürge politikasına karşı tutum takınıyorlardı. Sömürge politikasını, "İngiltere'nin boynuna asılmış değirmen taşlarına benzetebiliyorlardı (5).

1870'lerden beri meydana gelen gelişmeler ve eldeki verilerden hareketle üç sonuç çıkarmak mümkün oluyor.

Birincisi: Ondokuzuncu yüzyılın sonu, tekelci devletler arasında Asya ve Afrika topraklarını paylaşmak için yürütülen kızgın rekabet, emperyalist gruplaşmalara yol açıyor. Bunun sonucu emperyalistler arası savaş ortaya çıkıyor.

İkincisi: Büyük emperyalist ekonomiler kendi aralarında gruplaşırken, emperyalist aşamaya gelmemiş daha küçük ülkeler de sözkonusu gruplaşmalar içinde, kendi çelişkileri ile yer almaya başlıyorlar. Daha güçlü ve iyi silahlanmış ulusların zayıf ve mukavemet yeteneği olmayan uluslar üzerinde zor kullanarak belirli açılardan ekonomik ve siyasal kazanç sağlamayı hedeflemesi emperyalist gruplaşmalar içinde bir hiyerarşi ve önderlik ilişkisinin de oluştuğunu gösteriyor.

Özellikle: Büyük Britanya-Fransa-Rusya ittifakının Balkanlarda hegemonya kurmak için Osmanlıyla giriştikleri itilaflar son saptamaya çok açık örnek teşkil ediyor.

Böylece büyük ekonomiler sadece büyüyünceye kadar ki sürecin yarattığı sonuçlar ve problemlere bağlı olarak eksenlere ayrılmıyorlar, aynı zamanda problemleri çözmek için önlerine koydukları hedef ve perspektiflere göre gruplaşıp hiyerarşilerini kurmaya çalışıyorlar ve savaş stratejilerini oluşturuyorlar.

Tüm diplomatik girişim ve gösteriler bunun kibar örtüsünü oluşturuyor.

Üçüncüsü; Emperyalistler arası zıtlıkları besleyen paylaşım politikaları "iç savaşlardan korunmak için" ortaya çıkıyor. İç savaşın öteki yüzü 1871, Paris Komünü'nde somut olarak görüldüğü üzere "Sosyalist Devrim" oluyor. Emperyalist Burjuvazi açıkça Sosyalist Devrim'den korunmanın bir yolu olarak da emperyalist olmaya çalışıyor.

O halde emperyalistler arası rekabet ortamıyla sosyalist devrimin ihtimali arasında kopmaz bir bağ ortaya çıkıyor.

Bu açıdan bakan marksist araştırmacılar da muhtemel bir sosyalist devrimin yaşatılması, sürdürülebilmesi için gerekli koşulların araştırılması çabasına giriyorlar. Emperyalizm olgusunu incelemeye alıyorlar.

Böylece 1870'lerden beri varolan ampirik gözlemler emperyalizm konusunun yukarda belirlenen üç temel konuda ele alınmasına yol açmıştır. Ayrıca sözkonusu üç temel konuya yaklaşım açısından görüş farklılıkları ortaya çıkmıştır. Emperyalist aşamanın yarattığı ihtilaflar çalkalanmalar, transformasyonlar dönemi, marksist görüşlerdeki farklılaşmalar, çatışmalar sürecini de başlatmıştır.

Savaş ve sosyalizm: Marksistler bölünüyor

1877-78 Rus-Osmanlı savaşı emperyalist zıtlıkların ve kamplaşmaların hızla olgunlaşmasına kapı açtı. Dünya bir paylaşım savaşı sürecine girdi. İşte bu dönemde dünya işçi sınıfı mücadelesine yön veren II. Enternasyonal ve ona üye parti ve kuruluşlardı. 1889-1914 yılları arasında II. Enternasyonal'in en önemli partisi Alman Sosyal Demokrat Partisi'ydi. K. Kautsky de partinin başlıca marksist teorisyeni olarak etkisini sürdürüyordu.

Rus Sosyal Demokrat Partisi'nin Bolşevik kesimi ve onun lideri Lenin ile K. Kautsky arasında oldukça net ve ciddi bir gerilim ortaya çıktı.

Bu gerilimin kaynağında II. Enternasyonal liderlerinin 19. yüzyıl marksizminden devraldıkları mirasın da payı bulunuyordu. Daha açık bir ifadeyle söylenirse; Lenin'in tarih önündeki gücü nasıl ki kaynağını marksizmden alıyorsa, Kautsky'nin güçsüzlüğü de kaynağını marksizmden alıyordu. Her iki marksist, marksist devrim teorisinin bir tür yorumundan yola çıkarak kutupları oluşturuyordu. Böylece emperyalizm olgusuna yaklaşımlarında da aynı zıtlasma ve farklılaşma ortaya çıktı.

Çünkü Lenin'in düşüncesinde "Eşitsiz gelişme yasası" önemli bir rol oynuyordu. Bilinçli devrimci öncü örgüt, Lenin'in devrimci eyleminde merkezde rol oynuyordu. Lenin'in marksist düşüncesinin özünde, öncü bir çekirdeğin sosyalist iktidar perspektifiyle güncel politik görevleri somutlaması fikri yatıyordu. Doğal olarak emperyalistlerarası savaşın içinden sosyalist bir iktidar ile çıkmak ve "tek ülkede sosyalist yaşamı kurmak" amacını önüne koydu. Bu konuyu ödünsüz savundu. İtiraz edenler olabilir. Lenin'i dinleyelim "Proleterya'nın uluslararası devrimci hareketi çeşitli ülkelerde eşit ve özdeş biçimde gelişmez, gelişemez. Ortaya çıkan olanaklardan tümüyle ve sonuna dek yararlanılması, ancak tek tek ülkelerdeki işçi sınıflarının mücadeleleri sonucunda gerçekleşebilir. Tek tek her ülke, ortak gidişe özel ve değerli katkılarını yapar. Ancak her ülkedeki hareket de kendi tek yanlılığından, kendi partisinin teorik ve pratik yetersizliğinden rahatsızdır" (6). Çok açık olarak Lenin, emperyalizm olgusuna yaklaşırken bu temelde düşünmüştür.

Kautsky'nin marksist yorumunda, eşitsiz gelişim yasasını, bilinç ve örgüt pratiğini ve nihayet sosyalist iktidar konusundaki kopmaz ilişkiyi sistemine katamayışından kaynaklanır. Böylece emperyalizm konusundaki teorisini kurarken politikadan iyice kopuyor. Barışçıl kapitalizm umudu yaratıyor. 1909 ve 1915 yılları arasında emperyalizm konusunu irdeleyen çeşitli yazılar yazıyor ve nihayet ultra-emperyalizm kavramıyla noktayı koyuyor.

"Marx'ın kapitalizm için söyledikleri emperyalizm için de geçerlidir. Monopol rekabeti, rekabet monopolü yaratır. Dev firmaların, dev bankaların multi milyonerlerin, çılgın rekabeti, küçükleri yutan büyük finans gruplarını, kartel düşüncesini geliştirmeye zorladı. Aynı şekilde büyük emperyalist güçler arası **Dünya savaşının sonucu silah yarışını reddeden bir en güçlüler federasyonu olabilir.**

Bundan da saf ekonomik görüş açısından kapitalizmin yeni bir dönem yaşamasının imkansız olmadığı sonucuna varılır. **Bu kartelleşmenin dış politikaya uygulanmasıdır** Ultra Emperyalizm Aşaması. Kuşkusuz biz bununla emperyalizm ile olduğu kadar enerjik bir biçimde mücadele etmeliyiz. Fakat bunun (Ultra-Emperyalizm) tehlikesi, silah yarışı ve dünya barışını tehditte değil de başka bir yerde yatar" (7).

İşte bu kadar. K. Kautsky barışçıl kapitalizm olabileceğini düşünür. I. Emperyalist Paylaşım Savaşı'ndan sonra Ultra-Emperyalizm olgusunun barışçıl kapitalizme kapı açabileceğini umarak politikadan uzaklaşan lider rolünü oynar.

Ancak tarih K. Kautsky'i haksız çıkarmasına rağmen aynı yanlış tarihte birkaç kez tekrarlanır. II. Dünya Emperyalist Paylaşım Savaşı sonrası 1960 yıllarının sonuna kadar süren dönem, kapitalizmin görece istikrarlı dönemidir. Barışçıl kapitalizm umutları yeniden canlanmaya başlar. 1960'larda emperyalistlerin kendi aralarındaki sorunları çözmüş olduğu iddiaları yaygınlaşır. Burjuvazinin işçi sınıfı ile arasındaki problemleri aştığı şeklinde fikirler de buna eşlik eder. Böylece Batı aydınları "yeni ilerici devrimci güçler" aramaya başlarlar. J. Paul Sartre, P. Baran, F. Fanon, Marcuse, Debray herbiri mücadelenin eksenine bir başka "ilerici" gücü oturtma sevdasına kapılmışlardır.

Konu 60'lı yıllarda kapanmış olsa sorun yoktu. Daha sonra benzer görüşler 1987 yılında SBKP Genel Sekreteri M. Gorbacov tarafından çok çapsız şekilde ileri sürüldü. Sovyetler Birliği'nin yıkılışına kadar sürdü. Bugün izleri hala sürüyor.

Emperyalizm tezleri konusunda bir başka otorite Rosa Luxemburg'dur.

"Sermaye Birikimi" adlı çalışmasında marksist teorinin tartışılmasına yol açan önemli saptamalar yapıyor.

Marx'ın Kapital'inde yer alan "Genişletilmiş Yeniden Üretim" şemasının sermaye birikiminin tarihsel sürecini açıklayamayacağı görüşüne sahip. Çünkü Marx'ın modelinde kapitalistler ve işçilerin oluşturduğu iki faktörün olduğunu kabul ediyor (Yanılışı da bu noktada ortaya çıkıyor). Böylece Marx'ın sistemini sağlam bulmuyor.

Luxemburg, bu boşluğu doldurmak için kapitalizmin kapitalist olmayan ekonomileri yutarak gelişebileceğini ve genişleyebileceğini düşünüyor. Bunu da militarist bir yoldan yapabileceğini savunuyor. Sonunda kapitalist ekonomilerin kapitalist olmayan yapılar kalmadığı zaman zorunlu olarak sosyalizme yol açacağını düşünür.

Temelde genişletilmiş yeniden üretimin gerçekleşebilmesi için gelişmemiş ekonomilerin yutulması zorunlu değildir. Bu konu Lenin tarafından "Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi" çalışmasında net olarak formüle edilmiş bulunuyor. Lenin'e göre pazarı yaratan üretim sürecindeki işbölümü alanlarının yaratılmasıdır. Kapitalizmin gelişmesinde belirleyici yönün hammaddelerin işlenmesindeki farklı biçimlerin birbirlerinden ayrılarak farklılaşması, ürünlerini birbiriyle değiştiren bağımsız sanayi dalları haline gelmesinde yatmasıdır.

Bu nedenle Lenin, emperyalizmi ".... dünyadaki bütün toprakların en büyük kapitalist ülkeler arasında bölüşülmesinin tamamlanmış bulunduğu bir gelişme aşamasına ulaşmış kapitalizm"(8) olarak tanımlar.

Rosa Luxemburg'un Sermaye Birikimi adlı kitabındaki temel hatası üretim sürecindeki ihtisaslaşmanın kapitalist gelişmeyi şekillendirdiği, sınıf mücadelesinin ve emperyalist rekabetin bu biçimde eşitsiz ve sıramalı gelişebileceğini görmemesidir. Rosa Luxemburg da eşitsiz gelişme yasasından bağımsız bir yaklaşımla konuyu ele aldığı için marksizmin kendi iç geriliminde yer alan etkilerden nasibini alıyor.

Herşeye rağmen Rosa Luxemburg'un güçlü kapitalist ekonomilerinin, güçsüz ekonomilerin üzerine militarist müdahalesini ve kendi çelişkilerini ve açmazlarını bu ekonomilere ihraç etmesi oldukça önemli ve devrimci saptamalar olarak değerlendirilmelidir.

Toparlarsak, 1870'lerden beri tarih sahnesinde yer alan emperyalizm, çalkantılar, ihtilaflar, transformasyonlar dönemini başlatıyor. Böyle bir ortamda savaş kaçınılmaz oluyor. Emperyalist zıtlıkların, gruplaşmaların alternatifi olarak sosyalist iktidar alternatifini düşünmek, bir diğeri ultra em-

peryalizm tezleriyle zıtlaşmaların giderileceği bir tarihsel ortamı beklemek şeklinde belirginleşen görüş farklılıkları ciddi çatışmalara yol açacaktır.

Lenin'de bilinçli bir öncü kadronun çarlığı devirme perspektifi, kapitalizmin hiçbir zaman barışçıl olamayacağı değerlendirmeleri, I. Emperyalist Paylaşım Savaşı'ndan sosyalist iktidar ile çıkılmasına yol açıyor.

Tarih, bu çözümlemeleri II. Paylaşım Savaşı'nda da doğruluyor. Savaş, kapitalist sistemden yeni sosyalist kopuşları getiriyor. Dünyanın üçte birinde sosyalist kopuş sağlanmış oluyor.

II. Paylaşım Savaşı sonrası "soğuk savaş" başlıyor, ancak bu durum emperyalist çatışma ve zıtlaşmaları, gruplaşmaları ortadan kaldırmıyor. Ancak üçte biri sosyalist olan dünyanın yarattığı basıncın etkisi çatışmaların çözüm yollarındaki **biçimin** değişmesine yol açıyor.

Emperyalizmde yeni olgular

Bugün dünyada yeni bir durum var. Sosyalist sistemin çözülmesiyle beraber, emperyalist sistem üstündeki basınç kalkmış durumda. Bu nedenle emperyalist sistem kendi içindeki ayrışma ve gruplaşmaları daha rahat sergileyebiliyor.

Bir başka konu üretimin çeşitli dallarında ciddi rekabet ortamı doğmuş durumda.

Elektronik sanayii, demirçelik, tekstil gibi alanlarda, emperyalist büyük ekonomiler hem yeni entegrasyon şekilleri yaratıyorlar, hem de kendi ekonomik-siyasal eksenlerinde bir hiyerarşi oluşturuyorlar.

II. Paylaşım Savaşı sonrası Amerika Birleşik Devletleri önderliğinde kurumsallaşan kapitalist ekonomiler, bugün kendi mali merkezlerinden yönlendirilen siyasal güç dengelerine oturuyorlar.

IMF, OECD, Dünya Bankası gibi kuruluşlar yerlerini Almanya, ABD, Japonya merkezli mali kuruluşlara terk ediyorlar.

Böylece II. Paylaşım Savaşı sonrası oluşturulan ABD merkezli hiyerarşiler parçalanıyor yerine yeni entegrasyon ilişkileriyle ortaya çıkan çok kutuplu bir dünya giriyor.

Ünlü Amerikan eski Dışişleri Bakanlarından Henry Kissenger yeni durumu benzer şekilde tanımlıyor. "Soğuk savaşın zaferle sonuçlanmasından sonra bu unsurlar (Sovyetler ve sosyalist sistem) önemli ölçüde ortadan kalktı.

ABD'nin başarılı politikaları sayesinde, ortak bir düşman yerine ortak görevlerin doğurduğu entegrasyon eğilimlerin güçlendiği çok kutuplu dünyaya geçtik" (9). ABD'nin tepesinde yer almış soğuk savaş canlı yaşamış. Detant'lar döneminde ince politikalarda görev almıştı. Kissinger, açık söylüyor. Artık çok kutuplu entegrasyon dönemi başlamış bulunuyor.

Bunun önemli bir tehlike yarattığı konusunda kimsenin kuşkusu yok. Hatta ABD Başkanlarından George Bush'un ulusal güvenlik danışmanı olan Brent Scowcroft da tehlikenin farkında. Ama yaşanan nesnelliğin belirsizlikleri konusunda da sıkıntıları var.

"ABD, ekonomik yönden, dünyada açık bir ticaret sistemini desteklemeli. Böylece 1930'lu yıllarda olduğu gibi yeniden kapalı bloklara bölünmemeliyiz. Bunun ekonomik alanda felce ve dünya çapında buhrana yol açtığını gayet iyi biliyoruz. On yıllardır dünyanın en güçlü ülkesi olan ABD'nin yerküre'nin hemen her yerinde ticari çıkarları var. Korumacılık bize çıkar sağlamaz" (10). Bir istek ve umut sözkonusu, ancak Japonya ve Almanya'nın kendi entegrasyon bloklasmalarını yaratmasını engellemek mümkün gözüküyor. Ulusal güvenlik danışmanının umutları tehlikeye girmiş durumda. Bunun için tek güvencesi bulunuyor. "Ancak başka hiçbir ülke sanayi demokrasilerini, ki bunlar ekonomik ve askeri gücü olan ülkelerdir, hukukun ve düzenin hakim olduğu bir dünya için doğru tavrı alma yönünde harekete geçiremez" (11). Ulusal Güvenlik Danışmanı ABD olmadan dünyada kapitalizmin huzur içinde olamayacağını düşünüyor. Ekonomik ve "askeri gücü olan diğer emperyalist güçlerin bunu başaramayacaklarını dillendirirken tek güvencesi var.

"Bunu körfezde çok iyi başardık" (12) diye devam ediyor. Körfez Savaşı'nda tüm ekonomik askeri ve siyasi gücünü seferber eden ABD'nin başarısını ve etkisini önemsiyor. Bu nedenle Almanya veya Japonya kutuplaşmalarının önemli bir gerçeğe denk düşmesi onların ABD'nin gücüne şu aşamada ulaşacakları anlamına gelmiyor. Şimdilik ABD, Japonya, Almanya dengeleri bu ekseninde yürüyor. Önemli ölçüde belirsizlikleri de beraberinde sürüklüyor. "..... düzeni ve karışıklığın, işbirliği ve çatışmanın birbirini izlediği çok daha karışık bir durum bekleyebiliriz. Şimdiki modellerin sürmesi halinde 1990'lar önder yoksunluğuyla dikkati çekebilir. Yeni dünya düzeni aslında düzensiz bir dünya olacaktır" (13).

Kavramsar bir değerlendirme olmakla beraber bunu besleyen verileri şöyle yorumlamakta sakınca görmeyen Amerikan yazarları da bulunuyor. "Japonya ve Almanya eskisi gibi Amerika'ya güvenemezler, Herşeyden önce kendi çıkarlarını daha fazla kollamak durumundadırlar. İkincisi Birleşik devletlerin güçlü bir rol oynamaya hazır olmadığına farkındalar. Bu nedenle

Tokyo ve Berlin için Amerikan hakimiyetinin ortadan kalkmasıyla açılan muazzam boşluk sözkonusudur. Ancak şimdiye kadar ortaya açık bir siyasal ekonomik strateji koymamışlardır.

Kendi toplumlarındaki değişimin derinliğine ve dalgalanmalarına bakılırsa, böyle bir **stratejinin oluşturulmasının** yıllar alacağını düşünebiliriz" (14).

Amerikalı araştırmacıların da çok kutuplu dünyanın kısa sürede büyük bir gerginliğe dönüşmeyeceği konusunda iyimser beklentileri var.

Sonuç

Toparlarsak: Bugün emperyalist kutuplar oluşmuş ve ileride meydana gelebilecek daha büyük çatışmalarının potansiyelini taşımaktadırlar. Bu gelişme tıpkı 1930'lu yılların bloklaşmalarına benzer bir seviyeyi tarih sahnesine sokmuştur.

Orta derecede gelişmiş kapitalist ekonomiler bu emperyalist ekonomilerle entegrasyona girerken hiyerarşi içinde yükselmeye kavgası vermektedirler. Bu durum yeni istikrarsızlıkları da beraberinde getirmektedir. Özellikle emperyalist büyük ekonomilerle bütünleşerek bölgesel güç odakları oluşturan ulusal-devletler ortaya çıkmaktadır. Böylece zayıf kapitalist ekonomilerin kendi aralarında savaşımlara yol açan bir nesnellik oluşmaktadır.

Bu durumda zayıf ekonomilerde devrimci patlamalar ve siyasi istikrarsızlıklar sosyalizme kapı açıyor.

Emperyalist sistem kendi içindeki ihtilaflarıyla, çalkantılarıyla yeni yarattığı dengesizliklerle, sosyalizm için gerekli şartları daha çok belirginleştiriyor. 1900'lerin başında yürütülen tartışma bugün bile önemli güncelliklere parmak basıyor.

Emperyalist taraflar arası savaş daima güncel özellikler taşıyor. Emperyalist büyük ekonomiler, zayıf ülkelere siyasi ve ekonomik kazanç sağlamak için acımasızca saldırabiliyor. Bu kaotik ortamda çıkış yolu sosyalizmin yeniden güncelleşmesi ve gerçekleştirilmesi olarak şekilleniyor.

NOTLAR:

1. V.I. Lenin, *Collected Works*, Vol 23, s.287 Morkow 1977.
2. J.A. Hobson, *Imperialism*, London, 1902-1988.
3. V.I. Lenin *Collected Works* Vol.22. s.237. Moskow 1977.
4. a.g.e. s.257.
5. a.g.e. s.236.
6. V.I. Lenin *Collected Works* c.15. s.187.
7. K. Kaulsky *Selected Political Writings*. The Macmillan Press London 1983. s.88.
8. V.I. Lenin *Collected Works* Vol.22. Moskow 1977.
9. NPQ cilt 2. sayı 5, 1993 s.7.
10. age.. s.7
11. a.g.y. s.8.
12. a.g.y. s.8.
13. J. E. Garten *Soğuk Barış*, Ekim 1994, Sarmal Yay. s.209.
14. a.g.y. s.213.

21. YÜZYIL EŞİĞİNDE MARKSİZM

Engin ERKİNER

14-16 Mart tarihleri arasında Hannover'de "21. Yüzyıl Eşiğinde Marksizm" konulu üç günlük bir kongre yapıldı. Bu süre içinde beş büyük panel ve çeşitli kişilerin değişik konularda seminer verdiği 30 kadar küçük toplantı da (çalışma grubu) vardı. Konuşmacılar arasında Doğu ve Batı Almanya'nın çeşitli kentlerindeki üniversitelerden tanınmış isimler, bir PDS milletvekili ile sendikacılar da bulunuyordu.

Panel konuları şunlardı: "Marx-Marksizm-Sosyalist Hareket, Bilanço ve Perspektifler", "20. Yüzyıl Sonunda Kapitalizm-Marksist Bir Analiz", "Değişen Kapitalist Sınıf Toplumu", "Demokrasi, İnsan Hakları, Özgürleşme ve Sosyalizm", "Sınıf Hareketinin Geleceği Var mı?"

Bazı çalışma gruplarının konuları ise şöyleydi: "Sol politikada mülkiyet sorunu", "Gramsci ve sonuçları, bir ara bilanço", "Özgürleştirici eleştiri mi? Tarihsel-eleştirel Marksizm sözlüğü", "Marksizm ve demokrasi", "Reel sosyalist modernleşme: İçeriği, sınırları ve başarı şansı", "Sınıf, Nesil ve Cinsiyet", "20. yüzyılın çevre bilançosu", "Rosa Luxemburg", "Bloch ve Lukacs", "Marksizm ve kadının özgürleşmesi: Ataerkillik kapitalist midir?", "Sınıf teorisinin bugünü", "Eleştirel marksizm ve sosyalizm sonrası kapitalizm."

Kongreye katılım, özellikle büyük paneller sırasında 500 kişiye kadar çıktı. Almanya'nın çeşitli kentlerinden (özellikle Hamburg, Berlin, Marburg ve Hannover) ve çoğunluğu üniversite ile şöyle ya da böyle ilişkili olan dinleyiciler, iki saat süren panellerin ilk bir saatinde dinlediler, ikinci bir saatte ise çeşitli sorular sordular. 500 kişinin arasında, Frankfurt'tan gelen üç kişi dışında hiç Türk ya da Kürt yoktu. Oysa ki büyük toplantı aylar öncesinden ilan edilmişti ve iki Almanya'nın birleşmesinden sonra yapılan ve Doğu ve Batı Almanyalı akademik marksistleri içeren en geniş toplantıydı. Almanya Komünist Partisi (DKP) başkanı ile çeşitli DKP kadroları ve Demokratik Sosyalizm Partisi'nden (PDS) bazı kişiler toplantıda dinleyici olarak bulundular, konuşmacılara sorular sordular. Kongre, Almanya'daki marksist düşünce düzeyinin sorunlarını ve içinde bulunduğu aşamayı büyük oranda gösteriyordu ve sadece bu nedenle bile olsa önemliydi.

Kongre ile ilgili çeşitli değerlendirmeler ya da orada sunulan tebliğlerle ilgili eleştiriler önümüzdeki aylarda çeşitli yayın organlarında yer alacaktır. Kendisini sosyalist olarak tanımlayan, orta derecede Almanca bilen ama böylesi bir kongre ile ilgilenmeyenlerin en azından bu yayınları izlemeleri

beklenir. Bunlar; "Das Argument", "Zeitschrift Marxistische Erneuerung", "Marxistische Blätter" ve "Sozialismus"dur. Doğrudan pratik konulara daha fazla eğilen "isw" bülteni de özellikle izlenmelidir.

Genel bir değerlendirme olarak şunlar belirtilebilir:

"Aptallığı gizlemenin en iyi yolu sürekli soru sormaktır" diye bir söz vardır. Bir oranda doğru sayılır. Araştırmanın, günün koşullarına uygun yenileri bulmanın ilk adımı soru sormaktır, ama sürekli olarak aynı soruları sormak ancak çıkışsızlık ve yeteneksizliğin göstergesi olabilir. Hannover toplantısı, ciddi teorik sorunlarla karşı karşıya olan marksizmin, bunları aşmakta hangi noktada olduğu sorusunun yanıtının verilebileceği bir toplantıydı. Yanıt sadece-eskiden beri ciddi bir teorik birikime sahip olan Almanya'daki durumu değil, önemli oranda dünyadaki durumu da yansıtıyordu. Çünkü konuşmacılar, çözümleri ya da çözümsüzlükleri ne olursa olsun, alanlarında bilgili, dünyada bu konuda yazılan hemen herşeyi izlemeye çalışan kişilerdi. Her ne kadar dinleyicilerin önemli bölümünün de farkında olduğu gibi Alman felsefesi büyük tarihsel üstünlüğünü bir süreden beri İngiliz felsefesine kaptırmış ve dünyadaki her önemli teorik yapıt İngilizceden daha az oranda Almancada yayımlanıyor olsa da, bunun en önemli istisnası konuşmacılardan birinin ısrarla belirttiği Lukacs'ın Ontoloji'sidir. Almanya'daki sosyalist teorik birikim dünyada önde gelenlerden bir tanesidir. Doğu ve Batı Almanya'da yıllarca ayrı koşullarda gelişmiş bu birikimlerin yavaş da olsa biraraya geldikleri de belirtilmelidir.

Hannover toplantısının en önemli belirlemesi; marksizmin önemli teorik sorunlarının neler olduğu ve bunların hangi doğrultuda aşılabilecekleri idi. Uygulamadan gelen sorunlar kuşkusuz vardı, ama asıl olan bunlar değildi. Bu nedenle konuşmacılardan hiçbiri "Stalin sorunu" vb. üzerinde durmadı. İçi boş birlik çağrıları da yapılmadı, çünkü sosyalizmin yenilgisinin asıl nedeni güçlerin birleştirilememiş olması değildi. Marksist teorinin bütün eksiklik ve pratik tarafından doğrulanmamış yanlarına karşın, günümüz dünyasında yine de önemli bir etkinliğe sahip olduğu tüm konuşmacıların üzerinde birleştikleri bir noktaydı. Bu nedenle üzerinde fazla durulmadı. Hannover toplantısı, yazar için, hem moralini biraz düzelden hem de bazı konularda cahillik düzeyine varan bilgisizliğini daha iyi öğrendiği bir toplantı oldu. Sosyalist teorinin gelişme doğrultusuyla ilgili olarak sadece Türkiye'de dağıtılan "Sosyalist Politika" dergisinde son altı aydır yazdıkları Hannover toplantısında da vardı. Aşılmış olan ve bilgisizliği özellikle sergileyen ise, gelişme yönünün somutlanmasıyla ilgiliydi. Konuşmacılar çağdaş kapitalizmle ilgili ayrıntılı bilginin yanı sıra, sosyalist teorinin gerçek kapsamını ve çok bilinen isimlerin yanında özellikle üzerinde durulması gereken "az bilinenleri" de önemle belirtiyorlardı. Maddeleyecek olursak: Birincisi; marksizm (bence sosyalist teori demek daha doğrudur) Marks-Engels-Lenin'den (bunlara Stalin, Mao, Enver

Hoca vd. de eklenebilir) ibaret değildir. Sosyalist teoride gelişme esas olarak Marx'a dönülerek de sağlanamaz. Sosyalist teorinin bilinmesindeki asıl eksiklik ülkemizde kimilerinin sandığı gibi Kautsky, Bernstein ve çağdaş anarşist teorisyenlerin bilinmemesinden de kaynaklanmamaktadır. Bunları da öğrenmek gerekmele birlikte, asıl incelenmesi gerekenler Rosa Luxemburg, Frans Mehring, Georg Lukacs ve Ernst Bloch. Bunlara -özellikle ülkemiz için- Gramsci de eklenebilir. Toplantıda Gramsci'den fazla söz edilmedi. Hem Batı'da iyi bilinmesinden ve -özellikle- çağdaş sermaye birikim sürecinin özellikleri ve marksist felsefe konusunda yol açıcı özellikler taşımasından dolayı olsa gerektir.

İkincisi; genel olarak materyalist felsefenin önemli sorunları vardır. Bunların dikkatle incelenmesi gerekir. Marksist felsefenin yeniden oluşturulması gerekmektedir. Marksist felsefe bitmiş bir olgu değildir ve bazı konularda Marx'a karşı çıkılarak yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

"Lukacs, Bloch ve Aristoteles Solu" başlıklı bir seminer veren Pro. Thomas Metscher, bunları belirtirken, Marksistische Blatter'ın son sayısında yayınlanan ve Domenico Losurdo adlı bir İtalyan sosyalistin yazdığı "Marksizm, ulusal sorun ve sosyalizmin tarihi" başlıklı makaleyi örnek verdi. Bu yazısında Losurdo, SSCB'nin ulusal sorunda izlediği politikadaki bazı önemli yanlışların marksist teorideki köklerini gösteriyordu. Genel olarak sosyalist teoride Marx-Engels ve Lenin'le sınırlı kalınarak yeni hiç birşey yapılamaz, önemli denilebilecek bir gelişme sağlanamaz. Üçüncüsü; çağdaş kapitalizmin analizi günümüz sosyalist teorisinin önemli sorunlarından bir tanesidir. Üretim sürecinde ve sınıf toplumunda önemli değişimlerin yaşandığı günümüzde, bu konuda önemli adımlar atılmadan sosyalist teorinin yeniden yapılandırılmasından söz edilemez. Teori olduğu kadar çağdaş veriler de önemlidir ve teori denildiğinde sadece Marx akla gelmemelidir. Bu alanda çalışan ve 20. yüzyıl sonlarındaki kapitalizmi inceleyen birkaç kitabı da olan Joachim Bischoff toplantıda, çağdaş kapitalizm analiziyle ilgili olarak Kapital'in 2. ve 3. kitaplarının yanısıra Mehring ve Luxemburg'un da mutlaka yeniden okunması gerektiğini belirtti.

Hannover toplantısı, bu anlamda, "yapılması gerekir" saptamasının ötesine geçen, nasıl yapılması gerektiği, hangi yönlerde ve teorik birikimin özellikle hangi kişilerin yeniden incelenerek ilerlenmesi gerektiğini de belirten bir toplantı oldu. Son olarak, en ilginç semineri, Rosa Luxemburg hakkında konuşan Prof. Annelias Laschitza'nın söylediklerini aktarmak gerekir.

Doğu Berlin'de profesör olan Laschitza bir çeşit Luxemburg uzmanı. Kendi ifadesine göre, 26 yıl önce de Hannover'de yapılan bir toplantıda Luxemburg'un 100. doğum yılıyla ilgili olarak bir tebliğ sunmuş. 55-60 yaşlarında ve eski Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nden gelenlerin alıştığımız

yılgın görünümünün tersine oldukça canlı ve inançlı bir ifadeyle konuşan bir kadın. Luxemburg'un biyografisiyle ilgili yeni bir kitabı yayınlanmış. Laschitzka konuşmasında önemli saptamalarda bulundu: Rosa Luxemburg daima Lenin'le ilişkisi içinde değerlendirildi. Özellikle militan politik yaşamı ve öldürülmesi öne çıkarıldı, ama ayrı bir teorisyen olarak dikkate alınmadı. Yaptıkları birçok ülkede çok sınırlı olarak yayımlandı. Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nde bütün yazıları yayımlanmıştı, ama ilgilenen yoktu. Luxemburg, Lenin'le çeşitli konularda çelişkiye düşmüş birisiydi. Lenin'in 20. yüzyılda marksizmin sorduğu tüm sorulara doğru yanıtlar verdiği varsayıldığı için, Luxemburg ayrı bir teorisyen olarak dikkate alınmadı. O'nun Ekim Devrimi'ne eleştirel yaklaşımı, öldürüldükten sonra, 1992'de en yakın arkadaşı Clara Zetkin tarafından ihanet olarak adlandırıldı.

Bir politik önderin sadece politik görüşlerinin aktarılması yetmez. Hayatları da anlatılmalıdır. Böylece, hangisi olursa olsun bir politik önder, bir ilah gibi değil, bir insan gibi ele alınır. Hem teorik görüşleri daha iyi anlaşılır hem de mutlaklaştırılmaz. Luxemburg hayatında herşeyi yaşamıştır. Büyük felaketler, mutluluklar, politikada kitlelilik ve yalnızlıklar, özel yaşamında büyük iniş-çıkışlar.... O, politik bir militan, teorisyen ve kadındır. Luxemburg iyi öğrenilmelidir, ama mutlaklaştırılmadan, Luxemburg ile Lenin arasındaki en önemli farklılık, açık mücadele konusundadır. Lenin politik yaşamının önemli bölümünü gizlilikte geçirmiştir. Luxemburg'da ise tersi söz konusudur. Luxemburg bu nedenle başta kitle katılımı olmak üzere kitlelerle ilgili çeşitli konularda daha açık ve daha hassastır.

Luxemburg'un önemli bir yanı da eleştirci düşüncedir. Ekim Devrimi'ni desteklemiş ama eleştirmiştir de. Eleştirmesi birlikte mücadelesini engellememiştir. Laschitzka son olarak Luxemburg'un uzun yıllar yaşam arkadaşı olan Leo Jogiches üzerinde durdu. Luxemburg gibi Jogiches de son derece aktif bir komünistti. Polonya Sosyal-Demokrat Partisi'ni birlikte kurdular, birlikte yayın organı çıkardılar. Teorik yanı daha ağır basan Luxemburg'a karşılık Jogiches örgütlenme konusunda yoğunlaşmıştı. Bir dönem birlikte üniversiteye gittiler. Luxemburg eğitimini tamamlarken Jogiches yarıda bıraktı. Lachitzka'nın sözleriyle, "Jogiches'in yaptığı bir bakıma Luxemburg'un görüşlerinin hayata uygulanmasıydı".

Luxemburg'dan kısa süre sonra öldürülen Jogiches'in biyografisinin de yazılması gerektiğini belirtel Laschitzka, hakkında yeterli belge bulunamadığı için bunun oldukça zor olduğunu söyledi ve sözlerini şöyle tamamladı: "O büyük bir insandı. Teoride savunduğunu pratikte yapardı. Kendisinden üstün bir kadınla birlikte yaşamasını bildi. Birliktelikleri yaklaşık 20 yıl sürdü."

Seminer sonunda dinleyicilerden birisinin belirttiği gibi, "Sadece bu semineri dinlemek için ile Hannover'e kadar gelmeye değer'di.

Emperyalizmin Tarihsel Alternatifi Olarak Sosyalizm

ALMAN KOMÜNİST PARTİSİ'NİN SOSYALİZM DÜŞÜNCEŚİ

Türkçe Çeviriye Önsöz

Sosyalizm Komünizm kavramları komünist kimliği ve örgütlülüğü dile getiriyorlar. AKP, 1990 yılından bu yana sürekli yeni bir parti programı geliştirmeye çalışıyor. Bunun için değişik aşamalardan geçildi. İlk aşama "Progratik Yönelim İçin Tezler"di, bunu 13. Parti Kongresi'nde karar altına alınan "Eylem Programı" takip etti. Üçüncü aşama büyük olasılıkla gelecek yıl mayıs ayında yapılacak olan 14. Parti Kongresi'nin hazırlıklarıyla bağlantılı olarak tartışmaya sunulan AKP'nin sosyalizm düşüncesidir. Bundan sonraki adım 2000 yılına kadar hazırlanacak; tartışılacak ve karar altına alınacak olan yeni bir parti programıdır. Şu an tartışmaya sunulmuş olan taslak parti içinde ve dışında toplam olarak 16 ay daha tartışılabilir.

Kamuoyuna tartışmaya sunulmuş olan taslağı hazırlamazdan önce iki soruya cevap bulmaya çalıştık.

1. Biz bugün AKP olarak doyurucu, sağlam bilimsel temellere oturtulmuş açıklamalarda bulunabilir miyiz yoksa bir ön tartışma için daha fazla zamana mı ihtiyaç var?

2. Açıklamaların ortaya konması için hangi düşünceden hareket etmeliyiz? Açıklamayla ağırlıklı olarak sosyalizmin çöküşünün ve yıkılışının nedenlerini mi analiz etmek istiyoruz, yoksa şimdiden gelecek perspektifi için bazı sonuçlar mı çıkarmak istiyoruz? Bu sorular program komisyonunun değişik toplantılarında tartışıldı ve taslağın hazırlanması sürecinde pratik etkinlikler içinde cevaplandırıldı. Program komisyonunun toplantılarında içerik ile ilgili tartışılan sorular nelerdi?

Program komisyonunda birçok ilginç tartışma oldu. Yoğun bir şekilde Avrupa'da reel sosyalizmin ürettiği olduğu değerleri ve yapılan yanlışlıkları bu programa nasıl aktaracağımızı tartıştık. Biz sorunun özü üzerinde yoğunlaşmaya karar verdik. Amacımız çıkarılan dersleri gelecek perspektifi ile bütünleştirmekti. Benim görebildiğim kadar bunlar şunlardı:

1. Avrupa'da sosyalizmin çöküşü ve yıkılışı bilimsel dünya görüşünün geçersizliğini kanıtlamamaktadır. Bunlar açıklanabilir ve çöküşlerden de sosyalizmin geleceği bakımından dersler çıkarılabilir.

2. Avrupa ülkelerindeki sosyalizmin reforme edilebilirdi. yenilgi iç ve dış faktörler sonucu mümkün olmuştur.

3. Sosyalist gelecek perspektifinin karşısında bugünkü mülkiyet ve iktidar ilişkileriyle köklü bir kopuşu amaçlayan işçi sınıfını devrimci özne olarak tanımlayan ve planlı bir şekilde komünizme geçmeyi amaçlayan sosyalizmi bir toplum düzeni olarak tanımlayan gerçekçi bir alternatif yoktur.

Ekonomi bölümüne ilişkin ilginç tartışmalar ve bazı ayrıntılı sorunlarla ilgili hazırlıklar yapıldı. Bunlardan bazıları şöyle: Genel toplumsal planlama çerçevesinde özyönetim nasıl mümkün olur? Stratejik çerçeve düzenlemesi ile sosyalist piyasa arasındaki ilişkiler nasıl düzenlenebilir? Önemli üretim araçları üzerinde toplumsal mülkiyet korunmak koşuluyla komünizmin ön aşaması olan sosyalizmde değişik mülkiyet ilişkilerine hangi koşullarda izin verilebilir? Sosyalizmde meta üretimi ve bunların piyasa ilişkileri nasıldır? Değer yasası sosyalizmde hala geçerli midir yoksa yeni toplumsal koşulların oluşması sonucu geçerliliğini yitirmiş midir?

Demokrasi bölümü: Sosyalist demokrasi kapitalist koşullarda kurulan demokrasiden neden prensip olarak üstündür? Gelecek sosyalist toplumda sendikaların rolü, yurttaş ha-

reketlerinin ve girişimlerinin rolü ne olacaktır? Sosyalizmde iktidar ilişkileri ne olacaktır? Buna uygun olarak değişik organların biçimi ve içeriği ne olacak? Çok partili sistem, parlamento ve sosyalizm üzerine ne düşünüyoruz? Sosyalist anayasanın görevi ne olacaktır? Yasama, yürütme ve yargı arasındaki ayrılık konusunda ne düşünüyoruz?

Sosyalizmde komünist partisinin rolü üzerine yoğun tartışmalar oldu. Komünist partisinin sorumluluğu ve diğer partilerle ilişkisi, bilimsel dünya görüşüne uygun olarak görevlerini yerine getirmesini olanaklı kılan iç örgütlenmesi nasıl olacaktır?

Biz "Sosyalizmin değerleri" başlıklı ayrı bir bölüm geliştirdik. Bugün hüküm süren kapitalizmin değerlerinin karşısına sosyalist hümanizme denk düşen değerleri koymak zorunluluk gibidir.

Son olarak sosyalizme geçişin değişik sorunları üzerine tartıştık. Bu bölümde de ayrıntılara girmekten kaçındık. Tarihsel pratik deneyimler kitlelerin yaratıcı gücünü göstermiştir. Biz bugünün deneyimleri ve bulgularından hareket ederek sosyalizmin yolunu açacak olan anti tekelci demokrasinin gerçekleşmesi için gerekli olan mücadelenin gerekliliğinin altını çizmeye çalıştık.

AKP 12 Nisan 1997 tarihinde Hanover-Stöcken'de bir basın konferansı düzenleyecek. Orada bir açıklama yapılacaktır. Altı değişik grupta tartışma hazırlığı yapılmaktadır. Bu tartışmalardan sonra şimdiki taslağın değiştirilerek mi yoksa bugünkü haliyle mi tartışmaya temel edileceği konusunda yeniden karar verilecektir.

Benim görüşüme göre yapılan bütün çalışmalarda yerine getirilmesi gereken iki görevden başlanmak zorundadır:

1. Üyelerimizin bu konudaki düşüncelerine ihtiyacımız var. bu bizim kimliğimiz için önemlidir. bu tartışma yeni üyelerin kazanılmasına, grup yapısının sağlamlaşmasına ve yönetim işinin niteliğinin güçlenmesine yardımcı olabilir.

2. Bu tartışmayı olanaklarımız çerçevesinde kamuoyunun önünde yürütmeliyiz. Bu, taraftarların toplantılara davet edilmesi veya kamuoyuna açık tartışma toplantılarının düzenlenmesiyle olabilir.

Benim görüşüme göre AKP'nin başlatmış olduğu sosyalizm tartışmasına Türkiye'lilerin de katılması için zaman uygun gözükmektedir. Sosyalizm üzerine yaygın bir tartışmayı başlatmak için hazırladığımız taslak tam zamanında kamuoyunun dikkatine sunulmuştur. Bu tartışmalara özellikle komünist göçmenlerin de katılması bizim isteğimizdir. Türkçe çeviri buna bir çağrı olarak algılanmalıdır.

Heinz Stehr
(AKP Başkanı)

AKP

ALMAN KOMANİST PARTİSİ'NİN SOSYALİZM ÜZERİNE DÜŞÜNCELERİ

(TASLAK)

Emperyalizmin Tarihsel alternatifi Olarak Sosyalizm

Avrupa'da sosyalizm tarihsel bir yenilgiye uğradı. Kapitalizmin kahinleri zaferlerini kutluyorlar. Tarihin sonunun geldiğini, kapitalizmden öte tarihsel bir gelişme olmayacağını ilan ediyorlar. Ancak 21. Yüzyıla girerken her zamankinden daha açık bir şekilde görülüyor ki: Kapitalizm gelişim kaynaklarının sınırına ulaşmıştır, artık acil toplumsal sorunları çözememektedir. Kapitalizmin varlığı insanlığın geleceği için bir tehlike oluşturmaya başlamıştır.

Kapitalizmin alternatifi komünizmin ilk aşaması olan sosyalizmdir. Sosyalizm üretim araçlarına hakim olan toplumsal mülkiyet ve işçi sınıfının diğer emekçi güçlerle ortak iktidarı üzerine kurulmaktadır. Toplumsal üretim toplumun ihtiyaçlarına göre planlanmaktadır.

Sosyalizm, halklar arası savaşların, açlığın, yetersiz beslenmeden kaynaklanan hastalıkların, evsizliğin, işsizliğin, insanın insan tarafından sömürsünün ortadan kalktığı bir toplum biçimidir. Cinsiyetleri ve etnik kökenleri ne olursa olsun herkes eşittir. Sosyalizm, "herkes yeteneğine göre, herkese ürettiği kadar" prensibinin geçerli olduğu sosyal eşitlik toplumudur. Sosyalist üretimin amacı yeni bir sosyalist yaşam biçimiyle uyum içinde olan ve doğal kaynakları koruyarak, gelecek kuşaklara karşı sorumluluk duyan, toplumun maddi ve manevi ihtiyaçlarını gidermektir.

Sosyalizmde, "her bireyin özgür gelişimi herkesin gelişimi için ön koşul" olduğu komünist toplumun temelleri hazırlanmaktadır. Komünizmde toplumsal sınıflar ortadan kalkmıştır. Yaratıcı emeğin amacı toplumsal refahtır. Herkes yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre prensibi geçerlidir. Toplumsal üretim için önemli olan üretim araçlarının mülkiyeti toplumun elindedir. Devlet iktidarının yerine özgür bireylerin ortaklığının yönetimi geçmiştir. Böyle bir toplumun yaratılması komünist hareketin nihai amacıdır.

AKP, kendi özgün koşulları altında sosyalizm amacına bağlı kalan halklara karşı sempatiyle bağlıdır ve onları sonuna kadar destekler.

Sosyalizm her zamankinden daha çok gereklidir

Bilimsel sosyalizm bir toplumun yeni daha yüksek bir toplumsal formasyon tarafından ortadan kaldırılışının nedenini üretici güçler ile üretim ilişkileri arasında olan karşılıklı ilişkiler içinde görmüştür. Belli bir aşamadan sonra toplumun maddi üretim güçleri hakim olan üretim ilişkileriyle çelişki içerisine düşmektedirler. Üretim güçleri, üretim ilişkilerinden dolayı kendileri gelişimin önünde engel oluşturmaya başlamaktadırlar. Bir sosyal devrimler dönemi başlamaktadır. Ekonomik altyapının yenilenmesi ile bütün devasa ideolojik-politik üstyapı da daha hızlı veya savaş bir şekilde yenilenmektedir. Ancak bu yenilenme kendiliğinden gelişen bir süreç değildir. Daha çok sınıflar mücadelesi içinde dayatılmak zorunda olan bir gelişmedir. Kapitalizme karşı sosyalizmi dayatacak olan güç kapitalizm ile ortaya çıkan modern işçi sınıfıdır.

Marx ve Engels'in yaşadığı dönemde bile modern üretici güçlerin kapitalist üretim ilişkileri ile çelişkiye düşeceği açıkça görülmüştü. Kapitalizmin temel çelişkisi olan toplumsal üretim ve özel mülkiyet gelişmektedir. Bu kendisini ekonomik krizler, işsizlik, işçilerin yoksulluğu, doğal tahripler ve

savaşlar biçiminde göstermiştir. Bu sorunların çözümü toplumsal üretime denk düşen üretimin sonucunun toplumsal mülkiyetidir.

Kapitalizmin serbest rekabetçilikten tekelci kapitalizme ve nihayet devletçi kapitalizme gelişmesi sözkonusu çelişkiyi keskinleştirmiştir. Aynı şey bu çelişki üzerinde gelişen temel sosyal çelişki olan emek sermaye çelişkisi için de geçerlidir ve bu çelişki bugün sürekli artan bir biçimde uluslararası ve uluslar ötesi sermayenin politikası ve iktidarı ile milyarları bulan, uluslararası proletarya ordusu ve diğer sömürülen, sürekli yoksullaşan emekçi sınıflar ve tabakalar arasında ortaya çıkmaktadır.

İki dehşet verici Dünya Savaşı ve 1945'den sonra onlarca sözümona bölgesel savaşlar, bilimsel-teknolojik ilerlemenin amacından saptırılarak insanlığı yok edebilecek kitlesel tahribat silahlarının üretimi için kullanılması, kâr amaçlı büyük kimya sanayisinin, atom santrallerinin, ilaç endüstrisinin insanlık için oluşturduğu tehlike, her yıl açlıktan ve yetersiz beslenmeden dolayı geri bıraktırmış ülkelerde ölen 40 milyon insan, tropik ormanların yok edilmesi, ozon deliği, içme suyu kaynaklarının tahribi ve tüketilmesi, hava kirliliği ve bilimsel-teknik gelişmenin kapitalistçe kullanılmasının yol açtığı başka tahribatlar, dönemsel ve yapısal krizler, artan kitlesel işsizlik, sermayenin iktidarını korumak için faşist diktatörlüklerin kurulması, bütün bunlar insanlığın kapitalizmin ayakta kalabilmesi için ödemek zorunda olduğu pahalı bedellerdir.

Avrupa'da sosyalizmin yıkılmasıyla kapitalizmin hiç bir sorunu çözülememiştir. Tam tersine. Dünya piyasalarında hüküm süren rekabet keskinleşmiştir. "Standortsicherung" sloganı altında işyerleri başka ülkelere kaydırılmakta, yeni teknolojiler çalışan insanları birbirlerine karşı kıskırtmak için kullanılmaktadır. Onlarca yıl verilen mücadeleler sonucu gelişmiş ülkelerde elde edilen işçi sınıfının sosyal yaşam standartı şiddetle aşağı çekilmektedir. Kitlesel ve sürekli işsizlik artmaktadır. İnsanlar sürekli artan bir şekilde herhangi bir koruması olmayan iş anlaşmalarına boyun eğmeye zorlanıyor. Emperyalist metropollerin, uluslar ötesi tekeller ve uluslararası mali örgütlerin "Üçüncü Dünya" ülkeleri üzerindeki sömürüsü daha da vahşileşmiştir. Yoksulluk, geri bıraktırmış olan ülkelerde artmaya devam ederken kapitalist metropollere de geri dönmektedir. Eski sosyalist ülkelerde yaşamış olan halkın çoğunluğunun onuru ile oynanması ve sosyal olarak alt tabakaya itilmesi yeni sosyal gerginlikler yaratmaktadır. Dünyanın çoğu ülkelerinde savaşlar ve içsavaşlar başgöstermektedir. Ekolojik sorunun çözümü veya en azından çözümü için yapılmak istenen girişimler kapitalizmin kârcı mantığının sınırlarına dayanmaktadır.

Kapitalizmin miyadını doldurmuş olması kendisini özellikle üretici güçlerin gelişiminin bugün ulaşılmış olduğu düzey ile üretim ilişkileri ve üretim

güçlerinin gelişiminin kapitalist düzen içinde insanlığın yaşam kaynağını tehdit eder duruma gelmesi göstermektedir. Sosyalizmin kapitalizmin yerine geçirilmesi insanlığın varlık sorunu haline gelmiştir.

Reel Sosyalizmin Kazanımları ve hataları

Paris Komünü'nden sonra ilk defa Rusya'da 1917 Ekim devrimiyle sosyalist bir toplumun inşasına başlanmıştı. Ekim devrimi insanlığa yeni bir evrensel devreye geçişin sinyallerini veriyordu. Sovyetler Birliği'nde ve daha sonra diğer sosyalist ülkelerde sosyalizmin inşasına çok kötü koşullarda başlanmasına rağmen büyük çabalar harcandı:

* Sosyalist toplumlar kârcılığa dayalı olmayan, toplum çapında planlanmış bir üretimin mümkün olduğunu kanıtladılar.

* Sosyalist toplumlar emperyalizmin saldırganlığını dizginlediler. Sosyalizmin barış politikası Sovyet iktidarının Rusya bakımından Birinci Dünya Savaşı'nı bitiren ilk kararnamesinden, Hitler faşizmi üzerinde kazanılan zafere, oradan Varşova Paktı'nın barış girişimlerine kadar uzanmaktadır.

* Sosyalizm geri bıraktırılmış ülkeleri sömürmeden ekonomik olarak geliştirebilmiştir. Sosyalizmin tarihsel kazanımlarından birisi de bu ülkelere sömürgeciliğe ve yeni sömürgeciliğe karşı dayanışmacı desteğidir.

* Sosyalizm zengin emperyalist metropollerde ulaşamayan sosyal kazanımlar elde etmiştir. Evsizlik ve işsizlik ortadan kaldırılmıştır. Herkes için aynı eğitim ve bedava sağlık olanağı sağlanmıştır, kadınların iş hayatına katılımı yükseltilmiştir, ve yüksek bir kitle kültürüne ulaşılmıştır.

* Sosyalizmin varlığı ve kazanımları gelişmiş kapitalist ülkelerde işçi sınıfının sosyal ve demokratik reformları için mücadele koşullarını kolaylaştırmıştır. Burjuvazi ve iktidarı tavizler vermek zorunda kalmıştır.

Bütün bu kazanımlara rağmen sosyalizm SSCB'de ve Avrupa'nın diğer sosyalist ülkelerinde yenilgiye uğramıştır. Bunun nedenleri çok yönlüdür. Bunlar iç ve dış, ekonomik ve politik, öznel ve nesnel nedenlerdir. Başlıca şunları sayabiliriz:

* Sosyalist ülkeler iyi olmayan başlangıç koşullarına karşı mücadele etmek zorunda kaldılar. Devrim ilk önce Rusya gibi ekonomik bakımdan az gelişmiş, burjuva demokratik geleneği zayıf, nüfus bakımından genellikle köylü ve okuma-yazması olmayan bir ülkede zafer kazandı. Bu geri kalmışlık ve emperyalist güçlerden kaynaklanan dış tehlike çok kısa bir zamanda bütün

güçlerin merkezileştirilerek yeni modern bir endüstrinin kurulmasını ve büyük bir kültür devriminin yaratılmasını zorunlu koşuyordu. Bu koşullarda işçi sınıfının önderlik rolünü temsilen Komünist Partisi üstlenmek durumundaydı. Ancak bu durum endüstrileşme ve kültür devrimi sonucu ortaya çıkan yeni koşullara rağmen korundu. Parti ve devlet gittikçe bürokratik yönetim aygıtına dönüşmeye başladı. Bu durumda sosyalist demokrasinin gelişimi geri kalmakla kalmadı, aynı zamanda sosyalist hukuk devletinin kurallarının gözardı edilmesine ve ayaklar altında da alınmasına yol açtı. Böylece gerçek toplumculuğun yerini kuru bir devletçilik aldı. Bunun sonucu sosyalist mülkiyet kendi kendisine yabancılaşmaya başladı.

* Bu "sosyalizm modeli" İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra aralarında Alman Demokratik Cumhuriyeti ve Çekoslovakya gibi gelişkin ülkelerin de bulunduğu sosyalizm yoluna giren ülkelere taşındı. Merkezi yönetici aygıt tipi sosyalizm önce başarılar elde etti, ancak daha sonra bilimsel teknolojik devrimin gereklerini yerine getirme konusunda gerekli esnekliği gösteremedi. Bunun sonucu olarak sosyalist ülkeler iş üretkenliği ve yaşam standartı bakımından gelişmiş kapitalist ülkeler karşısında geri kaldılar. Bu kaçınılmaz olarak yıkıcı olmak zorundaydı. özellikle de yumuşama politikasının izlendiği, sistem sınırlarını aşan insan ilişkilerinin arttığı ve insanların ihtiyaçlarının gelişkin kapitalist ülkelerin yaşam biçimi tarafından belirlendiği koşullardı.

* Sosyalizmin yıkılmasına yol açan belirleyici iç nedeni, toplumsal ilişkilerin giderek donuklaşmasından dolayı, sosyalizmi, ulaşılmış olan gelişim düzeyine göre yeniden yaratma görevinin yerine getirilmemesinde görüyoruz.

* Buna parti yönetimlerinin vesayeti sonucu marksist-leninist teorinin dogmatlaştırılması da katkı yapmıştır. Böylece gerçek durumun analizine dayanan bilimsel olarak gerçekleştirilmiş sosyalist toplum için gelecek perspektifi sunmayı amaçlayan teori gittikçe bu gücünü kaybetmeye başladı. Alınan ekonomik ve politik yanlış kararların asıl nedeni burada yatmaktadır.

* Sosyalizmin yenilgisi aynı zamanda iç ve dış karşı devrimin sonucudur. Sosyalizmi istikrarsızlaştırmak ve yıkmak için emperyalist güçler 14 emperyalist ülkenin genç Sovyetler Birliği'ne müdahalesinden 20'li yıllarda uygulanan ekonomik ambargoya, Sovyetler Birliği'ni çember içine almayı amaçlayan anti komintern paktından, Hitler Almanya'sının saldırısına, ambargo politikasından, güçleri tüketici silahlanma yarışına kadar ellerinden geleni geri bırakmadılar. Bu iç ve dış etkiler altında Sovyet toplumunun ve bilimsel sosyalizmin devrimci karakterini çürütmeye başlayan oportunist düşünceler etkinlik kazanmaya başladı. Bu düşünceler Sovyet sisteminin ve bununla bağlantılı olarak da diğer sosyalist ülkelerin çöküşünü beraberinde getiren burjuva ideolojilerinin nüfuz etmesini kolaylaştırdı.

Biz komünistler, yenilginin nedenlerini köklü olarak araştırmak ve bundan gelecek sosyalist toplumların yapılanması için gerekli olan sonuçları çıkarmak zorundayız. Kapitalizmin, kâr prensibine ve insanın insan tarafından sömürüsüne dayalı iktidarından arındırılmış, insana onurlu bir yaşam sunan sosyalist toplum tarafından alaşağı edilmesi bundan böyle de vazgeçilmez bir amaçtır. Ayrıca; sosyalizm için mücadele bugün her zamankinden daha çok gereklidir. Çünkü sosyalist ülkelerin yıkılması sonucu kapitalist ilişkiler daha da keskinleşmiştir.

Geleceğin sosyalizminin temel özellikleri

Geleceğin sosyalizminin temel özelliklerini ortaya çıkarmaya çalışırken amaç, isteklerden yola çıkan, ayrıntılara giren devasa bir gelecek toplum tablosu çizmek olamaz. Yuvarlak masada değil ama gerçek yaşamın içinde yaratılan ve kendisini kanıtlayan bir sosyalizm için sözkonusu her ülkenin somut koşulları ve uluslararası bağlantıları dikkate alınmak zorundadır. Bunun için üretici güçlerin gelişkinlik düzeyi, tarih ve kültür ve şimdiden kapitalizmde elde edilen kazanımlar, kapitalizmin yıkıldığı koşullarda hüküm süren iç ve dış durum v.d. dikkate alınmak durumundadır. Bunların çoğu bugünden görülemez.

Buna sosyalizmin ancak halkın çoğunluğunun eseri olabileceğini de eklemek gerekir. Sosyal bakımdan adil bir toplum için mücadeleye değişik giriş kanalları vardır. Biz komünistler için vazgeçilmez temel bilimsel sosyalizmdir. Diğer giriş kanalları hristiyan-humanist, genel humanist, feminast, pasifist, anti ırkçı, ekolojik ve başka düşünce akımlarından ortaya çıkabilir. Sosyalizmin somut biçimini değişik toplumsal güçlerin düşünceleri belirleyecektir.

Aşağıda gelecek toplum üzerine tartışmaya açtığımız düşünceler Alman Komünist Partisi'nin sosyalizmin temel özellikleri üzerine düşünceleridir. Bu düşünceleri şu noktalardan yola çıkarak ortaya koyuyoruz: Kapitalizmde bugün yaşanan gelişmeler ve insanlığın geleceği bakımından zorunluluklar ve küremiz üzerinde yaşayan bütün insanlara onurlu bir yaşamı garanti edebilecek toplum düşüncesi, bilimsel sosyalizmin ortaya koymuş olduğu bulgular ve ilk büyük denemenin yaratmış olduğu değerler ve yenilginin belli başlı nedenlerinin bilimsel analizi.

Üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyetin belirleyiciliği ve işçi sınıfının diğer emekçi güçlerle birlikte bunun üzerinde yükselen iktidarı AKP için eskiden olduğu gibi bugün de sosyalizmin inşası bakımından vazgeçilmez bir önkoşuldur. Bu aynı şekilde toplumsal gelişmenin planlı bir şekilde gerçekleştirilmesinin zorunluğu için de geçerlidir.

Ancak deneyimler bunların ancak vazgeçilemez önkoşullar, yani sosyalizm binasının üzerinde yükselmesi gereken temel taşlar olduğunu göstermiştir. Ve yine deneyimler bu temellerin çürüyebileceğini ve bunun kaçınılmaz sonucu olarak olmanın çökebileceğini de göstermiştir. Bu temel koşullardan vazgeçmemek ne kadar önemliyse, ilk büyük denemeden elde edilen deneyimlerin ışığında bu temellerin değişik mümkün kurulma biçimleri üzerine de yeniden düşünmek kaçınılmazdır. Bu, ülkemizde, Avrupa Birliği alanında ve dünyada hüküm süren somut koşullar çerçevesinde olmak zorundadır.

Ekonomi

Sosyalizm beraberinde insan emeğinin sömürüsü aracılığıyla en fazla kâr ve doğal kaynakların çarçur edilmesi prensibine dayanan kapitalizmden köklü bir kopuşu getirmektedir. Sosyalizmin amacı toplumsal emeğin yüksek üretkenliğine ve doğal kaynakları koruyan ve yeniden üreten bilimsel planlamacılığa ve yönetime dayalı bir ekonominin uygulanması aracılığıyla insanların maddi ve manevi ihtiyaçlarının giderilmesidir. Sosyalizmde emeğin üretkenliği belli bir ölçüde kullanılan emeğin nitel olarak yeni sosyalist yaşam biçimine ne kadar katkısı olduğuyla ölçülür.

Sosyalist üretim ilişkilerinin temeli önemli üretim araçları üzerinde toplumsal mülkiyettir. Marx'ın ve Engels'in üretim araçlarının kamulaştırılması yolunda ilk adım olarak gördüğü devletleştirmenin yerini gerçek toplumsal mülkiyet almak zorundadır. Üreticiler biçimsel mülk sahibi olmaktan çıkıp gerçek sosyalist mülk sahibi olmalıdırlar. Üretim araçları üzerindeki yabancılaşmış mülkiyet ilişkisinin son bulması gerekmektedir. Biz komünistler bunun gereğini ekonomik sorumluluğun ve karar yetkisinin mümkün olduğu kadar önemli oranda işyerlerine ve onların iş kolektiflerine bırakıldığı sosyalist özyönetimin geliştirilmesinde görüyoruz. Ancak bilimsel teknolojik gelişme ve üretim ve iletişim sürecinin artan karşılıklı bağımlılığı sosyalist özyönetimin dengeli ekonomik gelişmeyi, bilimsel teknolojik gelişmenin yönünü saptamayı, ekolojik gerekleri yerine getirmeyi ve toplumun sosyalist değerler doğrultusunda ilerlemesini mümkün kılan genel bir toplumsal çerçeve planının çerçevesine oturtulması gerekmektedir.

Sosyalist özyönetim genel toplumsal planlanmaya, işyeri kolektiflerinin ve sendikaların planlamanın, uygulamanın ve kontrolün bütün aşamalarında sadece biçimsel olarak değil gerçekten dahil edilmesini gerektirmektedir. Stratejik çerçeve planlaması ile önemli oranda kendi sorumluluğuna dayalı olarak üretim yapan işyerleri arasında oluşacak olan piyasa ilişkileri üzerine düşünülmesi gerekir. Merkezi planlama esnek olmak ve işyerlerinin öz planlamacılığını temel almak zorundadır. Bunlar kredi ve vergi politikası gibi eko-

nomik araçlarla genel toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda yönlendir-melidir. Üreticilerin sosyalist özyönetimi en iyi bir şekilde kooperatif mülkiyeti ve benzeri kollektif mülkiyeti çerçevesinde gerçekleştirilebilir. Bu tür mülkiyet ilişkileri mümkün olan bütün alanlarda yaygınlık kazanmalıdır. Bu tür mülkiyet ilişkilerinin olduğu birliklere katılmak sadece gönüllü olabilir.

Ancak bazı ekonomik alanlar için kamu mülkiyeti belediye, eyalet veya federal mülkiyet biçiminde olmak zorunda olacaktır. Mülk sahibi olarak devlet ve işyerleri arasındaki ilişki, karar yetkisi mümkün olduğu kadar işyerlerine ve bunların iş kollektiflerine verilerek gerçekleştirilmelidir. Stratejik nedenlerden dolayı merkezi yönetimin kaçınılmaz olduğu alanlarda işyeri kollektifleriyle ortak karar almayı amaçlayan demokratik karar mekanizması sonuna kadar işletilmelidir. Her şeye karşın devlet mülkiyetinin bulunduğu işyerlerinde de sosyalist mülkiyetin kendisine yabancılaşması kesinlikle engellenmelidir ve işyerlerinin ve çalışanların çıkarları ile emeğin sonucu arasındaki bağlantı teşvik edilmelidir. Yarış, yenilik ve çaba mükafatlandırılmalıdır. Küçük esnafçılığın ve hizmet sektörünün bazı alanlarında insanların ihtiyaçlarını karşılamak için toplumsal mülkiyet yerine özel mülkiyet daha yararlı olacaktır. AKP sosyalist koşullarda küçük özel mülkiyetin sözkonusu olduğu alanlarda güvenilir bir gelecek sunabilmesi için çaba gösterecektir.

Ulaşılmış olan iş bölümü, toplumsal mülkiyetin değişik biçimleri ve başka koşullar dikkate alındığında sosyalist ekonomide meta üretimi ve piyasa ilişkileri kaçınılmaz gözükmektedir. Ancak sosyalist meta üretimi diğer meta üretici toplumlardan prensip olarak ayrılmaktadır. Önceki meta üretici toplumlarda üretim araçları üzerinde özel mülkiyet hakimken, sosyalizmde önemli üretim araçları üzerinde kamu mülkiyeti hakimdir. Meta üretimi ve piyasa ilişkileri sınırlıdır. Her şeyden önce emek meta olmaktan çıkarılmıştır. Meta ve piyasa ilişkilerinin dışına alınan diğer alanlar eğitim ve sağlık, sosyal güvenlik ve başka alanlardır. Sosyalizm ilerledikçe insanların temel ihtiyaçlarını karşılayan diğer emtialar ve hizmetler meta olmaktan çıkacaktır. Sosyalizm öncesi toplumlarda meta üreticileri arasındaki ilişkiler kendiliğindenci, değer yasası üretimin bir kör düzenleyicisi olarak işliyor iken, sosyalizmde meta ve piyasa ilişkileri sosyalist plan ekonomisinin çerçevesine alınmıştır. Sosyalizm henüz meta üretici bir toplum olduğu için değer yasası hala geçerlidir. Bu, sosyalizmde henüz toplumsal zenginliğe yapılan katkıya göre üleşim prensibi geçerli olduğu için sosyalist yaratıcılık prensibi için de geçerlidir. Bu prensibin dikkate alınması ne kadar kaçınılmaz ise aynı zamanda sağlam bir sosyal güvenlik sisteminin geliştirilmesi ve ekoloji, kültür, sağlık ve diğer alanlardaki politik görevlerin yerine getirilmesi sosyalizmde birincildir. Sorun, değer yasasını ve sosyalist üretim prensibini etkili bir şekilde kullanmayı mümkün kılan mekanizmaların bulunmasıdır.

Gelişkin ülkeler başta olmak üzere ne kadar çok ülke sosyalizm yoluna girer ise, adil mübadeleye ve gelişkin ülkelerin geri bıraktırmış ülkelerle dayanışmasına dayalı yeni dünya ekonomik düzeninin koşulları iyileşecektir. Bu, açlığın ve sefaletin ortadan kalkması ve bütün insanların onurlu bir yaşam sürebilmesi için ön koşuldur.

Demokrasi

Sosyalizm halk için daha az değil daha çok demokrasi demektir. Her burjuva demokrasisi, politik özgürlüklerin sınırı ne kadar geniş olursa olsun, kapitalist sınıfın ekonomik iktidarı üzerine kuruludur. Burjuva demokrasisi her durumda sermayenin, yani küçük bir azınlığın çoğunluk üzerindeki politik iktidarındır. Ve kapitalizmde sınırlı haklar ve özgürlükler bile sürekli tehdit altındadır. İşçi sınıfının kapitalizm koşullarında kazanmış olduğu haklar ve özgürlükler ilk olarak sosyalizmde halkın çalışan kesimlerinin iktidarının ve önemli üretim araçları üzerinde toplumsal mülkiyet kurulmasıyla sağlam bir temele kavuşabilir. Ama sosyalizm halk için nitelik bakımından yeni olan haklar da getirmektedir. Sosyalizm, sürekli iş hakkı, eğitimde eşit şans ve sürekli sosyal güvenliği garanti ediyor ve kadının eşitliği için gerekli olan toplumsal koşulları oluşturuyor. Sosyalizm, örgütlere ve teker teker emekçilere toplumsal yaşamın şekillendirilmesi hakkını ve bunun gerçek olanaklarını garanti ediyor.

Sosyalist demokrasi, kitlelerin girişimi sonucu yaşamaktadır. Burada sorunun özü bütün önemli politik görevlilerin seçimle gelmesi, hesap verme zorunluluğunun olması ve gerektiğinde yeni insanların seçilebilmesidir, politik iktidar organlarının halk tarafından kontrol edilebilmesi, alt organların yetkilerinin artırılması, doğrudan demokrasinin referandumlar ve halkın başka doğrudan karar verme biçimlerinin uygulanması aracılığıyla geliştirilmesidir. Sosyalist demokraside başlıca yer, kapsamlı sınıf örgütü olarak işçi ve müstahdem sendikalarına ve işçi sınıfının temsil organları olarak işyeri ve sendika temsilciliklerine ayrılmıştır. Sadece ücretlerin ve işyerinin sunacağı sosyal hakların saptanmasında değil aynı zamanda iş ve yaşam koşullarının düzenlenmesinde de asıl sözü bu kurumlar söyleyecektir; Toplumun ve ekonominin planlanmasına ve yönetime doğrudan katılacaklardır. Bütün düzeylerde işçi sınıfının çıkarlarını sürekli ve doğrudan dile getireceklerdir.

Bunun dışında, sosyalist demokrasinin ayrılmaz parçası olarak işlerinde çalışan insanların, kadınların, gençlerin ve emeklilerin katıldığı politik karar süreçlerine giderek artan bir biçimde katılan yurttaş girişimlerini görüyoruz. Sorun uzak komünist bir gelecekte değil devletin yetkilerini özyönetimin lehine azaltmaya sosyalizmde başlamak gerekir.

Sosyalizm uğruna mücadele tarihi değişik sosyalist iktidar biçimleri ortaya çıkardı: Komün, sovyetler, meclisler, sosyalist parlamentolar. Kitlelerin yaratıcılığı belki de yeni biçimlerin yaratılmasına yol açabilir. Ülkemizin ve Batı Avrupa'nın parlamentocu geleneği dikkate alındığında, ülkemizde çok partili sistemin oluşabileceğinden ve geleceğin sosyalist iktidarının en yüksek organının parlamento olacağından hareket edebiliriz. Parlamentolar halkın egemenliğinin gerçek organları olmak durumundadırlar. AKP yasalar çerçevesinde davranan muhalefet hakları ve sosyalist adalet ödevleri için mücadele etmektedir. Politik düşüncelerin oluşmasında asıl rol partilere düşmektedir. Ancak partiler yurttaşların, sendikaların, yurttaş girişimlerinin ve insanların katıldığı başka birliklerin etkilerini sınırlayamazlar.

Anayasa ve anayasada garanti edilen temel haklar, sosyal ve bireysel insan hakları, kültür özgürlüğü, dünya görüşü ve dini inanç özgürlüğü ama aynı zamanda medyanın da görevleri dikkate alınmak zorundadır. Yürütme, yasama ve yargı arasındaki ayrılık vazgeçilmezdir. Ancak bunların seçimler ve gerektiğinde her zaman yapılabilecek yeni seçim olanağı aracılığıyla meşru kılınması gerekir.

Sosyalist toplumun politik sistemi içerisinde kendisine bilimsel sosyalizmi ve işçi sınıfının çıkarlarını kılavuz edinmiş olan komünist partisine büyük görev düşmektedir. Komünist partisi düşüncelerinin gerçekleşmesi için diğer partilerle yarış içinde halkın desteği uğruna sürekli yeniden mücadele etmek zorundadır. Komünist partisinin sosyalizmdeki görevi özellikle sosyalizmin gelişimi için sosyalizme yön verici stratejilerin geliştirilmesi, kitlelerde sosyalist bilincin geliştirilmesi ve onların girişimci çabasını sosyalizmin kuruluşu ve kapitalizmi yeniden kurma çabalarına karşı korumak üzere harekete geçirilmesi olmalıdır. Komünist partisi bu görevini ancak kitlelerle sıkı bağlar kurarak oluşturur. Marx, Engels ve Lenin'in teorilerini sürekli değişen gerçekliğe yaratıcı bir şekilde uygular ve kendi sıralarında ortak davranış ile yaygın gelişkin demokrasiyi birleştirir ise yerine getirebilir. Özellikle iktidarda olan komünist partilerinde değişik alternatifler için kavgacı tartışma bunun ayrılmaz parçasıdır.

Sosyalizmin Değerleri

Sosyalizmin amacı ve ölçüsü sosyalist humanizmin geliştirilmesidir. Amaç "İnsanları aşağılayan, köleleştiren, terkedilmişliğe ve horlanmışlığa iten koşulların ortadan kaldırılması" ve amaç insanın insan tarafından sömürülmesinin ortadan kaldırılmasıdır. Amaç "bireyin gelişimini toplumun özgür gelişiminin koşulu" ve bütün insanlar için onurlu bir yaşam sunacak olan egemen ve kendi kendini yaratıcı koşulların oluşturulmasıdır.

Sosyalizm, insanın sürekli eşitleşmesi ve artan bir şekilde özgürleşmesidir. Buna şu amaçlar sonucu ulaşılabacaktır:

* **Sosyal Eşitlik:** Sosyal eşitlik sosyalizmin temel olan "herkes yeteneğine göre, herkese ürettiği kadar" prensibinde dile gelmektedir. Sosyalizm iş hakkı, yaşamın değişik durumları için sosyal güvenlik ve konut hakkı gibi sosyal insan haklarını gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.

* **Şans eşitliği:** Sosyalizmde eğitim ve gelişim şansını garanti etmekte ve kültürel değerlerin kullanılmasında eşit olanaklar sunmaktadır.

* **Eşit haklar:** Sosyalizmde cinslerin gerçek eşitliğinin temelleri atılmaktadır. Sosyalizm insanlara, ulusal kökenleri, dini inançları ve dünya görüşleri ve ne olursa olsun, eşit haklar sunmaktadır.

* **Dayanışma:** Sosyalizmde insan ilişkileri topluluk ruhu, karşılıklı yardım ve destek tarafından belirlenmektedir.

* **Enternasyonalizm:** Sosyalizmin en yüksek değerleri arasında barışın korunması, halkların dostluk içinde bir arada yaşaması, dünyada sömürüye karşı mücadele eden bütün insanlarla dayanışma, gelişimi olan ülkelerin az gelişmiş olan ülkelerle dayanışması bulunmaktadır.

* **Sorumluluk:** Dayanışma ve enternasyonalizm, dünyanın her parçasında yaşayan insanların ve gelecek kuşakların çıkarları için doğal çevremize ve onun kaynaklarına karşı sorumlu davranmayı gerektiriyor.

Sosyalizm, burjuvazinin feodalizme karşı bayraklaştırdığı, ancak kapitalizmin kârcı sınırları içerisinde kaldığı için gerçekleşmesi mümkün olmayan "özgürlük, eşitlik, kardeşlik" doğrultusunda büyük bir adım demektir. Bu talebin tamamen gerçekleşmesi sosyalizmin komünizmin üst aşaması olan toplumsal formasyona, "herkes yeteneği göre, herkese ihtiyacına göre" prensibinin geçerli olduğu komünizme geçmesiyle mümkün olacaktır.

Sosyalizme Geçiş

Sosyalizm ancak işçi sınıfının ve halk kitlelerinin isteği ve eylemi sonucu kurulabilir. Sosyalizm sadece büyük sermayenin amansız direnişine karşı verilecek sert mücadeleler sonucu gerçekleşecektir. Bundan dolayı AKP'nin çabası çalışan halkın sürekli artan kesimlerinin sosyalizmin zorunluğu ve bunun için mücadelenin kaçınılmazlığı bilincine ulaşmasını amaçlamaktadır.

Bugün Federal Almanya'da yapılması gereken, kazanılmış olan sermaye ve hükümet tarafından tehdit edilen sosyal ve demokratik hakları korumak ve

Alman emperyalizminin büyük güç politikasına karşı direniş örgütlenmektir. Bu mücadelelere sosyal ve demokratik hakların kısıtlanmasından demokratik, sosyal ve ekolojik yönelimli politikaya dönüşü sağlayacak, ilerici reformlardan yana olan güçlerin çekilmesi gerekir. Bu mücadelede işyerlerinde, sendikal ve parlamento dışı mücadelelere kesin bir anlam yüklenmektedir. AKP, bu mücadelenin gelişmesini aynı zamanda parlamentodaki güçler dengesinin değişmesi için de önkoşul olarak görmektedir. Mücadelenin bu aşamasına ilişkin düşüncelerini AKP Eylem Programı'nda ortaya koymuştur.

Toplumsal gelişmenin önündeki asıl engel, tekelci burjuvazinin politik iktidarındır. Bu, burjuvazinin içindeki en büyük gücün iktidarının geriletilmesi ve nihayet ortadan kaldırılması sosyalizme yürümenin en önemli ön şartıdır. AKP, çıkarları iktidara hakim olan tekelci burjuvazinin politikasına ve bu güçlerin politik temsilcilerine ters düşen, savunma ve değişimden yana olan mümkün olduğunca en geniş güçlerin eylem birliklerine ve hareketlere katılması için elinden gelen her türlü çabayı göstermeye hazırdır. Bazı dar amaçlar için ortak mücadeleler içinde daha ileriye, temel toplumsal değişimi hedefleyen birliklerin oluşması mümkündür. AKP anti-tekelci mücadele sonucu sosyalizmin yolunu açabilecek temel değişimi, anti-tekelci demokratik dönüşümün gerçekleştirilebileceğini mümkün ve gerekli görmektedir.

Bu yolun nasıl somutlaşacağı bugünden kestirilemez. Bu, işçi sınıfının gücüne, diğer demokratik güçlerle olan birliğinin sağlamlığına, komünistlerin etkisine, ama aynı zamanda gericiliğin direniş biçimlerine bağlıdır. Sınıf mücadeleleri tarihi tekelci burjuvazinin iktidarının ve çıkarlarının tehlikeye düştüğünü gördüğü zaman, toplumsal gelişimi engellemek için faşist diktatörlükler kurmaktan, iç savaşların patlamasına yol açan elinde bulundurduğu bütün araçlara başvurabileceğini göstermiştir. Sert mücadeleler içinde tekelci burjuvazinin kaçınılmaz direnişinin yıkılması, sosyalizmi amaçlayan güçlerin üstünlüğünü sağlayarak, gericiliğin kanlı karşı devrimci uygulamalarını engellenmesi ve böylece çalışan halk için en iyi olan sosyalizme geçiş yolunun seçilmesi gerekir.

Uluslararası mali sermayenin ve uluslar ötesi tekellerin, kapitalist üretim ilişkilerinin dünya çapında birbirine bağlanması ve Avrupa tekellerinin entegrasyonu dikkate alındığında, işçi sınıfının uluslararası örgütlülüğüne ve örgütlerinin ortak çabasına, çalışan halkın çıkarlarının savunulması ve hem de tekellerin iktidarının ortadan kaldırılması ve sosyalizm yolunun açılması için komünist partilerinin ortak stratejisine artan bir anlam yüklenmektedir. AKP buna katkıda bulunmak için elinden geleni yapmaktadır.

Siyasette bir tarz:
"DEVLET GİDER MERSİN'E
SİVİL TOPLUMCULAR TERSİNE"

Ali Deniz TOROS

Devleti tanımak üzerine:

Toplumsal yapının ortaklaşmacı (komünal) özelliğinin sonlanması; bir biçimde, toplulukların farklı olan ihtiyaçlarını karşılamak üzere başlattıkları topluluklar arası savaşlarla başlamıştır. Savaşın olduğu yerde yenen ve yenilen olacaktır. Dolayısıyla, toplulukların ihtiyaçlarını karşılamak üzere birbirlerine uyguladıkları güç, zayıf olanı da yaratmıştır. Toplumsal yapının, artık bir hiyerarşisi doğmuştur. Bu da; efendi-köle ilişkisi üzerine kurulmuş olacaktır.

Toplumsal hiyerarşinin kendi içindeki işbölümü, üretimin çeşitlenmesi ile birlikte, üretimin biçimine göre değişiyor ve artıyordu. Üretimin gelişimi, emek gücünün de değerlendirilmesine yol açtı. Böylelikle, köle durumundaki insanlar, işbölümünde üretken-işlevli bir emek gücüne dönüştürüldüler. Bu dönüşüm, kölelerin artık üretimde önemli bir toplumsal rol üstlenmesi sonucunda, üreten-yaratan bir başka "köleliğe" geçilmesine yol açmıştır.

Bu arada, toplumsal hiyerarşinin öteki yanında da dönüşüm söz konusudur. Ticaretin ve sanayiın gelişimi ile beraber, ekonomik olarak sermayenin de belirli bir toplum kesiminde birikimi gerçekleşmektedir. Topluluklararası ihtiyaçların karşılanmasında savaşlar sık başvurulan bir yöntem olmaktan çıkarılarak; üreticilerin, ürünlerinin başka topluluklara tanıtımını ve satımını gerçekleştiren ve bu yolla belirli bir kâr elde eden tüccarlar ortaya çıkmıştır. Buna bağlı olarak da, topluluklararası ilişkilerde, bir toplumun ekonomik-ticari-politik çıkarlarını savunan ve geliştiren, yönetici-yasa koyucu-koruyucu güçler de, üretimdeki gelişme ile ortaya çıkmıştır.

Toplumda oluşun bu ikili yapılanma, kendi içerisinde çatışmayı sürekli kılan bir süreç izliyor. Var olan bu toplumsal bütünlük, toplumsal ayrışmada çatışmayı/uzlaşmazlığı gidermek yerine geliştiriyordu. Engels, toplumdaki bu uzlaşmaz-karşıt sınıfların ya sürekli savaş içinde olacaklarını ya da bu iki sınıf üstünde yer alan, çatışmayı ve savaşmayı önleyerek, düzeni koruyan ve sınıfların ekonomik çıkarlarını karşılıklı savunan bir alanda. "üçüncü güç" egemenliği altında uzlaşmanın yollarını yaratacak bir organizma olarak dev-

letin yaratıldığını ifade ediyordu; ".... karşıtların, karşıt iktisadi çıkarlara sahip sınıfların, kendilerini ve toplumu kısır bir savaşım içinde eritip bitirmemeleri için, görünüşte toplumun üstünde yer alan çatışmayı hafifletmesi, "düzen" sınırları üstünde tutması gereken bir güç gereksinmesi kendini kabul ettirir; işte toplumdaki doğan, ama onun üstünde yer alan ve git gide ona yabancılaşan bu güç, devlettir" (1).

Böylelikle devlet, düzenin korunmasından/devamlılığından yana olan etkisini, sermaye birikiminin dağılımında kurumlaşan gücünü, toplumun belirli bir kesimini gözeterek kabul ettirirken "adaletin terazisi"ndeki kefelelerden birine daha fazla kilo koyacaktır. Devlet, "..... kural olarak en güçlü sınıfın, iktisadi bakımdan egemen olan, ve bunun sayesinde, siyasal bakımdan da egemen sınıf durumuna gelen ve böylece ezilen sınıfı boyunduruk altında tutmak ve sömürmek için yeni araçlar kazanan sınıfın devletidir"(2).

Arabulucu olma özelliğini yerine getirmekte güçlük çeken devlet, sınıfsal çatışmada taraf olarak, kendi asıl işlevini bulacaktır. Söz konusu taraflılık için Marx; "..... devletin, yönetici sınıfın kendi kişisel çıkarlarını devam ettirmesine ve savunmasına yarayan bir araç olduğu..... modern devletin "varlık nedeni, "özel mülkiyetin savunulmasıydı", ve "kendi mülklerini ve çıkarlarını içte ve dışta karşılıklı olarak güvence altına almak için burjuvaların zorunlu olarak kabul ettikleri örgütlenme şekli"nden" başka bir şey değildi" (3).

Dolayısıyla, devletin en önemli özelliği, oluşturacağı karakterine tarihsel-ekonomik-politik sınıfsal bir öz kazandırmasıydı. Devlet karakterinin kazandığı sınıfsal öz/aidiyet, egemen sınıfa karşı olacak mücadelede birebir devlet karşıtlığını ya da devleti hedef almayı değil, devleti bir zor aygıtı olarak kullanan egemen sınıfın iktidarına karşı, bir sınıf mücadelesi yaratmayı gerektirir.

"Lenin, devlet sorununu mücadele eden proletaryanın güncel sorunu olarak kavramış ve onu böyle sunmuştur" (4). Sınıfsal tutum, güncel sorunlara karşı duruş ve mücadelede, devlet aygıtını bağımsız/dolaysız bir özellikte değerlendirmemelidir. Lenin, devletin ekonomik-politik aidiyetini belirtmesiyle, sınıf mücadelesinde devleti, güncellik içerisinde tarihsel bir sorun olarak kavratmaya çalışmıştır. Dolayısıyla, Lenin proletaryaya güncelliğin verili çelişkilerinin çözülmesiyle; nihai hedefin yaratılmasıyla, devletin de söntümlenebileceğini ifade etmiştir. Lenin; "..... ilkin, devletin sınıflar arasındaki uzlaşmaz çelişkilerin sonucu ve sınıf egemenliğinin bir aracı olduğunu ve bizzat sınıflarla birlikte, aynı zamanda ortadan kalkacağını; ikincisi, ilk hedefin burjuva devlet aygıtını ele geçirmek değil, aksine onu parçalayıp yerine nihai olarak sınıfların ve devletin ortadan kalkmasına yol açacak olan geçici bir proletarya diktatörlüğü kurmak..... proletarya dik-

tatörlüğü, burjuva devletin devrim yoluyla yıkılmasından, sınıfsız ve devletsiz toplumun nihai kuruluşuna kadar süren dönemi, "devletten devletsizliğe geçişi" birbirine bağlıyordu" (5).

Devlete ilişkin geliştirilen çözümlemeleri özetle toparlarsak, devlet;

a) Verili üretim tarzının ve buna bağlı olarak üretim ilişkilerinin yeniden üretimini, üretim ilişkilerinin örgütlenmesini düzenler ve buna da bağlı olarak devlet-toplum ilişkisini kurar.

b) Altyapısal oluşuma yapıcı müdahalede bulunan devlet, üstyapısal oluşumada altyapının nedenselliği sonucu belirli bir öz ve biçim kazandırır. Bu süreçte de devlet, sınıfsal özünü oluşturur.

c) Üretim sürecindeki gelişme ile beraber ortaya çıkan işbölümü, farklı toplum sınıflarını ve çıkarlarını meydana getirmiştir. Devletin, sınıflı sosyo-ekonomik yapıda "sınıflar üstü" bir konuma sahip olması mümkün değildir.

d) Üçüncü madde ile birlikte; sınıflı bir toplumda sınıflar arası çatışmanın ya da ideolojik-politik uyuşmazlığın giderilmesi için de devlete bir rol biçilmiştir. Bu, uzlaşmacılık rolüdür. Oysa belirli bir sınıf aidiyeti kazanmış devlet, uzlaşmayı da bu aidiyetin çıkarı yönünde uygulayacaktır.

Günümüzde Devlet:

Türkiye'de, devleti iki türlü yönden çözümleme çabası olduğunu görüyoruz.

İlki, solun bir kesiminin çözümlemesi olup, ikinci çözümleme olan Sivil Toplumcu tezlerle yakınlaşan anlayıştır. Bu çözümlemede, devletin sınıfsal bağlantıları/aidiyeti görmezden gelinir. Bu anlayış, ilk önce devletin toplumdaki "demokratikleşme" sürecinin önünde tek engel oluşuna karşı çıkmayı amaçlamaktadır. Bu anlayışta devlet, kapitalist sistemin bütünselliğinin üstüne oturtulmuştur. Kapitalist sistemin var oluş yasalarından ve çıkarlarından çok, devletin, sadece bürokratik-otoriter özelliklerinin "demokratikleşme" önünde engel olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle demokrasi mücadelesi de, sisteme karşı bir mücadele değil de, devletin bürokratik-otoriter yapısına karşı bir mücadele olarak anlatılmaya çalışılır. Devletin sermaye birikim süreçlerindeki rolü, sermayenin üretim ilişkilerinin örgütlenmesindeki etkili rolü, işçi sınıfının sermaye karşısındaki örgütlü-politik duruşunu engellemekle üstlendiği işlevi, sermayeye hem ulusal hem de uluslararası düzlemde pazar olanakları yaratması vs. türü özellikler devlete karşı duruşta pek de hesap edilmemektedir. Emek-sermaye çelişki üzerine kurulu bir siyasi

mücadele değil de, rejimin/devletin iyileştirilmesi yönünde bir çözüm ve mücadele üretilmektedir. Sınıfsal bir çözümleme ve mücadele olmayınca, ortaya çıkan; sınıfsal özü boşaltılmış, dolayısıyla politik olmayan, salt bir takım yapısal reformları öne çıkaran demokratizmin amaçlanmasıdır. Böyle bir anlayışın, iktidar karşıtlığı ile ilişkisi olmayacağı da nettir.

Bu anlayışa yakın duruşları, kürt hareketinin belirli politik uğraklarında görmek mümkündür. Ancak, kürt hareketinin kendine özgü yapısı bu tür yaklaşımları sunabilir, buna hareketin kapsayıcılığından ötürü bir miktar anlayışla bakılabilir. Ancak, anlayışla hiç bakılmayacak olan ise, sosyalistlerin bu hatayı kabullenmiş olmalarıdır. Sosyalistlerin emek-sermaye çelişkisi yerine, "boş çelişki" diye düşünülen devlet-toplum çelişkisini koymaları, marksizmin ve devrimciliğin çok ötesinde, sivil toplumcu etkilenmelerdir. Bunun örneğini Erdal Kara, Kurtuluş dergisi, Aralık 96'da şöyle vermiştir; "Cumhuriyet Rejimi'nin kurucu ideolojik öğeleri sadece "üniter devlet" ve "devlet laikliği" olarak tanımlanamaz (bu iyi ADT) ... Ancak, en önemli öğelerin bu ikisi olduğundan kuşku duymamak gerekir. Bugüne kadar taşınan öğeler de esas olarak bu ikisi olmuştur.... cumhuriyetin diğer ideolojik öğelerinden vazgeçmek mümkün olsa da, bu ikisinden vazgeçmek mümkün olmamıştır (bunlar pek de iyi değil ADT).

İkinci olarak, sivil toplum anlayışını ele aldığımızda; burada temel amaç: devlet ve toplum arasındaki çelişkinin çözülmesinin gayretleri, sadece sistemin iktisadi ve politik alanlarına sivil müdahaleler uygulamaktır. Bu anlayışta, sınıfsal bir duruştan, sistem karşıtı tam boy bir ideolojik karşı çıkıştan söz edemeyiz. Böyle olunca da, sivil müdahaleler, yapısal reformlar amaçlayan demokratikleşme talepleri olacaklardır. Bu anlayışta, iktidar hedefi mücadeleye içkin değildir, devletin bürokratik-otoriter yapısına karşı duruş vardır. Devletin bu sözü edilen özelliklerini de, sivil örgütlerin baskın mücadelesiyle yok etme hedefi vardır. Sivil örgütler derken, bütünlüklü bir toplumsal karşı duruş özelliği değil, sadece özgül alana dair, parçacıl/çıkarıcı grupların örgütlü çabası kastedilmektedir.

Bu anlayışın taşıyıcıları olanların, geliştirdikleri devlet çözümlemelerine bakalım;

a- "Modern devlet, toplumun bir bölümünü etnik-dinsel-mezhepsel veya sınıfsal nedenlerle "iç düşman" veya devletin bütünlüğünü tehdit eden "potansiyel tehlike" edemez" (6). Uzlaşmacı, özgürlükçü, ekonomik-politik çıkarların ötesinde bir modern devlet anlayışı öne sürülürken, sosyal özelliğini sona erdiren devletin, artık sermayenin bekçiliğini üstlendiği hesap edilmemektedir. Modern devlet, bekçi devlet olmuştur.

b- ".... 1990 sonrasında egemen model küreselleşmedir.... bu modelin

içerdiği demokrasi anlayışı, insan haklarına yaptığı vurgu ve nihayet kişisel vazgeçilmez hakların kullanılmasına dayalı yeni ve sivil yurttaşlık tanımı devletin sürdürmek istediği hegemonik, despotik kimliğine bir tehdit oluşturmaktadır" (7). Türkiye'de devlet, ekonomik sürece müdahale ederken siyasal sürece de müdahale etme zorunluluğuyla karşı karşıya kalır. Bunun sonucunda, devlet kapitalistleşme yanlısı tutum devletin bu özelliğini ortadan kaldırmaya yetmeyecektir. Çünkü, küreselleşme, 1980'lerden sonra sermayenin uluslararasılaşmasıyla hızını arttırdı ve ideolojisi de neo-liberalizm üzerinden geliştirildi. Ayrıca, küreselleşme, sadece sermayenin pazar ve ucuz iş gücü bulmak için "sınırları kaldırma!" çabası oldu.

c- "..... toplumsal aktörlerin tabi olduğu kurallara devletin aktörlerinin de tabi olduğu bir düzen, yani bir hukuk devlet" (8). Türkiye'de devletin böyle bir norma sahip olamayacağını, "hukuk devleti" savunusu yapmasına rağmen, bir başka sivil toplumcu yazar, siyaset ve ekonomide var olan ağırlığı gibi, bir devlet üstünlüğünün yargıda da etkili olacağını ifade ediyor: "Türkiye gibi sivil toplumun oluşmadığı, (bunu biz örgütlü bir emek cephesi örülmediği diye düşünelim ADT) ... toplumlarda, merkez, yani devlet, çevreyi, yani özel alanı, kendi buyruğuyla ve dilediğince tanımlar. Hukuku da o kabulü onaylayacak ve somutlayacak biçimde oluşturur. Dolayısıyla da 'hukuk üstünlüğü' denildiği zaman bu kavram belli bir zihniyetten çıkar, belli bir mekanizmaya dönüşür. Bu da yargılama ve hüküm mekanizmasından başka bir şey değildir" (9).

d- Toplumsal yapıdaki sınıfsal çatışmayı ve bu çatışmaya göre iktidarı elinde tutan sınıfın belirleyiciliğini hesap etmeyen, sivil toplumcu devlet tezi olarak; "hem toplumsal iç dinamikleri ve bireysel hakları hem de eşitlik, özgürlük ve adalet taleplerini dikkate alan..... toplumsal talep ve değişime öncelik tanıyan.... devlet, bu süreci belirleyen ve bastıran değil, kendini bu sürece uydurarak toplumsal işlev gören bir üst kurum" (10). Toplumun, kendiliğinden doğru veya gerçek olanı bulacağına, toplumsal hak elde etme sürecinin sınıfsal dengelerden uzak kalacağına inanan bir tez.

Batıdaki devletlerin 'öğrenen', Türkiye'deki devletin ise 'öğreten' olduğunu ifade ederek; Türkiye'nin hakkı saklı kalmak üzere; batı devletlerini olumlayan tezlere karşılık şu örnekler sunulabilir; ABD'de "siyah insanlara" baskı ve şovenliğin karşısında toplumsal baskı yaratıldı, değişen bir şey yok; Fransa toplumsal baskıya rağmen göçmenleri sınır dışı ediyor; öyle ki, Almanya Devleti de, çevrecilerin nükleer karşıtı baskılarından bir şey öğrenmektense dayakla "öğreten"e soyunmuştur vb.

Sonuçta, devlet bir üst kurum olacaktır, ancak iktidardaki sınıfın yanında, iktidarda olmayanın üstünde bir kurum olacaktır. Böyle olunca da toplumsal talep ve hak arama sürecine müdahale etme özelliğini sürekli koruyacaktır.

Birinci ve ikinci anlayışta geliştirilen devlet çözümlemelerinin birbirinden çok uzak kaldığını sanmıyorum. Talihsizlik; ikinci anlayışın temel eksenini devlet-toplum çelişkisi iken, aynı eksenini emek-sermaye çelişkisi üzerine oturtmaya çalışan birinci anlayıştaki sosyalistlerin çabalarıdır.

Dünya ve Türkiye kapitalizminin gelişme ve yapılanma sürecinde, bu iki anlayışın dışında bir çözümleme ile, Türkiye'de devletin oluşum özelliklerine toparlayıcı bir yöntemle yaklaşırsak;

I- İlk önce, devletin birikiminin sağlanmasındaki rolüne bakmak gerekiyor. Sermaye birikiminin sağlanması için üstlendiği koruyucu-yönlendirici görevi ile beraber üretim ilişkilerini örgütleyici bir özelliği vardır.

Bu anlamda, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de, artık devletin, toplumdan yana olan ağırlığını (güçlü karşısında zayıfı kollama işlevini) sermaye ile emeği uzlaşıcı çerçevede bir arada tutma işlevi sonlandırılmıştır. Devlet, işsizliğe istihdam yaratmaktan; işçilere çalışma güvenliği ve geleceği sağlamaktan; eğitim, sağlık olanaklarının topluma eşit sunulmasından ötürü üstlendiği görevleri bundan sonra üstlenmeyecektir. Böylelikle, asli işlevine yönelecek; sermaye için bekçilik yapmaya tam olarak hazırlanacak; sermayenin birikimini arttırmak için yatırımlara, teşviğe devam edecek; finans ve rant ekonomisini canlı tutacak; özelleştirmenin her alanda uygulanabilmesi için kamuculuğa daha fazla saldırarak.

II- Batıda, devletin biçimlenişinde burjuva demokratik devriminin önemli oranda etkileri olmuştur. Çünkü, toplumsal değişim süreci, karşılıklı sınıfsal çatışmanın yarattığı "bileşke" sayesinde demokratik bir özellik kazanmıştır. Ve batıda devlet, bu "bileşke"ye göre yerini tam olarak bulmuştur. Bu noktadan sonra, devlet sınıfsal aidiyetini, egemenlik ilişkilerinin korunmasında ve yönlendirilmesinde açıkça ifade etmektedir.

Türkiye'deki devletin de batıdakinden farklı bir konumlanışı yoktur. Ancak tek fark, bu konumlanışta söz konusu "bileşke"nin emekçilerden yana olan kısmının süreçte çatışmacı bir yan taşımaması (burjuvazinin baskılarını geriletecek nitelikte) burjuva demokratik devriminin, "demokratik" kısmının eksikli olmasına neden olmuştur. Devlet de, bu noktada burjuvazinin palazlanmasından yana ağırlığını koymuştur.

Öyle ki, Türkiye'de devlet emek ve sermaye arasında "sınıflar üstü olma", "hakemlik yapma", "uzlaşma yaratma" türü komik işlevler üstlenmekten çok ötede; sermaye içerisinde kapitalistler üstü, bir hakemlik, arabuluculuk işlevi olmuştur. Bu nedenle Türkiye devleti taraflıdır.

III- Türkiye'de siyasi iktidarlar sınıfın egemenlik koşullarını iktidarda

oluşturuyorken, batıdaki siyasi iktidarlar sınıf egemenliğini, burjuva demokratik devrim süreçleri sonucunda iktidara taşıyordu. Böylelikle, Türkiye'de devlet alt yapısal oluşumda etkin olduğu kadar, üst yapısal oluşuma da etkin bir biçimde müdahale ediyor; artık-değer üretim ilişkilerinin örgütlenmesinde ve yeniden üretilmesinde, egemen ideoloji ve kültürü de devlet üretiyordu. Örneğin, Köy Enstitüleri, köylere dönemin teknolojisini taşıdığı gibi, kemalist ideoloji ve kültürün de önemli taşıyıcısı ve üreticisi oldu.

Bugün için de, devletin bu örnekten ayrı olan bir işlevsel özelliği yok. Farklı diye görebileceğimiz; o dönemde devlet, toplumun modernleşmesi yönünde kamucu-özel bir işlev yüklenirken, bugün ise, sadece özel sektör için toplumun modernleşmesi, kalkınması vs. yönünde çabaları olmaktadır.

IV- Türkiye'de devlet, cumhuriyetin var olan işleyişini korumaktan yana oldukça özenli kurumlaşmıştır. Sistemin güvenilir ve sürekli işlemlerini sağlamak için devletin kurumları ve bu kurumların özenli kadroları geniş bir etkileme sahasına yayılmıştır. Türkiye kapitalizminin yapılanmasında, "bileşke" nin eksikli parçasından ötürü, sistemin aygıtları merkez konumda yer almak yerine, merkezin sağında, "merkez olarak" belirlenmiştir.

Sağdaki merkez odak; Susurluk'daki kazanın ardından ortaya çıkan derin devlet; ve eskiden yokmuş gibi yeni keşfedilen MGK'nun etkin rolü; sistemin aygıtlarının işleyiş ve yapılanışının nasıl olduğunu bir biçimiyle ortaya çıkardı. Görünürdeki bu sistemin meşruiyetinin eski haline kavuşması için;

I- "Türkiye'nin siyasal liberalizmi yakalama şansı artık hiç kalmamıştır..... sağda konumlanan merkezi ortaya itip gerçek anlamda bir merkez yapma olanakları tükenmiştir.

II- ..... devlet içindeki ayrışmalar, bu kez iç çekirdekleşme süreçlerini hızlandırmaktadır. Bugün başta Anayasa Mahkemesi olmak üzere yüksek yargı organları, Cumhurbaşkanlığı, ordunun üst kademeleri ve siyasetçiler böyle bir çekirdekleşme süreci içindedirler.

III....."prensler yerine devlete sahip çıkan Mülkiye'li bürokratlar" parolası, devletin içe doğru büzülme ihtiyacına denk düşmektedir." (11)

V- Türkiye'de devlet birimlerinin "faşist" oligarşi" vb türü kavramlaştırmalarla ifade edilmesi hatalı anlamlandırmalardır. Çünkü; ".... siyasal partilerin devletleşmeleri (devlete egemen olma anlamında değil devlet gibi olmaları anlamında) ve devletin siyasallaşması, sınır aşımı yoluyla bir içi-çeleşme yaratmaktadır. Bu içiçeleşmenin klasik faşizmden farklı yanı, Baskın Oran'ın belirttiği gibi klasik faşizmde siyasal partiler güçlenmiş, devleti soğurup bizzat kedileri devlet haline gelmiş olmalarıdır. Oysa Türkiye'de tek

parti döneminde bile Cumhuriyet Halk Fırkası devlete egemen değildi. Devlet, geleneksel kadroları ile Cumhuriyet Halk Fırkası'na egemendi"(12).

Öte yandan, Türkiye'de devleti baskıcı-şiddet yanlısı politikalarından ötürü de faşist diye tanımlandırmak hatalıdır. Çünkü, faşist bir devlette, belki alt yapısal anlamda tam bir değişme olmasa da üst yapıda kesinlikle bir dönüşüm söz konusudur. Bu da üstyapı normlarını belirli bir ırkın üstünlüğüne dayandırmak olacaktır. Irka dair çıkarlar en önde tutulacaktır. Oysa Türkiye kapitalizmi, sosyal ve ekonomik yapının gelişme sürecini böylesine uçlaştırmaktan kaçınmıştır. Bunun için de dini, milliyetçiliği, kemalizmi vs. her zaman yedeğinde tutmuştur. Gerektiğinde, Türk-İslam sentezi, gerektiğinde kemalizm, bazen de batıcılık motifleri işlenmektedir. Sonuçta, devletin baskı-şiddet politikaları birebir faşist bir devlet biçimi vermez.

Türkiye'de devletin örgütleniş biçimi ve işlevleri, devletin bürokratik-otoriter bir biçim almasına neden olmuştur. Çünkü, sermaye birikim süreçlerine müdahale etmesi, siyasal partilerin ve meclisin işlevsizleştirilmesi, devletin siyaseti de üstüne alması, ideolojik kültürel üretimde merkezci-tekelci-denetleyici olması, bürokratik-otoriter bir devlet biçimini oluşturmuştur.

VI- Metin Çulhaoğlu, Sosyalist Politika II. sayıda, 'Türkiye'deki düzenin, bugün ile de eş tutulacak ana yönelimi şöyle ifade etmiştir; "Üst düzey sivil-asker-bürokrasi, büyük sermayenin kimi kesimleri ile "tam tamına devlet olan" bir kaynaşmaya (topaklaşma) yönelmekte, bundan sağlam bir çekirdek çıkarmaya çalışmaktadır."

Böyle bir topaklaşma, sistemin devamından yana olan güvenceyi yarattığı gibi, verili ideolojik-kültürel formasyonun her alana nüfuz etmesini de doğurmuştur. Öyle ki, aynı yazıda, Çulhaoğlu; "Devletin Dinamik İdeali (DDİ)" kavramı altında, sözü geçen çekirdeğin bir arada sınımsız durduğunu ifade etmiştir. DDİ kavramı üzerinden oluşturulan ideolojik-kültürel hegemonya; toplumsal sınıfların varlığını; toplumsal yapıdaki sınıf çelişkisinin yarattığı eşitsizliği reddettiği gibi, aynı hegemonya; Türkiye'nin uluslararası sermaye ile entegrasyonunu ve ABD'nin Ortadoğu-Kafkasya Bölgesi Jandarmalığını üstlenmesini küreselleşme olarak nitelemekte, Avrupa Birliği'ne tam olarak teslimiyetin gecikmesine üzülen Türkiye'nin de % 0.1'i dışındaki kesimin müslüman-muhafazakar olduğu türü, DDİ için motifler topluma içkin kılınmıştır. Sonuçta, devletin şekillenmesi ve yukarıdaki ideolojik-kültürel motifler, "sağlam çekirdek" etrafında yapılandırılmaktadır.

Sivil Toplum Üzerine:

Tarihsel ve toplumsal olay ve olgular değerlendirilirken, altyapı ve üst-yapı ilişkisi ya da belirlenimi üzerine çözümler üretilirken, marksizmin çeşitli yorumları yapılmıştır. Sivil toplum kavramına da, marksizm dolayımı/dolayimsız çeşitli denebilecek türden yorumlamalar olmuştur. Bu yazıda, yorumların çeşitliliğini aktarmak yerine, ilk önce Gramsci ve Marx üzerinden sivil toplum yorumlarını aktarmayı, ardından da güncel yorumları ifade edeceğim.

Gramsci'nin sivil toplum kavramını tanımlama çabası, devlet aygıtını üstyapısal düzlemde geri plana atmasıyla ve bu noktadan sonra da ideolojiye olan önemin artırılması gerektiğini vurgulamasıyla başlar. Sivil toplum, Gramsci'de artık üst yapısal bir düzlemde ifade edilir.

Gramsci'deki bu tanımlama, Marx'ın tanımlamasından şu noktada ayrılıyor; Marx, sivil toplum kavramını tanımlarken üretim tarzını ve üretim ilişkilerinin belirleyiciliğini ve etkilerini temel veri almaktadır. Oysa Gramsci, devlet aygıtını geriye attığı gibi, üretim tarzının ve üretim ilişkilerinin belirleyiciliğini de, sivil toplum kavramını anlamaya çalışırken hesaba katmamıştır; "Marx'ın sivil toplumu, altyapıdır, özel mülkiyet ilişkilerinin bir ürünü olarak görmesine karşılık; Gramsci'ye göre sivil toplum ideolojik hegemonya ve siyasal şekillendirmelerin gerçekleştiği alandır" (13).

Marx'daki en temel unsur yöntemindeki sınıfsal analiz yeteneğidir. Gramsci'nin bu yöntemden yoksun olduğunu düşünmek; sivil toplum kavramını salt üstyapısal düzlemde anlamlandırma çabası içinde olmasındandır. Oysa altyapı ve üstyapı ilişkileri üzerinde dururken, tarih ve toplumların gelişimini izlerken, ekonomik-politik çözümlemeler gerçekleştirirken, sınıfların uzlaşmaz çelişkilerini temel veri almak gerekiyor.

Gramsci, Marx'ın bu konudaki önemli kozundan yararlanamamıştır.

Gramsci'nin sivil toplum üzerinden geliştirdiği çözümlemeleri maddeler halinde sıralarken; sınıfsal yöntemden nasıl uzak kaldığını da görebiliriz:

a- Tarih materyalizminin ve sınıfsal çözümleme yönteminin eksikliği, siyaset pratiğinin de zayıf olmasına neden olacaktır. Siyaset pratiğindeki bu zayıflama, aynı zamanda devletin, dolayısıyla iktidarın bir siyasi hedef olması önemini de zayıflatmaktadır. Çünkü, sivil toplum, üretim tarzı ve ilişkileri dışında, belirlenimsiz ele alınmaktadır.

b- Gramsci, devlet aygıtının gücünün önemsiz olduğunu düşünerek, devlet etkisinin dışında kalan bir sivil toplum tanımlaması geliştirmiştir. Devlet

sınıflarüstü bir yerde tutulmakta, devlet dışında yeni ilişkiler tariflenmektedir.

c- Gramsci, devleti/iktidarı ideolojik hegemonyanın ele geçirilmesi sürecinde arka plana atmaktadır. Devletin önemsiz kılınması ile sivil toplumun gelişme olanağının, üstyapısal düzlemde hegemonyanın elde edilmesi sonucunda, çok daha fazla mümkün olduğunu düşünen Gramsci, devlet aygıtı dışındaki, iktidarın diğer araçlarını (eğitim-aile-basın-yayın vs) gözardı etmektedir.

Bu noktada, şöyle bir çelişkisi de vardır; devleti küçümseyerek, devlet dışındaki diğer kurumların ideolojik planda ele geçirilmesinin devleti güçsüzleştireceğini düşünen Gramsci, (bir kez daha sınıfsal yöntemden uzak oluşu söz konusu) devletin ya da iktidarın, ideolojik hegemonyasının ideolojik aygıtlarında çözülmesinin sonucunda, devletin ya da iktidarın "zor"a yöneleceğini ve bu 'zor' ile iktidar karşıtı olmayan, politik olamayan, 'alt-üst oluş'u önüne koymayan sivil toplum girişimlerinin bastırılacağı kesindir.

d- Gramsci'nin kurguladığı toplumsal/siyasal model, siyasi iktidarın öncelikli hedef olarak konmadığı bir modeldir. Amaçlanan modelin siyasi iktidarı ele geçirmeden de, sivil toplum koşulları ve süreci içinde gerçekleştirilebileceğini iddia etmektedir.

"Sivil toplumu" anlamaya çalışırken sınıfsal yöntemi temel kabul eden Marx; "insanların, diğer insanları gözetmeksizin, toplumdan bağımsız olarak mülk edinme, sahip olduğu mülkün keyfini çıkarma, kişisel çıkar arama ve bunu uygulama hakkı, sivil toplumun temelini oluşturur..... güvenlik, sivil toplumun en yüce toplumsal kavramıdır...."(14) Dolayısıyla, sivil toplumu gerçekleştirme süreci, verili sistemin kurallarının risksiz uygulanabilme koşullarını yaratma çabasıdır. Kapitalist sistem, "sivil" toplumsal yapıda sınıfsal hiyerarşiyi meşru saymaktadır. Bu meşruiyet, sınıfsal çatışmanın varlığını kabul etmek değildir, aksine her bireyin sosyal ve ekonomik koşullar içinde eşit haklara sahip olduğu varsayılmaktadır. Önemli kılınan, fırsatları kolaylamaktır. Fırsatları gerçekleştirmek güvenilirliği sağlanmış bir toplumda mümkün olacağından, sivil toplum, aynı zamanda verili sosyo-ekonomik koşulların güvensizlik sorununu da ortadan kaldırma çabasıdır (Ordu-polis-vs bu tür araçlar da devlet gibi bu amaca hizmet edecektir). "Sivil toplum çerçevesine dahil olmak, ne kendi başına demokrat sayılmaktır, ne de devlet iktidarının yerini alacak alternatif, ama benzer bir iktidar odağı geliştirmektir. Sivil toplum, her şeyden önce, kendi medeniyetine sahip bir toplumdur. Sivil toplumdaki "sivil" kökü, bu medeniyetin ne olduğunu göstermektedir: Şehir hayatının beraberinde getirdiği haklara ve yükümlülöklere dayanan bir medeniyet"(15). Sivilleşmenin, kentleşmenin sonucuna bağlanması toplumun

ileriye yönelik gelişmesi anlamına gelecektir. Doğallıkla kentleşme ve kentlileşme iyidir, ancak bu süreç serbest pazar koşullarında, özel mülkiyetçi ilişkiler içinde, eşitsizliğin ve rekabetin yaşandığı sivil topluma dair bir kentleşme/kentlileşme süreci olacaktır.

Sivil toplum kavramının Alman İdeolojisi'nde nasıl ele alındığına bakalım; "Sivil toplum, daha önceki bütün tarihsel aşamalarda mevcut üretici güçler tarafından belirlenen ve kendisi de bu üretici güçleri belirleyen ilişki biçimidir."

"Sivil toplum, belirli bir üretim tarzıyla bağlantılı olan ve o tarz tarafından yaratılan ilişki biçimidir."

"Sivil toplum, üretici güçlerin gelişmesinin belirli bir aşamasında yer alan bireylerin maddi ilişkilerinin bütününe kucaklar; bu yönüyle devleti ve ulusa aşar. Buna rağmen sivil toplum dış ilişkileri açısından kendini ulusallık olarak ortaya koymak ve içerde de kendini devlet olarak örgütlemek zordur."

"..... belirli bir dönemin tüm sivil toplumu, temsilini devlette bulur" (16).

Bu tanımlamalara göre; sivil toplum kavramının, mevcut üretim tarzı ve üretim ilişkilerinden ayrı tanımlanamayacağı; tarihsel ve toplumsal süreç içinde, verili bir durumda, egemen sınıfa özgü sosyo-ekonomik koşullar yaratılırken, iktidar hem de söz konusu ilişkiyi denetleyecek ve sürekli yeniden üretecek egemenlik araçlarını/kurumlarını oluşturacaktır. Tarihin ve toplumların böyle geliştiği bir süreçte, sivil toplum kavrayışının bu sürecin belirleniminden uzak tutulması mümkün değildir.

Sınıfsal egemenlik ilişkilerinden uzak kalması mümkün olmayan sivil toplumun, devlet ve diğer egemenlik araçlarının belirleyici etkilerinden de uzak kalamayacaktır. Belki tek uzak kalabilme durumu, sadece devletin bürokratik-otoriter özelliklerine karşı bir yerde durmak ile sağlanabilir. Ancak, bürokratik-otoriter etkilerin uzağında olmak, egemen sınıfın üretim ilişkilerini yeniden üretmemek anlamına gelmez. Sonuçta, sivil toplumun bir kesimi de, mevcut üretim tarzının ideolojik-politik-kültürel üretimini "resmi" değil de "özel alanda" gerçekleyecektir.

Buna iki örnek vermek istiyorum: Birincisi; "Özel sektörün en büyük kuruluşu TOBB de hükümetten desteğini çekti. Cumhuriyet tarihinde sivil toplum örgütlerinin desteğini bu denli yitiren başka bir hükümet yok" (17) diye geçen haberde, en büyük özel sektör kuruluşunun sivil toplum örgütü olarak ifade edilmesine dikkat çektikten sonra, bu kuruluşun başkanı Fuat Mirasda aynı haberde; "laiklik, demokrasi ve serbest piyasa ilkelerinden taviz

vermeyecek, alternatif hükümet kurulması için TBMM'de grubu olan 5 lideri diyaloga çağırarak, istikrarlı bir icraat hükümeti istiyoruz" diye çağrıda bulunan "özel sektör sivil toplum başkanı" Miras, Türkiye'deki kapitalist yeniden yapılanmanın istikrarsızlığına "resmi" değil de "özel" yerden müdahale ediyor. Diğer örnek; "İstanbul'da TÜSİAD, TİSK, DİSK gibi iş adamları ve işçi örgütlerinin temsilcileri ile aralarında Baro ve odaların da bulunduğu çok sayıda sivil toplum örgütü askeri dinledi" (18). Bu haberde de ordunun PKK, irtica, laiklik-demokrasi konularında görüşlerini (emirlerini) alan sivil toplum kuruluşları askeri ayakta alkışlamışlardı.

Her iki örnek de, sermaye sınıfının egemenlik ilişkilerinin ve üretiminin yeniden yapılanmasını, ayrıca iktidarın ekonomik-siyasi istikrarsızlığını, sistemin kurumlarını ve geleneksel ideolojik-kültürel yapısını bozmamak kaydıyla giderilmesini temel konu olarak ele alıyor. Bunun için de ilk örnek de "özel kesim" resmi kesime, ikinci örnekte de "resmi kesim" "özel kesime" temel konunun belirleyiciliğini ve önemini anımsatmaktadır. Dolayısıyla "özel" olanla, "resmi" olanın (sermaye ve devlet-ordu) öncelikli kaygıları, toplumsal-siyasal yapının mevcut üretim tarzı ve ilişkileriyle ürekliliğini sağlamak olurken; ordu/devlet, RP'nin toplumsal yapıda istikrarsızlığı beslediğinden bu parti ile uyuşamayarak sert çıkarken; sermaye de ekonomik istikrarsızlığa ve siyasi temsil sorunundaki bunalıma öfkelenerek TBMM'ni terslemektedir.

Sivil toplum örgütleri ve devlet arasındaki ilişkinin birbirine çok temel amaçlarla bağlı olduğunu ve bu bağın egemen sınıfın çıkar belirlenimiyle temellendirildiğini bu örneklerle çok net görüyoruz.

Sivil toplum anlayışı ile devlet arasındaki ilişkinin, günümüzde, ayrıca şu tür ele alınışları vardır:

a- "Demokratik bir toplum belli çıkar çevrelerinden baskı gruplarından ve nihayet sivil alanın siyasal alana erişmesini sağlayan eklemlerden oluşur..... işçi sendikaları, memur örgütleri, alt kültür grupları (kadın, gençlik vb) üniversite ve aydın çevreleri, sivil alanın odakları olarak siyasal alanı eğer etkileyemiyorlarsa orada bir demokratik sorun var demektir"(19). Bu düşüncede hesap edilmeyen, siyasal alana müdahalede adı geçen odakların bağımsız davranıp davranmayacağıdır. Öyle ki egemen sınıfın iktidarı, toplumsal bütünün her alanına nüfuz eden hegemonik özelliği, sivil alanın özgür ya da özerk hareket etmesini engellemektedir. Sivil alanın kendi özgür çıkarlarından önce, sosyo-ekonomik sistematığın çıkarları daha önde tutulacak ve korunacaktır. Müdahale de, demokratikleşme de iktidarın çıkarı yönünde gerçekleştirilebilecektir.

b- Güncelleştirilen diğer sivil toplum anlayışında, sivil alan-siyasal alan-iktisadi alan ayrıştırmasına gidilmiştir. Bu ayrıştırmada sivil alan siyasetten uzak tutulmayarak, aksine siyasal alana kendi "bağımsız" alanından müdahalelerle önerici-katılımcı siyaset yapmayı amaçlamaktadır. Bu anlayışta, iktidar hedefi ya da iktidar alma önceliği reddedilmektedir. Çünkü, iktidar kavramı, devlet kavramı ile bütünleştirilerek, önerici-katılımcı siyasetin ve sivilleşmenin bu bütünleşmeden ötürü engellendiğini, tıkanıp düştüğünü düşünmektedirler.

Siyasi-iktisadi-sivil alanlar arasındaki ilişkide, iktidarın ya da devletin belirleyici etkisi ve ilişkisi yadsındığı sürece, ayrıca sivil toplumcuların bu iktidar belirleyiciliğine karşı bir siyasal iktidar hedefi yaratmadıkları sürece sivilleşme kendi alanına kapalı kalacak ve verili sistemin ideolojik-kültürel yeniden üretimini de yerine getirecektir. Çünkü, iktidar ideolojik-kültürel-politik meşruluğunu bu alanlar üzerinden sürekli üretmek zorundadır.

c- ".... devletin toplumsal talepler çerçevesinde daha şeffaf ve denetlenmeye açık bir şekilde yeniden yapılandırılmasını vurgulayan yaklaşım...." (20) siyasetin oturması gereken zemin diye bu görüşü ifade eden yazarın, sanırım iktidarın ideolojik-politik üretim aygıtlarından biri olan devletin, aynı zamanda aynı iktidarın "zor" aygıtı olduğunu da bilmesi gerekiyor. Çünkü, verili sistem, egemenlik ilişkilerini bütün toplum kesimlerinde yeniden üreterek meşruluğunu oluştururken, devletin de bu meşruluğu yıpratmaya çalışacak etkilere karşı "zor" kullanmasını zorunlu tutacaktır. Devletin bu konuda, kendini iktidarın düşünde tutması, "şeffaflaşması" ve "denetlenebilmesi" modern ulus-devlet için uzak bir özelliktir.

Öyle ki yazar da aynı kaniya sahiptir; "Türkiye'deki ulus-devlet mantığı kamu sahasının sınırlarını ve niteliklerini belirlediği gibi; bu sahanın kimler tarafından ve nasıl kullanılacağını da saptayarak..... toplum, devletin bir uzantısı haline gelirken, düzenin meşruiyeti tamamen devlete dayandırılmış; siyasetin meşruiyeti ise doğal olarak devletçilikte aranmıştır" (21). Ancak, bu kanıdaki yazar, siyasetini salt devletin otoriter zihniyetini ortadan kaldırmaya (!) bağlamıştır. Yazar, sınıfsal analizden yoksun olunca; egemen sınıfın ya da iktidarın devlet ile olan ilişkisindeki çıkar belirleyiciliğini, hem devletin hem de siyasal alanın ve siyasal üretimin dışında tutulmasına neden olmuştur.

d- Günümüzde "Think-thank" çeşitli sıfatlı "strateji" kurumları da birer sivil toplum örgütü özelliği gösterir. Ayrıca, bu kurumlar da sivil toplum örgütleri gibi belirli bir çıkar bütünlüğünü savunur. Bu kurumların, sivil toplum örgütlerine göre savunulan çıkarın eylemsel hattını örmemek gibi bir farkları vardır. Bu kurumlar, ortak çıkarlar çerçevesinde başka kurumların eyleme geçmesini yönlendirirler. Sivil toplum örgütleri ise bu kurumlardan ya-

rarlandıkları gibi kendi düşünsel eylemsel programlarını üretir ve gerçekleştirirler.

Toparlarken;

Sivil toplumcu yaklaşımda, iktisadi alan (kapitalist üretim ilişkileri alanı) ve siyaset alanı (burjuva siyaset kurumları) dışında, üçüncü bir alan (sivil alan) ifade edilir ve bu alanın kendine ait özerk bir yapısı olduğu düşünülür. Sivil toplumcu yaklaşımda sivil alan verili sistemin işleyiş yasalarından, sistemin denetleyici-otoriter yapısından ayrı, iktidarın basıncı altında sıkıştırılmayan bir arınma (katorsis) alanı olarak kabul edilir.

Arındırılmış sivil alanın oluşturulması ile, sivil toplumcu düşünce bir toplumsal model de yaratma niyetindedir. Bu modelde, arındırılmış bir sivil alan olduğu gibi, aynı zamanda var olan toplumsal modelin çatışık/çelişkili yanlarını en aza indirmeye yönelik bir mücadele zemini de yaratma çabası vardır. Toplumsal/sınıfsal çelişkilerin, iki sınıflı yapısı olan toplumda, iki kutuplu bir çatışma ya da çelişki üzerine oturtulmaması amaçlanmaktadır. Siyaset-iktisat ve sivil alanın bu anlamda iki kutuplu bir çatışma üzerinden kavranılmaması gerektiğini, çünkü toplumda birçok çelişkinin olduğu ve bu çelişkilerin çözülmesinin, kutuplaşma (ikili) olduğu takdirde gerçekleşmeyeceği, darlaşmanın yaratılacağı sanılmaktadır. Bunun için de amaçlanan, verili sistemin içinde barınan yan çelişkileri çözmeye çalışmak; sistemi demokratikleştirerek iyileştirmek; çatışmayı ehlileştirmek olacaktır.

Sivil-siyasi ve iktisadi alanların birbiriyle etkileşiminin olmadığını kimse düşünemez sanıyorum. Öyle olunca da bu etkileşime bir içerik ve biçim kazandıran bir odağın olması gerekmektedir. Bu oda, merkezi iktidar olduğu ve bu iktidarın egemenlik ilişkilerine göre üç alanı da belirleme, yönlendirme gücü olacaktır. Var olan toplumsal yapı böyle bir egemenlik ilişkisine tabidir. Bu tabiyeti kırmanın yolu, sivil toplumcu düşünce modeli olan; arınmış, demokratik, uzlaşmacı, katılımcı, farklı kimliklerin tanınması, somut proje önerici, yerelleşmeci, adem-i merkeziyetçi v.s. türü tümüyle sistemin iyileştirilmesinden öteye geçmeyen düşüncelerle olmayacaktır. Bu tür düşüncelerin gerçekleştirilme olasılığını arttırmanın da tek yolu, siyasi iktidarın ele geçirilmesinde yatmaktadır. İktidarın hedef olarak konmadığı bir mücadelede, sayılan özellikleri içeren bir toplumsal yapı, yazılı metinlerden ve ütopik olmaktan öteye geçmeyecektir.

Sivil toplumcu anlayış, kapitalizmin yeniden yapılanmasına da aracılık edebilmektedir. Bu anlayış farklı sosyo-ekonomik çıkar gruplarını da kapsadığından ideolojik-politik bir eksen de bulunmamaktadır. Ancak şu var ki,

sivil toplum mücadelesinde belirli bir "özne" olmadığından ve bu 'özne'nin iktidar karşısı bir mücadele süreci bulunmadığından, sivil toplumcu anlayışta ideolojik-politik bir eksenin belirlenmesi güçtür. (Olursa da bu artık sivil toplum mücadelesinden çıkar anti-kapitalist siyasi mücadeleye dönüşür). Öte yandan, sivil toplumcu anlayış, "kapitalizmin daha "evcil" olanından yana olduğu için, bu anlamda bir eksenin varlığından söz etmek mümkündür. Tam da bu noktada, sivil alanın diğer alanlarla ilişkisi ve iktidar belirlenimi kendini gösterecektir. Buna örnek, sivil toplum tutumları olarak; burjuva siyasetindeki istikrarsızlıktan yakının, sermaye rantındaki kaybından ötürü rahatsız olan TÜSİAD raporu; serbest piyasa koşullarının korunmasını isteyen TOBB raporu; meclise 50 kadın milletvekili göndermeyi amaçlayan KADER; 1 dk.'lık Aydınlık eylemi ile sistemin laisizmi yeniden üreterek yapılanmaya yönelmesi v.b.

Sonuç olarak:

İnsanlık tarihi sınıf savaşları mücadelesi üzerine kuruludur. Bu tarihsel süreç, toplumların oluşumunda özgün biçim ve içerik yaratır. Tarihsel devrimin bu anlamdaki oluşturuıcı özelliğine, aynı anda toplumlarda yön verici etkide bulunurlar. Toplumsal bütünüün özgünlüğünü ifade eden özellikler, yaşanan tarihsel dönemin üretim biçimine ve bu üretime bağlı olarak geliştirilen ilişkilerle ifade edilmelidir.

Tarihsel devrim süreci mevcut toplumsal yapıyı etkilediği gibi, bu etkiyi söz konusu topluma ait olan bireyi de içine alarak bütün halde yaratır. Toplum ve birey, bu noktada tarihsellik içinde birbirinden koparılarak değil bir bütünlük dahilinde ele alınmak durumundadır. Toplum ve birey arasındaki ilişki kendi içinde ayrı olma özgürlüğünü taşısa da, sonuç olarak, toplumsal formasyonun kapsayıcılığı dahilindedir. Ekonomi Politigin Eleştirisi kitabının önsözünde Marx; "üretim araçlarının toplumsal üretiminde insanlar, isteklerinden bağımsız olarak belirli zorunlu ilişkiler içine girerler" der. Dolayısıyla birey, zorunlu olarak dahil olduğu bütün içinden, ancak kendine özgü bir bağlanma ile; dinsel-etnik-politik kimlik-sosyal-kültürel bir rol üstlenerek ayrıksı bir durum içine girer. Bireyin toplumsallık içinde üstleneceği durum, ekonomik-sosyal durumuyla da temel olarak ilgilidir. Bu temel duruma göre ilişkilenen birey, doğallıkla bütünselliği ve buradan da tarihselliği kavrama kolaylığına erişebilecektir. Öteki türlü bir ilişkilene, yani dinsel-etnik-kültürel vs. üzerinden kurulan bir toplumsal ilişki, bireyin dar bir alanda kalmasına, toplumsal bütünüle ilişkiden soyutlanmasına yol açacaktır. Böyle bir birey ait olduğu "cemaat"e bir şeyler verebilir, ancak örgütlü-politik kimlikle bir iktidar mücadelesinde bize hiçbir şey veremeyecektir, ve önemli olan da budur..

Sonunda, devletten özerk-bağımsız olmayı amaç edinen ve devlet-toplum çelişkisini/çatışmasını çözmeye çabalayan sivil toplumcu siyaset tarzı; ne "dün" bu amacını gerçekleştirebildi ne de "bugün" ve "yarın" gerçekleştirebilecek. Devletin kollarından kendini asgari kurtarmış olan batılı sivil toplumcu düşünce, kendisini sermayenin kucağına bırakmıştır. Türkiye'de ise sosyalist siyasetin iktidar mücadelesini vermeyen ve bu anlamda bağımsızlaşmayan, her türlü düşünce/yapı (sivil toplumcu düşünce de dahil) devletin oradan da sermayenin yasalarına-kurumlarına kucağını açmıştır. ve devletin de, sermayenin de kolları Türkiye'de çok uzundur. Bunun için de "Devlet giderken Mersin'e sivil toplumcular tersine" olan bir siyaset tarzı yaratılarak; devlet okuması gerekeni okuyacak, sivil toplumcular da rica ve hoşgörü ile okunamı ehlileştirmeye çalışacaktır..

NOTLAR:

- 1- "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni", F. Engels, syf: 2020, sol yayınları
- 2- a.g.e., syf: 223
- 3- "Bolşevik Devrimi I", E. H. Carr, syf: 217, Metis yay.
- 4- "Lenin'in Düşüncesi". Gyorgy LUKACS, syf: 66, Belge yay.
- 5- "Bolşevik Devrimi" I, E.H.Carr, syf: 223, metis yay.
- 6- Tarık Demirkan, 21 Ekim 96, Yeni Yüzyıl
- 7- Hasan Bülent Kahraman, 18 Mart 97, Radikal
- 8- Etyen Mahçupyan, 3 Aralık 96, Radikal
- 9- Hasan Bülent Kahraman, 19-aralık-'96, Radikal
- 10- E.M., 20 aralık 96, Radikal
- 11- Metin Çulhaoğlu, Sosyalist Politika sayı 2, syf: 23
- 12- Metin Çulhaoğlu, agd, sayfa: 24
- 13- "Postmodernite, sivil toplum ve islam", Ali Yaşar Sarıbay, syf: 126, İletişim yay.
- 14- Metin Çulhaoğlu, Sosyalist Politika, II syf: 17
- 15- Ali Yaşar Sarıbay, a.g.e., syf: 127
- 16- Metin Culhaoğlu, Sosyalist Politika II, syf: 18
- 17- Radikal Gazetesi, 2-Nisan-1997
- 18- Radikal Gazetesi, 4-mayıs-1997
- 19- Hasan Bülent Kahraman, 28-Şubat-'97, Radikal
- 20- Etyen Mahçupyan, 10-Ocak-'97, Radikal
- 21- Etyen Mahçupyan, 23-Ocak-'97, Radikal

ÇELİŞKİLER DERİNLEŞSİN DİYE, BÖYLE Mİ GEÇSİN ÖMRÜM ?..

ACİL DEMOKRASİ ...

A. İlker EGE

-I-

Bulutsuzluk Özlemi'nin, belki biraz kırıklıkla belki de yaptıkları "tesbit" üzerinden söylediği gibi; Türkiye'de birçok devrimcinin yaşamı "çelişkinin keskinleşmesi" uğraşı ile geçti. Artık anoloji mi dersiniz yoksa tarihin cilvesi mi, Nejat'ın sanatçılık yönüyle, politik kimliğini ortak bir potada eritmesiyle konjonktürel olarak attığı çığlık, yani "acil demokrasi", bir kesim için hep en önemli politik açılımın imgesi, şiarı oldu. Ve aynı kesim sonal hedefin yani sosyalizmin vurgulanmasını, "pasifistlik, legalizm, oportünizm vb." şekilde adlandırdılar. Türkiye'de "Sosyalist Devrim" stratejisi, "Sosyalist Türkiye" sloganı hep "umacı" olarak görüldü.

Türkiye'de sonal hedef vurgusunun yapılması 60-71 ve özellikle 67-71 sürecinde belirli çevreler tarafından tepkiyle karşılandı. O dönemdeki tahlillere geri dönersek, "ülkede 'filipin tipi' demokrasi varken, 141-142 yürürlükteyken zaten proleteryanın partisi kurulamazdı". Abi'nin bu söyleminden bir dönem sonra kopulsa bile; "Türkiye'de ürkütülmemesi gereken millici güçler vardır, bunların 'cephe'ye katılma olasılığı varken, sosyalizm gibi sekte ve gerici bir şiarı kulanıp işi bulandırmanın anlamı yoktur" söylemi hep kalmıştır. (Bu sözler Mahir Çayan'dan!) Hala millici olmasa bile burjuvazinin bir kesimi ile ya da "sol" kemalistlerle işbirliğinden bahseden varsa bile ciddiye alınmaması gerektiği için bir kenara bırakıyorum. Fakat yine aynı dönemin bir tortusu olarak bir kesimin içinde kalan ve "başkalaşmış" ve bir anlamda "şeyleşmiş" bir tarza değinmek gerekiyor.

Öncelikle nedir bu "başkalaşım ve şeyleşme"? Tartışmaya açık olmakla birlikte şöyle açıklanabileceğini düşünüyorum; bir dönem için tüm verisyonlarıyla geniş yığınları etkileyen MDD, önemli bir kesim için; -Türkiye özgülü düşünüldüğünde- '80 sonrası euro-komünizmin etkisiyle de, öncelikle "milli" yani bir kenara bırakılarak bir başkalaşıma ve 'yeni sol' anlayıştan etkilenecek bir şeyleşmeye uğramıştır. Yeni Sol'un bu şeyleştirici etkisi, bir

yaniyla 'post' parantezinde bilumum "ideolojinin" etkisi ve sonucunda da, eskinin milli cephesinin, dinamik unsurlarının yerine işçi sınıfının rolüne ortak olduğu varsayılan yeni toplumsal hareketliliğin keşfedilmesinden sonra, zaten marksizimden alının nasip sadece bir parmak bal olduğu için, ezelden beri sınıfsal söylemden kaçan muğlak bir "halk" belirlenimiyle yoğrulmuş kafalarda, ortaya kolaylıkla çıkmıştır.

Geçmişten gelen tortuyla, marksist-leninist anlayışın bir şablon, model olarak algılanışıyla ve hala Lenin'den tövbe edilmemişse, kalan Lenin'ci anlayışı 'İki taktik'ten ibaret sayan anlayışın söylemi kısaca özetlenirse; devamlı olarak sonal hedefin vurgulanması, önümüzde duran pratik görevlerin ihmal edilmesine yol açmıyor mu? Hepimizin bildiğini yani son ve nihai kurtuluşun sosyalizm de olduğunu söyleyip, her belgeye, her eyleme sosyalizmin rengini vurmaya kalkmak, birilerini ürküten bir tarz ve bundan başka bir işe yaramadığı için de "pasifizm" değil mi? Hem zaten bu sosyalizm, Alaaddin'in sihirli lambasının cin'i gibi, "sosyalizm, sosyalizm" diye okşandığında/ söylendiğinde mi ortaya çıkacak?

Kimileri, bu tarzı naifce de olsa içten devrimcilerin iyi niyetli çıkışları olarak değerlendirebilir ya da bunu tercih edebilir. Böylelerine; cehennemin yollarının iyi niyet taşları ile örüldüğünü tekrarlamakta sakınca yok, üstüne üstlük bunun tam da bir tercih, özel ve bilinçli olarak seçilmiş bir yöntem olduğunu düşünüyorum. Çünkü hayatın içinde yoğun politik çalışmalarından ötürü "sırtlarından ter damlarken"; sonal hedef, sosyalizm vurgusunu yapanların, eylemlere katılmayan "ağızları iyi laf yapan teorist üç-beş kişi" olarak tanımlanması, iyi niyetle açıklanabilecek birşey değildir. Yaşanılan süreç ister "Filipin tipi", ister "İsviçre tipi" demokrasi olsun sonuçta burjuva demokrasisidir. Ve burjuva ideolojisi altında, kapitalist üretim ilişkilerinin hüküm sürdüğü bir coğrafyada devrimci mücadele adına, demokrasi mücadelesinin dayatılması -burjuva demokrasisinin sınırlarının genişletilme çabası- bırakın devrimci mücadeleyi, olsa olsa demokrasi mücadelesidir ve bu mücadeleyi "iyi niyetleriyle" seçenlerde, -devrimcilik kavramını tartışmaksızın- radikal demokratırlar, (en hasından küçük-burjuva radikali. Unuttukları ise hiçbir burjuva devriminin "tam" olarak sonlanamayacağıdır.. "Eşitlik", "özgürlük" ve "adalet"ın ya da devrimin "tamamlanmasının" ancak ve ancak sosyalist devrimle ve onun hegemon-yasında yapılabilecek olan toplumsal devrimle olanaklı olduğudur.

Tarz-ı Siyaset Dengeler Mi, Çelişkiler Mi?

Sosyalist mücadelenin tarihi incelendiğinde, 1800'lerden günümüze

Marks'tan günümüze, farklı biçimlerde ama aynı öz'deki polemiklere hemen hemen her dönem rastlamaktayız. Bu tartışmanın bir tarafı olarak Marx'ın tanımladığı "proleterya diktatörlüğü" çok önemli ve ileri bir noktadır. Marx'la aynı bilinçle ve kalınan noktadan Lenin'in katkısı ise emperyalizm çözümlemesi ve doğrultusunda öncü örgüt vurgusu ve sosyalist jakoben bir tazda, bir ruh ve dönüştürme tutkusuyla yoğrulmuş "devrimin güncelliğidir". Devrimin güncelliği ne C. Bayar'ın biraz paranoya, çoğunlukla da manipilasyon kaygısıyla dillendirdiği "gelecek kısa gelen komünizm"; ne de kimileri için bir tarza dönüşen, "öncünün kısa bir dönemde yapacağı devrim"dir. Mücadelenin en durgun dönemleri dahil, kolektif bir süreçle kavganın örülmesi, sınıf kini ile "devrim" düşüncesinin bilince çıkarılmasıdır devrimin güncelliği. Kapitalizmin sürekli ve döngüsel olarak yaşadığı krizin, devrimci duruma evrilebilmesi ancak ve ancak böyle bir bilinçle ve müdahale ile olanaklı olabilecektir.

Böyle bir kavrayışın yansıması, özellikle program söz konusu olduğunda ortaya çıkmaktadır. Alınan duruş, "program"ın kavranışını belirlemekte. Program sadece devrim programı olarak değil, bir bütünsellik dahilinde devrim programına uygun, sonal hedef gözden kaçırılmadan kısa dönemli ya da operasyonel hedefleri de içeren bir belgedir. Dolayısıyla acil hedefler, sonal hedef ilişkileri söz konusu olduğunda konjonktürel olarak çubuk bir tarafa bükülebilir. Tarihsel süreç göz önüne alındığında bunun birçok örneği vardır. Dönemsel olarak vurgulanan ya da belirli bir coğrafyada yeniden üretildiği süreçte oluşan kuramlar, model olarak kavrandığı noktada ilginç sonuçlar üretmiştir. İki ana grupta ele alıp, bir ağaçlandırmayla açılmaya çalışırsak; iki alt dalda uç veren bir ölçü iktidar hedefini de gözeten bir modelin ilk alt dalı, görece en yeni sayılabilecek olan öro-komün (avrupa komünizmi) modelidir.

Kesin çizgilerle diğer modellerden ayrılmamakla birlikte, söylenenleri toplamaya çalışırsak; sosyalistlerin ve sınıfın birlikte verdiği kavga ve demokratikleşme yolundaki mücadelesi, kendisine yeni ittifaklar kazanmasını sağlıyor. Aşılan her süreç ya da evrede sınıf, yandaşlarını genişletiyor. Bu süreçle birlikte yeni içerik kazanan, altı, sağı-solu ve arkası doldurulan demokratik hedefler giderek sosyalizme daha fazla yüzünü dönmeye başlıyor. Doğal bir sonuç olarak sosyalizme yakınlaşan, sıcak bakan geniş bir kesim, yeniden anlamlandırılmış "demokratik" hedeflere ya da "başka türlü bir şey" olarak, artık tek dişi kalan bir canavar konumundaki burjuvazinin son dişini de kırarak, siyasal toplumu kuşatıyor. Yapılan bu hareket sonucu dört bir tarafı kuşatılmış olan burjuvazi ve onun siyasal temsilcilerinin teslim bayrağını çekmesi ile sonuca ulaşılmış oluyor.

İkinci alt dalda ise; son biçimlenişine Mao ile kavuşan, öncesinde ise 3. Enternasyonal'in özellikle Çin'deki mücadeleye ilişkin açılımları ve Lenin'in

Doğu Halkları Kurultayındaki önermeleri vardır. Bu model, yakın-uzak hedef ilişkilerinde, organik bir bütünlük veya içiçe geçmişlik taşımayan bir şekilde ayrı çelişkileri belirlemektedir. '71 öncesi MDD hareketinin en fazla etkilendiği bu modeli biraz daha açarsak; mücadele sürecinin her evresinde, o sürecin kendine özgü hedeflerini belirleyen özel çelişkiler vardır. Bu özel çelişki başka çelişkilerle ya da temel çelişkiyle yani emek-sermaye çelişkisiyle, organik bir bütünlük oluşturmaz ve sonal hedefe adım adım ilerlenilir. Bu tarzın belirleniminin Türkiye coğrafyasındaki yansımalarının, yaşanan süreçte bir farklılaşma yaşadığından bahsetmiştik. Ancak, süreklilik-kopuş diyalektiği dahilinde bu güne yansımada; bir ülkedeki başat çelişkiyi demokrasi-anti demokrasi olarak görmenin ötesinde, emek-sermaye çelişkisindeki saflaşmanın bu başat çelişkiden ayrı ve ona göre tali tutmakta vardır. Sonuç ise; TUSİAD raporu sonrasında yaşanan şaşkınlık ve neredeyse üst üste gelebilecek düzeyde söylem benzerliği ya da demokrat olmanın son dönemde Refah'a kaptırılma tehlikesinin yaşandığının ortaya atılmasına varmakta.

İkinci grupta ise; "cepheler" ya da "savunma cepheleri" modelleri vardır. Bu modellerde sonal hedef bilinçli bir şekilde geri plana atılmış, iktidardan çok eldeki mevzi'nin korunması amaçlanmıştır. "Eldeki mevzi" hemen hemen her yerde tek ülkedeki sosyalizmin korunmasıydı. Sonrasında ise faşizm ve faşizme karşı mücadele olmuştur. En son noktası ise yine cephe ama bu sefer "halk" cepheleridir. Türkiye'deki en bilinen formülasyonu Ulusal Demokratik Cephe'dir. 1997'de söyleniş tarzı ise; cephe'nin bu sefer ulusal'ını bir kenara bırakarak ve onu; özgür ve cumhuriyetle aynı öz ve farklı biçimle sunulmasıdır.

Tarz-ı Siyaset

Türkiye'deki sosyalist mücadelenin son otuz yılı düşünüldüğünde yukarıdaki modeller mutlak belirleyici olmuştur, kimi için bozulması gereken suni denge, kimi için ulusal demokratik cephe, kimisi içinse sivil toplum ve tüm muhalefet güçleri. Bu modellerin eleştirisinde ele alınması gereken kendi mantıksal kurguları(*) ya da içsel tutarlılıkları değil, tek tek ele alındığında

(*) "Kurgu" kelimesi tek başına kullanıldığında bile kimilerinin tüylerini diken diken etmeye yetiyor. Siyasette bir yanıyla olabilecek olanı kavramaya yönelik önsel bakış gerekli hatta zorunludur. Ama iş kendi yapına döndüğünde, hele hele örgütlülüğü bir çeşit "oyun", yoldaşlarımda "personel" olarak görüyorsan, "Yayıncılıktan" vazgeçip hala "örgütçülük" yapıyorsan, "personeli elde tutmanın yolu" hepsinin tek tek gözlemlenmesi ve sonrası içinde eh doğa! olarak kurgudur. "Benden giden hiç olsun" bakışı siyasete dair kurguyu yeterince açıklamaya yetiyor zaten, ama bazende hiç "kurgu"da olmayanlarda piyangodan çıkıverir. Balta taş vuruldu mu elde kalsa kalsa sapı kalır.

lkeler için anlamlı olup olmamalarıdır, dünya yüzeyinde kapitalizmin eşitsiz gelişimi göz ntne alındığında, olsa olsa belirli kısa dönemler dahilinde ve/veya belirli bir coğrafyada gererli olabilecek modellerin, genel-geçer sayılarak "teoriletirilmesi" olmalıdır. Farkı bir deyişle; modellerin eleştirisi, modeller başka ülkeye, rneğin Türkiye'ye ithal edilmek istendiğinde anlamlı olacaktır.

Belirli bir coğrafya ve bu coğrafyadaki yakın-sonal hedef tartışmalarında öncelikle gözetilmesi gereken şey hem dünya ölçeğinde hem de ulus devlet bazındaki kapitalizmin eşitsiz gelişimi olmalıdır. Türkiye söz konusu olduğunda; burjuvazinin bir sınıf olarak nesnel bir g olarak sahnede yerini alması ile burjuvazinin siyasal temsilcilerinin iktidarı ve burjuva sınıfının palazlandırılması süreci ya da farklı bir sylemeyle, hiç bir zaman eşitlik-adalet-özgürlük düzleminde tamamlanamayacak/tamamlanmayacak olan bir burjuva devriminin olması gerektiği kadar toplumsal devrim sürecinin rlmesindeki iktisadi ve sosyal dnemelerin yaratığı eşitsiz gelişimin gözden kaçırılmasının sonuçları hala ortadadır.

Soyutlama düzeyinde de olsa; kültürel, ulusal, etnik, etik, cinsel, siyasal ve ideolojik tüm çelişkilerin dolaylımsız bir şekilde emek-sermaye çelişkisi tarafından belirlenildiği genel kabul görecektir, en azından bizim için net bir doğrudur. Bir st paragrafta belirtilen "gözden kaçırma" bu soyutlamanın Türkiye özgülünde somutlanmasında ortaya çıkan, emek-sermaye elikisinin özgül eşitsiz gelişimi, dolayısıyla, bu çelişkinin taraflarının bilinçlilik ve örgütlülük arasındaki farklılık ya da eitsizliktir. Bir adım daha atarak; Türkiye'de çelişkileri belirleyen soyutlanmış bir emek-sermaye elikisinin ötesinde, bu çelişkinin taraflarının kendi içerindeki bilinç, örgütlenme ve mücadele alanlarında sergiledikleri eitsizliktir. Yazının başlığıyla ilişkilendirerek tekrar edersek, var olan nesnelliği bu eşitsizlikleri görmezden gelerek/görmeden yordarsak, ulaşılan nokta hide n açıcı olmayan, anlamsızca ve neredeyse "ruh çağırma" noktasına varan kemiklemi durutur. Bir yanıyla "g-nicelik" sorunu olan devrimin niteliği konusunda aymazca tartımalardır. ntne "burjuva hukuk devletinin sınırlarını genişletmeyi" koyan bir anlayış bunu başardı da, biz "illa sosyalist devrim" diyenler, "kabul etme-zuk" mu dedik ya da yapılan demokratik bir halk devrimini ntnde, "bu sosyalist değil" diye dikildik mi? İçin esprisi bir tarafa, yaşanılan coğrafyada, ekonomik ve sosyal yapılanmanın ortaya koyduğu tabloda, orta gelikinlikteki bir kapitalist ülke olan Türkiye'deki tartışma noktası, sınıfın varlığı değil, bilinçliliği ve örgütlülüğünün düzeyinin artırılması olmalıdır. Bir yandan mücadelenin güncel sorunları ve onların açılması yolunda "demokratik" bir takım taleplerin kazanılması, bunların ne konması, bir yandan toplumun diğer sınıf ve katmanları içinde çıkarları ii sınıfının çıkarları ile kesienlerle

bir bütünlük oluşturulması ve bu bütünlüğün anti-kapitalist bir kulvara akıtılması ve sonuçta da siyasal iktidarın kavgasının verilmesidir sosyalist devrim perspektifi. Kısacası; bir yanda demokratik söylemle yetinme meraklıları, bir yanda “halk” muğlaklığında kaybolan bir sınıf perspektifinin aşılması, siyasal mücadeleyle sınıfsal bir perspektif ve eksenle siyasal iktidarın fethine yöneltilmesidir.

İnatla ...

ÖDP, -çok farklı kesimlerden- bazıları rahatsız olsa bile “umut, ve olanaktır”. Aslında neden umut ve olanak olduğunun yanıtı biraz da bu rahatsızlığın oluşmasıdır. İçine kapalı ve bu konjonktürde genişleme olanağı olmayan bir noktada durup, salvalarla kendini rahatlatma çabası, bizim için anlaşılabilir ama tercih edilmeyen bir tarzıdır. Bu yüzden etrafa ev ödevleri vermeyi bırakıp herkesin kendi işine bakması en olumlu olandır. Rahatsızlık sadece bu noktada değil elbet, asıl önemli olan siyasal ve sınıfsal hasımlarımızda yaratılan rahatsızlık ve bu rahatsızlığı bilerek şu anda az ve eksikli sayılabilecek gücüne rağmen, ÖDP siyasal arenada boy ölçüşmeye niyetli olduğunu ve siyasal düzlemin bütününde de ölçüşeceğini “Sultanahmet” çıkışıyla göstermiştir. Ve kimse de ne solda, ne de sağda bunu yok sayacak bir durumda değildir. “Umut ve olanak”ın kıymeti harbiyesi, kendinden menkul olmasında değil, kendi dışındakileri de belirleyerek, daha önce de belirtildiği gibi hem “demokratik” taleplerde, hem farklı “halk” kesimlerini de kapsama ve en önemlisi bunların siyasal-miyopluklarında aşarak, sınıfsal bir eksenle iktidara yürüyüşün örgütlenmesinin zemini olmasıdır. Bunun olurunun tek dayanağını kendimiz olarak görmüyoruz, şu anda ÖDP’nin grubu olma konusundaki tek örnek olan Sosyalist Emek İnisyatifi ve ortaya koyulacak inat, irade ve politik açıklamalarla da bir süre sonra ÖDP’nin bütünüdür.

Tüm bunlara rağmen ÖDP’nin tamamen güllük gülistanlık olduğu gibi bir yaklaşım yok tabii ki. ÖDP son bir ayında ilçe ve il kongrelerini yapmakta ya da yaptı ve sonrasında da büyük kongreye hazırlanıyor. ÖDP’de bizim dışımızda yukarıda eleştirilen bakış tarzının/tarzlarının temsilcileri de var ve hep de olacaktır. Buna bir itirazımız olmadığını baştan beri söylüyoruz, ama itiraz ettiğimiz sadece “demokrasi mücadelesi”nin son nokta olarak algılanması. Kısa bir hatırlatmayla son söze geçeceğim; Bugün ÖDP’ye hiçbir eğilim bütünüyle egemen olamaz, olmaya kalkan da, olamayı başarsa bile büyük hüsrana uğrar. Ama sonuçta birileri rüyalarını gördükleri özgür ve demokratik bir cumhuriyete kavuştuklarında bunun “sosyalist” olduğunu da farkedeceklerdir. Yok illa da demokrasi mücadelesi deniyorsa, çok fazla söze gerek kalmadan, son noktayı N. Hikmet’in Mektup şiiriyle koymak gerekiyor;

MEKTUP Hayır,
Maksim Gorki hayır ...
Hayır ihtiyar usta,
bu hususta
hemfikir değiliz...

Lenin

senin

gözlerinde:

ruhu keskin azabın çarmihına gerilen
zaman zaman dirilen
ak gömleği kanlı bir ölü.

“Balığın pullarla örtüldüğü” gibi
kelimelerle örtülü ...

Sen

görüyorsun onu bazen
el yazma bir İncil sayfasında

Ve bazen

ufuklarında sarı nakışlı kızıl çizmeler gezen

Ural akşamlarının arkasında...

Bazen Lenin

senin

sözlerinde:

İri mavi gözlü

uzun yüzlü

bir nebi

gibi ...

Ve bazen

kalın enseli, korkunç

ve adil

bir BOĞADIR ...

Hayır,

Maksim Gorki hayır ...

Hayır ihtiyar usta,

bu hususta

hemfikir değiliz...,

Biliriz.

Berber dinlediniz Peşkovanın evinde

Beethove'in sonatlarını.

Duydu Lenin

yüreğinde
yükselen
seslerin
kanatlarını ...

serin

Biliriz:

beraberdiniz,

Kapri sahillerinde.

kamışsız oltalarla beraber balık avladınız:

o gökyüzü gibi mavi,

gökyüzü gibi şeffaf

suların üzerinde ...

Biliriz:

Lenini

sevdiğini

biliriz ...

Biliriz bunu ihtiyaç* usta.

Bak bu hususta

hemfikiriz.

Fakat sevmek,

anlamak

demek

değil ...

şuurun,

çok uzun

bir köprüsü var,

duymakla anlamanın arasında.

Sen de sevdin onu

onu duydun,

fakat anlamadın.

Öldü,

ağladın fakat

bizim gibi ağlamadın ...

Onu sen anlamadın.

Anlamadın..

Anlamadın..

Lenini anlamak demek:

devrimi Lenin gibi anlamak demektir ...

Sen devrimi anlamadın!

BIRAK
MAKSİM GORKİ BIRAK,
ONU ANLAYARAK,
SEVENLER ANLATSIN ...

BIRAK
ONU BİZDEN DİNLESİN
KAPRI BALIKÇILARI ....(1)

Demokratlıkla, radikal demokrathğı yerli yerine koymak gerekiyor ki, sosyalist devrim kavgası verenlerin ayakları bağlanmaya çalışılmasın . Evet “devrimciliğınızı”, “samimiyetinizi” ve “iyi niyetinizi” biz de biliyoruz ve gereken de eri veriyoruz, cehenneme giden yolun iyi niyet taşları ile örölmüş olduğunu bilerek. Evet, Nazım Usta’nın , M.Gorki’ye seslenirken dediğı gibi, sevmek ve anlamak farklı şeyler ve bırakın da lütfen bizden dinlesinler sosyalist devrim mücadelesini ....) Bırakın lütfen devrimi, sosyalist devrimi, Türkiyeyi özgüllükleriyle kavrayıp anlayanlar anlatsın ve onu bizden dinlesin Türkiye İşçi Sınıfı. .

NOTLAR:

1-) N.Hikmet RAN, 835 *Satır*, ADAM Yayınları, 13. Basım, İSTANBUL, s. 202-205

KAYNAK:

1-) Çulhaoğlu, M., "Demokrasi Sorunu ve Nihai Hedef Üzerine", *Gelenek*, sayı:14

KÜRESELLEŞME ÜZERİNE BİR TARTIŞMA*

İlker KABRAN

KAPİTALİZM, KÜRESELLEŞME ve DÖNEMSEL DEĞİŞİM: BİR DEĞİŞ TOKUŞ

A.SIVANANDAN

Ellen Meiksins Wood yeni teknolojilerle işlenmiş kapitalizmdeki değişime dair dönemsel olanın ne olduğunu öğrenmek istemekte (Monthly Review / August 1996). Kapitalizm, gene kapitalizmdir ve gene 'emekten daha fazla değer sökmeye' azmetmektedir- yalnız şimdi, bütünüyle yeni sektörlerle ulaşmak ve daha önce az çok eldeğmemiş işçi tipini işlemek için, eski kitlesel üretim ekonomisi farklılaştırılabilir/değiştirilebilir (diversified) ve yaygınlaştırılabilir.

Bu dönemsel değil de nedir?

-Ne zaman bütün endüstriyel işçi sınıfı, yüksek vasıflı 'çekirdek' işçilerin bir ucunda ve vasıfsız veya yarı vasıflı işçilerin diğer bir ucunda olduğu üretim sürecinin içine doğru parçalanmış, vasıfsızlaştırılmış ve yeniden düzenlenmiştir?

-Ne zamandan beri eskiden binlerce işçiyi bir çatı altında barındıran fabrikalar artık zaman ve yerle sınırlandırılmamakta ve küresel montaj hatlarıyla dünyanın bir ucundan diğer ucuna uzanmakta -kapitalizm, emek ithali yerine, fabrikalarını yerinden kaldırabilmekte ve işçinin ucuz, bağımlı ve bol olduğu dünyanın herhangi bir parçasına götürebilmektedir;

- Sonuç olarak, ne zaman, işçi sınıfı örgütleri parçalanmış veya bütünüyle ortadan kalmış ve işçi sınıfı hareketi iktidarsızlaştırılmış ve

-Bu münasebetle, eskiden sadece fabrika işleri, eğitim ve kamu sağlığı işleri gibi sosyal reformları değil, ayrıca genel oy hakkı, toplanma ve konuşma özgürlüğü gibi burjuva özgürlüğü olarak adlandırılanları da üretmiş olan sermaye ve emek arasındaki gerilimi silmiştir -aynı zamanda dayanışma, toplum ve dostluk değerleri ve deneyimleri doğurmaktayken.

---

* Başlığı biz koyduk (Sosyalist Politika)

-Yönetimler güçlerini seçmenlere değil, seçmenleri manipüle eden iş-veren iş çevreleri birlikteliklerine, medya patronlarına, haberleşme ağı araçları sahiplerine borçlu oldular -ve devletler, küresel kapital için davetkar bir biçimde içerde politikalar tesis etmek ve dışarda rejimler hazırlamak için çokuluslular nereye çekerse oraya gitmektedir (Wood'un elbette, 'çok-uluslu işbirliklerin gelişimi' ve 'ulusal devletin zayıflığına' dair şüpheleri mevcuttur).

-Neticede, Üçüncü Dünya burjuvazisi artık kendi insanların yararları için çalışan bir ulusal burjuvazi değil, ama uluslararası sermayenin menfaatleri için çalışan bir enternasyonal burjuvazi olduğunda. (Wood, "yorulmuş eski formül 'küreselleşmeyi'" küçümsemesine rağmen, kabul etmektedir ki kapitalizm ilk kez gerçekten "bir küresel olgu" haline gelmiştir).

-Egemen erkin makine dairesinde Enformasyon Toplumu'nu çekip çeviren, "bilgi işçileri" erkin işbirlikçileri haline gelmiş olduğu zaman.

Bu şekilde devam edebilirim, ama benim göstermek istediğim nokta, teknolojik olarak determinist görünme riskiyle birlikte, üretim güçlerinin seviyesinde etkin olan niteliksel değişiklikler, sırasıyla, sosyal ilişkilerdeki değişimleri sağlayan üretim tarzındaki değişimlere sebep olduğudur. Eğer "el-değirmeni feci al lordların olduğu ve buharlı makine-değirmen endüstriyel kapitalistin olduğu bir toplum sunar"sa, mikroçip de küresel kapitalistin olduğu bir toplum sunar. Byn. Wood'un yaptığı gibi, vurgunun kapitalizmin mantığında, bazı özel teknoloji ve emek sürecinde değil de ancak özgül sosyal çıkar ilişkilerinin mantığında olması konusunda ısrar etmek sosyal çıkar ilişkilerini değiştirmiş kimi teknoloji veya emek sürecine yüksekten bakmaktır (Braveman'a olduğu gibi).

Şüphesiz kapitalizm kapitalizmdir, fakat onun farklı (avatar)larını ayırt etmede yapılan hata, etkisiz ve güçsüz mücadele tarzları ve biçimleriyle bizi bloke eder ve enformasyon teknolojisiyle önümüze açılan devrimci olanakları görmemizi engeller. Buna ek olarak, savaş sonrası patlamanın neticesinde doğmuş psikolojik değişimin bir türü değil, enformasyon kapitalizmiyle organik bağları olan 'postmodernizm kültürüyle' ileri sürülmüş tehlikelerin görülmesinde de hata yapar.

Byn. Wood'dan heyecanlı -? bu makaleyle ilgileniyorum-, bütün çevremize yanlışlıklarını saçmış postmarksist inançlardan çekinen bir makale alsaydık, yağmacı kapitalizme karşı hayatta kalmak için savaşılan insanların gündelik mücadelelerini konuşmayan soyut, akademik marksizm'le dengemizi bozmazdık.

A. SIVANANDAN'A CEVAP Küreselleşme veya (Globaloney)?

Ellen Meiksins Wood

Üzgünüm ki postmodernite üzerine olan makalem A. Sivanandan'da bir kızgınlık uyandırmış. Kendisine çok büyük saygım olmasına ve bildiğim kadarıyla, genellikle aynı tarafta olmamıza rağmen, bazı ateşli uyuşmazlıklar yaratmış olan çok kötü bir iletişim kurmuş olmalıyım. Gene de, bence, iletişimsizlik problemin sadece bir parçası. Sanırım kendisi sadece benim argümanımın işaret ettiği noktayı değil, ayrıca daha da önemlisi, mevcut tarihsel momentin işaret ettiği noktayı kaçırmaktadır.

Sivanandan'ın ana itiraz noktası, öyle görünüyor ki, ben kapitalizmi asla-değişmez, bir tek olarak işlemekteymişim. Gerçekte, benim tezim, daha çok kapitalizmin daima-değişen bir sistem olduğudur.

Bunun anlamı, eşsiz bir şekilde dinamik olan bu sistemin içindeki değişimin bitimsiz süreçlerini izlerken, onun bütün dönüşümlerinin özgül sosyal biçimi olarak kapitalizmi neyin tanımladığı hakkında çok açık olmalıyız. Sadece neyin değiştiği değil, ayrıca neyin aynı kaldığı konusunda da çok açık olmalıyız: Kapitalizmin bütün biçimlerinde paylaşılan -bu daimi değişmez değişimleri yaratan hakiki mantığı- kapitalizmin biricik sistemsel mantığı, özgül "hareket yasası" veya "sürecin mantığı".

Bazı 'postmodernite' teorilerini içlerinde barındıranlarda olduğu gibi, kapitalizm ve diğer sosyal biçimler arasındaki süreksizlikleri önemsizleştirirken, kapitalizmin içerisindeki süreksizlikler üzerine odaklaşmakta olan kapitalizm. Dolayısıyla bunlar kapitalizmin hareket yasalarının ayırteci özgülüğünü ve sebep olduğu tarihsel dönüşümleri vurgulamak yerine, sanki evrensel tarihaşarı(transhistorical) yasaların -tipik bir şekilde teknolojik gelişim yasalarının- doğal bir çıktısı biçiminde, kapitalizmi doğal kabul etme eğilimindedir. Bu, bence, bugün kapitalizme ne olduğuna dair oldukça önemli bazı yanlış anlamalara katkıda bulunmakta.

Bahis konusu mesele Sivanandan'dır. 'Postmodern' durumun özgül özellikleri gibi onun kataloğunu yaptığı bazı değişimlerin, benim için sağlamlığı bulunmamakta. Bu değişimler rekabet ve kâr maksimizasyonu tarafından yönlendirilen daimi teknolojik değişimler, sermaye ve emeğin daimi yeniden düzenlenmesi ve bunlar arasındaki sınıf ilişkileri gibi baştan beri kapitalist gelişimin parçası olmuş genel ve uzun dönem süreçler gibi görünmekte. Soru,

'postmodern' dönemde niteliksel bir sıçrayışın ana dönemsel geçişini oluşturan sermaye ve emeğin doğasında sarsıcı bir değişimin olup olmadığıdır.

Postmodernite üzerine olan bahsimde, gerçekten bir çeşit dönemsel değişimin yeralmış olması imkanını açık bıraktım, fakat bu değişimin "postmodernite" fikri ile ilişkilendirilmesini sorguladım. Sivanandan, bize, benim ne tür bir şeye karşı olduğumun parlak bir özetini vermekte: "Mikroçip". Sivanandan anlatmakta, "küresel (global) kapitalistin olduğu toplumu sunar". Yeni teknolojiler, "küresel montaj hatları", bir "uluslararası burjuvazi" ve "dünyanın, emeğin ucuz, bağımlı ve bol olduğu herhangi parçasına gidebilen" özgürce hareketli sermayeyle birlikte, ulus-devletlerin yanından geçerek ve onların dümensuyundaki asli olarak güçsüz işçi sınıfını bırakarak (gerçekten bütünüyle böyle bir işçi sınıfının varlığından bahsedilebilir ise), yeni bir tür kapitalist sistemin yükselişini sağlamıştır.

Böylelikle, Sivanandan'ın kafasındaki dönemsel değişim "küreselleşme" ana başlığı altında toplanabilir. zgın metinde, "yorgun düşmüş" olarak adlandırdığım küreselleşme fikrine (Sivanandan küçük görür bir şekilde bunun hakkındaki şüphelerimi çıkarıp atmakta) karşı itirazlarımdan ve mevcut tarihsel momentin tasviri için, belki, kapitalizmin "evrenselleşmesi"ni tercih edeceğimden bahsettim. Başka bir yerde yayımlanmış(1) olan postmodernite kısmının daha uzun bir versiyonunda bu itirazların bazıları üzerinde inceden inceye durdum. Fakat, bana ayrılmış küçük bölümde bunlardan birkaçının ve bazı başka itirazların çok kısa bir biçimde taslağını çizmeye çalışacağım.

Şunu en baştan söyleyeyim : Sanırım genellikle anlaşıldığı biçimiyle "küreselleşme" kavramı bugün solun boynuna dolanmış en ağır ideolojik albatrostur. Küreselleşmeye dair üzerinde anlaşılmış bilgelik içersinde, tarihsel olarak ideolojik yabancılaşmanın bu eşi görülmemiş bir türünde, sol şu anda neo-liberal sağla aynı zemine oturmakta. Bu göreneksel adet haline gelmiş bilgelik (veya bir veya iki yoldaşın "globaloney"(2) dediği şey) tamamen bütünsel bozgunculuk ve anti-kapitalist projenin herhangi bir çeşidinin terkedilmesinin mazereti olarak hizmet görmekte. Mevcut küreselleşme kavramı içinde "alternatif Yok" -sadece kapitalizme değil, az çok (sağ daha çoğuna, sol bir dereceye kadar daha azına kaymakta) merhametsizce "esnek" kapitalizme de alternatif -argümanının kabulünde sol sağa katılmakta (3).

Şimdi bu küreselleşme kavramı eğer gerçekten bugün dünyada ne olduğunu az çok doğru bir şekilde tarif ediyorsa ve gerçekten şu anda politik harekete empoze edilen sınırları doğru bir biçimde tanımlıyorsa, benim ideolojik karşı çıkışlarım çok fazla hesaba katılamaz. Ben ve diğer sosyalistler ideolojik tercihlerimizi bir tarafa bırakmalı, zorla yutmalı ve üzücü gerçeği, sosyalist projenin öldüğünü veya ona sezilebilir bir gelecekte varılabile-

ceğinden çok en iyi ihtimalle kapitalizmin kenarlarında ürkek rötüş yapmayı kabul etmeliyiz. Yalnız küreselleşmeden, en azından terimin üzerinde uzlaşmış anlamında mevcut tarihsel anın doğru hesaplanmasının temsili bakımından, kuşku duymak için pek çok neden bulunmaktadır. Ona, ideolojik bir aldatma olduğu şekilde davranmak için iyi nedenler mevcuttur. Ve sosyalist projenin "küreselleşme" tarafından önerilen özgül yaklaşımlar içerisinde sınırlanmak zorunda olmasından kuşku duymak için pek çok iyi neden bulunmaktadır. Gerçekten bazı bu fikirle ilgili varsayımlar, öyle baştan çıkarıcı ki, kelimenin kendi başına kullanımı gerçekte ne olduğunu anlama şeklini taşıyabiliyor.

Burada iki aynı soru var. Birincisi, üzerinde uzlaşmış küreselleşme kelimesi altında yürüten gelişmelerin yaklaşık olarak Sivanandan ve diğerlerinin onlar için düşündükleri kadar gelişmiş ve yayılmış ve onların insanların sahip olduklarını düşündükleri sonuçlara sahip olup olmadıkları. İkincisi, halen varolan gelişmelerin tarifinin en iyi küreselleşmeyle yapılabildiği veya küreselleşme kelimesi altında yatmakta olan varsayımların bugün yaşanmakta olduğumuz değişimleri açığa çıkarmaktan çok yanılsamalara yol açmış ve onları maskeleymiş olup olmadığı.

Birinci soruda üzerinde durulan noktaları ancak eşleştirebilirim. Monthly Review'da veya başka yerlerde bu noktalar üzerine benden çok daha iyi eğilen makaleler bulunmakta (4). Bu soruya dair olan sözlerim büyük oranda, ümit ederim ki pek yakında Monthly Review'da basılması için bu konulardaki en son düşüncelerini işleyecek olan Harry Magdoff'a dayanmakta.

İlk önce, birkaç basit gerçek. Kapitalizm daima uluslararasılaşmaya doğru eğimliyken, üretimin geçmiş 20 yılda artan bir biçimde uluslararasılaşmış olmasından hiç kimse şüphe edemez. Yalnız, varılan şeylere belli bir perspektif içinde bakalım: Dünyanın endüstriyel çıktısının % 85'i tekil yerel coğrafyalarda, yerli işletmeler tarafından üretilirken, çokuluslu işletmelerin yabancı kollarının ürettikleri bunun % 15'i kadar tutmakta (5). Finans kapital elektronik araçlarla özgürce ulusal sınırlar arasında hareket ederken, endüstriyel sermaye onun kadar hareketli olamamakta, ve onun sahip olduğu gibi bazı hareketlilik şüphesiz ki Sivanandan'ın çizdiği çerçeveye uymamakta. Örneğin, 1993'te ABD'nin doğrudan üretime yönelik dış yatırımın % 78,9'u diğer gelişmiş kapitalist ülkelerdedir: Kanada, Avustralya, Avrupa ve Japonya. Ucuz, vasıfsız ve düzenlenmemiş Üçüncü Dünya emeğini izleyen yatırım kesinlikle dışa dönük yatırımın içinde yer almaktadır ve bu eğilimin - şüphesiz başından beri uygulamış olduğu gibi kapitalist sömürünün mantığını izleyerek- önemini küçümsemek gibi bir niyetim söz konusu olamaz. Bu eğilimin daha çok son yıllarda hızlanmış olduğu tanıtı söz konusu olabilir. Fakat,

hüküm süren ekonomik duruma göre geri çekilebilirliğine dair işaretleri de mevcuttur. Yatırımın bu şekli bile düzgün olarak "küreselleşme" modeline uygun değildir. Örneğin, üzerinde uzlaşmış/geleneksel model, evde üretim yerine doğrudan doğruya daha ucuz ve daha az düzenlenmiş emek pazarlarındaki yatırımları yaymayı üstüne almış gözükmemekte. Ne var ki, ABD'nin doğrudan üretime yönelik yatırımının sonucu olarak bazı emek pazarlarındaki üretilen malların çoğunluğu çok yerel tüketim için, ABD'de satılmamakta; ABD'nin imalata yönelik üretimi ezici bir şekilde, birkaç on yıl öncesine göre çok büyük ölçekte, Birleşik Devletler'de olmakta: yerli iç imalata yönelik üretim bugün 1950'ye göre 5 kat daha fazladır.

Bunların hiçbirisi kapitalizmi daha az kötü yapmamakta (Sivanandan, gerçekten, "küreselleşme"den önce, "ulusal burjuvazinin halkının yararına" çalıştığını mı ileri sürmekte).

Yeni teknolojilerin daha önceki teknolojik değişimler gibi, kimi sömürü yöntemlerini kolaylaştırdığı inkar edilemez. Ve kesinlikle, kapitalizmin varolan fiili mevcut krizleri ve durgunluğu, deregülasyonun dağıtımın, düzensizleştirmenin) yıkıcı etkileri, kitlesel işsizlik, artan açlık yoksulluk veya sosyal koşullara saldırı tartışılmaz.

Gerçi, bunun anlamı, kapitalizmin uzun dönem yapısal krizlerinin açıklaması için "küreselleşme"ye dair olan kolaycı formülden çok, başka yerlere bakmak zorunda olabilirsiniz. İnsanların "küreselleşme" olarak adlandırıkları şey ana nedenden daha çok bir etki olabilir.

Tanımlanmış olan bu olgular ve fikirlerin, şeylerin nereye yöneldiğini bilirmiş gibi yapmayacağım. Benim burada üzeri de duracağım nokta şu: Kişisel olarak, bizi beklemeye yönlendiren -küreselleşmeyi harekete geçiren-şeye tamamiyle karşıt olsa bile, bu basit olguları dikkate değer buluyorum. Böylelikle yaşadığımız dünya hakkındaki esasen bazı basit olguları kolayca maskeleyebildiğini resmeden bir şekilde onları tarif etmekteyim.

"Küreselleşmiş" Kapitalizmde Sınıf ve Devlet

Gerçi politik olarak daha çok önemli olan, tipik olarak, kapitalin hareketliliği ve üretimin uluslararasılaşması hakkındaki önermelerle bağlantılı devlet ve sınıf gücüne dair sanılardır. Basitçe, bu sanılar şu noktaya varır: Ne kadar çok "küresel" sermaye varsa, o kadar az devlet işleyebilir yapabilir çalışabilir ve işçi sınıfı daima daha çok parçalanırken güç uluslararası örgütlerin bir türünde birleşmiş uluslararası(transnational) bir kapitalist sınıfa geçmiştir. Bu yeni küresel düzen, genellikle argüman devam eder, "esnek" kapitalizmin

daha iyi ve daha çok insani yönetiminden çok herhangi bir şeymiş gibi sosyalist projeyi bitirir.

Uluslararası sermayeye dair olan meseleyi birincil olarak almama izin verin.

Günümüzde daha önce küresel uzantılarıyla birlikte devasa işletmelerin ve sermayenin yararına çalışan IMF veya Dünya Bankası gibi daha uluslararası örgütlerin varolduğu doğrudur. Fakat bunu itiraf etmek, bir çeşit kapitalist enternasyonal gibi birleşik uluslararası kapitalist sınıfın veya herhangi organizasyonun varolduğunu söylemekten çok uzaktır. Bütün bunlardan sonra, eğer "küreselleşmiş" herhangi birşey varsa, herhangi gerçek bir uluslararası ekonomik güç mevcutsa, bu, pazarın kendisidir. Eğer bunun anlamı rekabetin uluslararasılaşması değilse, nedir? Bütün kapitalist süreçler gibi, bu da sonuçlarında çelişiktir. "Küreselleşme" bu açıdan ulusal sınırları aşan kapitalist entergrasyon/bütünleşme ve işbirliğinin yeni biçimleri anlamına gelebilir. Ama, aynı zamanda birbirleri arasında aktif rekabet içerisine girmek zorunda kalan artan sayıda ulusal ve bölgesel kapitalistler anlamına da gelmektedir. Dışardan gelen sermaye için daha açık hale gelmiş ulusal ekonomiler olarak yerel kapitalistler, dahili yatırımlardan türetilen yararların üzerinde, birbirleri arasındaki rekabetin yeni biçimlerinin içine çekilebilirler anlamına bile gelmektedir.

Dolayısıyla, "küresel" ekonomi, çok değil de bir miktar anlamında kullanılırsa kapitalist birlik/ teklik anlamına gelebilir. "Küreselleşme"nin sonuçları ve yönelimi hakkında güvenilir bir beyanda bulunmak için bir hayli erken olmasına rağmen, en azından parçalayıcı/dağıtıcı etkilerini görmek/ yakalamak muhtemel gibi. Her oranda, pazarın uluslararasılaşması, şüphesiz, sermaye için güçlkle avantaj olmaktadır. Pazarın uluslararası güçleri için sermayenin artan teşhiri en azından bir gücün kaynağı kadar kolayca yaralanabilme noktasıdır.

Bundan sosyalist sol hangi sonuçları çıkarmalıdır? Muhtemelen sadece göreneksel/üzerinde uzlaşılan "küreselleşme" fikrine karşıt sonuçlar bizi itelemektedir. Bu fikir bizi takibinde bir veya iki tane politik sonuca davet etmektedir. Küreselleşmenin içeriğinde en şahsi ve parçalanmış (örneğin kimlik politikaları), gerçekten kapitalizme karşı değil ama onun çatlakları, gedikleri içinde, mücadeleler mümkündür; ve/ya da tek etkili anti-kapitalist mücadele uluslararası bir biçimde örgütlenmiş olmalıdır. Bunların ner biri bütünüyle etkili bir anti-kapitalist mücadele mümkün değil demekle eşittir. Bence gerçekte, bu önermeler yenilgiye teslim olma eğilimindedirler.

Şüphesiz, enternasyonalist bir perspektif herhangi bir sosyalist hareket için canlı kalır, ve ulusal sınırların ötesinde bir sınıf dayanışmasıyla des-

teklememiş ve ifadelendirilmemiş bir sosyalist proje bana makul düşünülebilir gelmemekte. Avrupa Birliği gibi ulusaşırı kapitalist örgütlerce işgal edilmiş bulunmakta olan bölgeleri zaptetmek için elinden gelen herşeyi yapmamak sosyalist sol için karşı-üretici ve aptalca olmalıdır. Fakat mücadele ve örgütlenmenin ana arenası -enternasyonal mücadele içerisindeki ana kanal- gene de ulusal ve yerel olacaktır. Aynı zamanda, yerel ve ulusal mücadeleler sermaye karşısında bütünüyle etkili olurlarsa, çeşitli muhalif karşıt parçalar sınıfın politik birliğin içerisinde bütünlenmiş olacaklardır.

Kapitalizm, işçi sınıfının onun daimi yeniden düzenlenmesi içerisinde, bu sınıfı daima çeşitli yollarla böler ve tekrar böler. Bu anlamda, Sivanandan'ın göndermede bulunduğu parçalanma "küreselleşme"nin değil, kapitalizmin içinde daima miras kalmış süreçlerin genişleme, büyüme ve devamının ürünüdür. Buna ek olarak, sınıf politikası daima pek çok farkın ötesinde birlik yaratmak için bir çabaya gereksinim duyar. Dolayısıyla sınıfın bölünmesinin süreçleri bugün artar ve büyürse genişleme, farkın ötesindeki birliği yaratmak için gereken çaba da artmalı ve büyümelidir. Bu diğer şeylerin yanında, sınıf örgütleri "özel baskılar" için -özellikle ırksal ve cinsel/seksüel baskılar- daha öncesine göre çok daha fazla uyumlaştırılmalıdır anlamına gelir. Ve çok daha fazla mücadeleye sokulmalıdır, çünkü bu mücadeleler kendi başlarına önemlidirler ve sınıf dayanışmasının kurulması için gereklidirler. Buna göre, işçi sınıfının mevcut bölünmüşlüğü "kimlik politikalarının" sınıf politikaları ile yer değiştirme zorunluluğunun olduğu bütünüyle yeni bir bölgede yaşadığımız anlamına gelmemekte. Buna karşıt olarak, "bütünlenmiş, tamamlanmış" kapitalist sisteme karşı, solun ana örgütsel enerjileri, her zamankinden daha çok şimdi, yerel ve ulusal düzeyde birleşik sınıf politikalarının oluşturulmasına vakfedilmelidir anlamına gelmektedir.

"Küreselleşme" kavramı eğer bizi aksine inanmaya yönlendirirse, bu onu defetmek için yeterli sebeptir. Mevcut "küresel" ekonominin yerel ve ulusal sınıf örgütü ve mücadelesini daha önemliden, çok daha az önemli ve muhtemelen daha etkiliden çok daha az etkili yapabilirliği bile tartışılabilir. Bir tek şey için, pazarın uluslararası güçleri için ulusal sermayelerin kolayca yaranabilirliği anti-kapitalist mücadelelere potansiyel yeni hedefler sunabilir.

Bu bizi devlet sorununa götürmekte. Globaloney'in kutsal şarkısına göre, devletin gücü ve ekonominin uluslararasılaşması arasında ters ilişki bulunmakta: Daha çok küreselleşmeye karşılık ulus-devletin daha küçülen rolü. Ne var ki "küreselleşme", devletin varlığını önceden farzeder ve devlet bazı geleneksel formlarını kaybederken, yenilerini kazanmaktadır. Ve bu basit olguları dikkate almayan önerme yanlış yapmaktadır. Basitçe ortaya koyarsak, ulusal-devlet, "küresel" pazar içerisine sokulan ulusal (veya gerçekten çokuluslu) sermayenin içinden uzanan ana kanaldır.

Eğer yeni küresel düzen ulusal-devletlerin dünyasından daha fazla bir-şeyse; ve bu devletler sermaye hareketleri için geçirimli ise bu geçirgenlik kendi gerekçesi olarak, hakikaten onun koşulları olarak, devlet yetkisine ve ulusal sınırlarına sahiptir(6).

Bugünün "küresel" ekonomisi ve sömürgeci emperyalizmin erken dönem biçimleri arasındaki karşıtlık, durumu resmetmek için yeterli olmalı: Eski tip sömürgeler kesinlikle ne iseler oydular çünkü emperyal güç için etkin bir jeopolitik engel yaratmamaktaydılar. Sömürge sınırlarını kesen/aşan sermaye hareketi, şüphesiz, bir miktar kağıdın transferi veya elektronik nakil işlemleri hareketleri değil fakat zorlayıcı güçlerin cismani hareketidir. Jeo-politik sınırlar diğer bir deyişle, sadece düşünsel olarak değil, fiziksel olarak da geçişli geçirgendir. Bugün ulusaşırı sermaye, dünyanın her köşesine işlemiş eski tip askeri emperyalizmden daha etkili olabilir ama bu, bunu ulusal devletler ve yerel sermaye içerisinde yapmak eğilimindedir. O, nihai olarak, pazarın egemenliğini beslemek, korumak için yeni bir tür askeri emperyalizme -gerçekte, tekil ulus-devlet'in askeri gücü, baki kalan en son "süper güç"- dayanabilir, fakat o, kazançlı yatırımın şartları olan emek disiplini ve ekonomik istikrarın koşullarını korumak için pek çok yerel politik yetkeye -söylemek gerekirse Hindistan ve «in devletlerinde- bağlıdır (7). Ve ulusaşırı işbirliği için her yeni fırsat emperyalistler arası rekabetin- ana araç olan ulus-devlet içerisinde- yeni türlerinin yarattığı fırsatlarla uyusmalıdır.

Eğer devlet küresel pazar içerisinde sermayenin beslenmesinde, korunmasında hayati bir rol oynuyorsa, ümitlerini bir uçta, bütünüyle parçalanmış "kimlik" politikalarında ve/ya da diğer uçta, yerel ve ulusal örgütlenme ve mücadeleleriyle araçlandırılmamış enternasyonalizmin gerçek dışı fantazisinde toplayan sol için, mücadele alanı olarak devleti terk etmek sapkınlık olmalı. Eğer "küreselleşme", ekonomi içerisinde hareket eden sermaye içerisindeki kanalsa, o, kapitalist gidişin anti-kapitalist güç tarafından yarılmasının aynı derecede aracıdır.

"Postmodern" sol, bu gerçeklik karşısında kör görünüyor, çünkü küreselleşme kavramını ve onun altında yatan sanıları/varsayımları büyük oranda eleştirisiz kabul etmişlerdir. Bilhassa görenekselleşmiş/üzerinde uzlaşmış "küreselleşme" fikri onu herhangi insan iradesi ve politikalarından bağımsız kaçınılmaz bir şekilde dünyayı kaplayan, vazgeçilmez, tersine çevrilemez; doğal bir süreç olarak işlemekte. Bu, eğer söylememe izin verilirse, hiçbir yerde teknolojik gelişmenin vazgeçilmez sonuçları olarak tanımlanan "küreselleşme" açısından yeni elektronik teknolojiler küreselleşmeyi sadece mümkün değil aynı zamanda zorunlu kıldığı Sivanandan'ın teknolojik determinizminden daha açık değildir (8).

Fakat "küreselleşme" tarihasını (transhistorical) doğal bir süreç değildir - eğer rekabete dair olanın(competitiveness) ve sermaye hareketliliğinin yararları içindeki sosyal refah fonksiyonlarından ve düzenleyici olan fonksiyonlardan geri çekilen devlet gibi bir anlama gelirse kesinlikle değildir. Bunlar, doğal yasaların yaptıkları, tarihin kaçınılmaz olarak gittiği yer değil, siyasi seçimlerin ürünleridir. Ancak, böyle pek çok politika neo-liberalizmden diğer politik spektrumlara yayılmaktadır.

Bu anlamdaki "küreselleşme", şüphesiz, basit bir rastlantısal ve kendiliğinden seçim değildir. O kesinlikle belli yapısal değişimlere yanıttır. O en azından kısmen kapitalizmin evrenselleşmesi olarak adlandırdığım şeye yanıttır. Eski tip sömürge emperyalizmi günlerinde, gelişmiş kapitalist rakipler kapitalist olmayan bölgelerin bölüşümü ve yeniden bölüşümü üzerinde mücadele etmekteydiler. Bugün, adeta bütün dünya ekonomisi kapitalist olduğundan ve bazı eski sömürgeler bile kapitalist rekabetçi olduğundan, kurallar ve dolayısıyla emperyalizmde değişmiştir. Tıpkı eski tip emperyalizmin çok büyük oranda kapitalist olmayan dünyada sermayenin menfaatlerine göre olan politik tercihleri temsil etmiş olduğu gibi, "küreselleşme", kapitalizmin mantığına göre çalışan bütün önemli ekonomik aktörlerin olduğu bir küresel sistemde sermayenin ihtiyaçlarını karşılayan politik tercihleri temsil etmektedir.

Fakat, eğer küreselleşme, yapısal koşullara sermayenin yanıtıysa bunu aynı koşullar için alternatif sosyalist yanıt biçimleri izleyecektir. Dünün Keynezigil regülasyonu gibi politik hareketin eski biçimleri daha az "küresel" ekonomidekinden daha az yeterliyse, şüphesiz ki bu her tür politik hareketin alanının daraldığı anlamına gelmez. Bunun basitçe anlamı, politik hareket kapitalist ekonomide sadece katılma biçimini alamaz, ama muhakkak gittikçe artan bir şekilde kapitalizmin mantığından maddi hayatı koparan bir biçim olmalıdır. Bu solun küreselleşme umacıyla kendisinin etkisiz bırakılmasına izin vereceğine, hakkında düşünmesi gereken şeydir.

Sivanandan'ın yanıt olarak son bir kelime. Kendisi beni sosyalist değerler ve menfaatlere karşılık 'postmodern kültür' tarafından ileri sürülen tehlikeleri ve savaş sonrası patlamanın neticesinde ortaya çıkmış bir çeşit psikolojik mutasyon değil, enformasyon toplumuyla organik bağları olan yeni entellektüel 'sınıf'ın tehlikelerini görememekle azarlamakta. Belki de postmodern durumu, kapitalist dünya içerisindeki entelijensiyanın belli bir kesimine acı veren psikolojik bir durum olarak tanımlarken fazlasiyla ciddiyetsiz davranmıştır. Bu durum, sosyal bilinç içerisinde açıklanan "sosyal oluş"un diğer bütün biçimlerinden aşağı kalmaz bir biçimde ve en az onlar kadar psikolojik değildir, diğer bir deyişle, daha önce pek çok kez söy-

lediğim gibi, bu gerçekten, özgül maddi koşullar için ideolojik bir yanıttır. Fakat, kültür "enformasyon kapitalizminin" bir ifadesidir demeyi yardım edici veya bilgi verici bulmuyorum (her halukarda sorunlu bulduğum bir formül). Onun kökenleri daha geriye, kapitalizmin savaş sonrası "altın çağı"nda politik ve entellektüel olgunluğa ulaşmış olan insan ile kökü İkinci Dünya Savaşı'ndan ve Büyük Buhran'da atılmış, entellektüel ve politik olarak biçimlenmiş insan arasındaki kuşaksal kopuşa, en biçimsel deneyimleri, buhran, dünya savaşı ve anti-faşist mücadele değil, kapitalist büyüme ve üniversite hayatı olan insana, gitmektedir (9).

"Sosyalist değer ve menfaatlere karşılık 'postmodern kültür' tarafından ileri sürülen tehlikeleri (daha önce yazılmış olandan çok daha fazla) -çok canlı bir şekilde- görmekteyim. Bu tehlikelerin en küçüğü, kendilerini postmodernizm ile beraber ilerleyen bazı mitolojilerin kandırmasına izin vermiş olan, "postmodernizme" sempati duymayan A. Sivanandan gibi zeki /parlak sosyalistler değildir.

NOTLAR:

(1) Review of International Political Economy'de çıkacak.

(2) Bu terimi, kendisinin aslında Bob Fitch'e atfettiği Doug Henwood'a borçluyum.

(3) Küreselleşme mitlerinin, geniş bir politik spektrum içinde nasıl işlediğine ve alternatif önerilere dair önemli bir tartışma için bkz. Greg Albo, "The World Economy, Market Imperatives and Alternatives", Monthly Review Vol.48. No.7.

(4) Bkz., örneğin, Doug Henwood, Monthly Review Vol. 48, No.4; Herry Magdoff "Globalization To What End?" Monthly Review'ın bir broşürü, 1992; L. Panitch, "Globalization and the State",

(5) Bkz. Robert E. Lipsey, Magnus Blomstorm ve Eric Ronstetter, "Internationalized Production in World Output", National Bureau of Economic Research, Working Paper 5385, Aralık 1995.

(6) Bu tartışma, 1. DİPNOTTA belirtilen makalemin üzerinde temelleniyor.

(7) Aijaz Ahmed, ikinci noktayı meseleyi Monthly Review Vol. 48 No.5'te yayınlanan bir söyleşide ortaya koyuyor. Günümüz emperyalizminin "yapısal diyalektiği"ne dair, hem sermayenin küresel yayılımını hem de "ulus-devletin tahkim edilmesini" içeren bir tartışma için ise, bkz. yine aynı yazarın, "The Policy of Literary Postcoloniality", Race and Class 36.3.1995 özellikle sf 10-12.

(8) Sivanandan Marx'ın meşhur (ve sıklıkla yanlış anlaşılan) "el değirmeni feodal lordların olduğu, buharlı makine ise endüstriyel kapitalistin olduğu bir toplum yaratır" önermesine başvururken Braverman'dan destek istiyor. Sivanandan'a göre mikroçip küresel kapitalistin olduğu bir toplum yaratır. Ancak Braverman, büyük kitabı "Labor and Monopoly Capital"e Marx'ın sözkonusu alıntısına dair uzun bir tartışmayla başlar. yle ki, Braverman burada, Sivanandan'ın örneği sunmuş olduğu basit, teknolojik-determinist yorum ile mesafesini kesin bir şekilde ortaya koyar.

(9) Bu noktayı daha geniş bir şekilde şu yazımda ele aldım: "A Chronology of New Left or: Who's Old-Fashioned Now?" Socialist Register 1995.

TUPAC AMARU'NUN 14'LERİ!.....

Temel Demirer

Japon Büyükelçiliği çatısındaki pankartta yazılıydı herşeyin özeti: "Teslim olmak MRTA'nın yolu değildir!... Perulular, Fujimori yoksulların başkanı değildir!.. Haklarınızı almak için mücadele edin!...."

Eylemin ilk gününde gerillalar, "Savaş suçlularını elimizde tutuyoruz, haklarına saygı gösteriyoruz. Victor Polay Campos ile 500 yoldaşımızın serbest bırakılmasını istiyoruz. Ya yoldaşlarımız serbest bırakılacak ya da hep beraber öleceğiz. Bunun da sorumlusu hükümet olacak. Ya vatan, ya ölüm, kazanacağız!" diye haykırmıştı... 17 Aralık 1996'da Büyükelçilik'deki kokteyle katılanları rehin alıp, daha sonra da rehinelere çoğunu bırakmışlardı; 72 kişi ellerindeydi. 22 Nisan 1997 günü, eylemin 126'ncı günündeki özel hareketle, ikisi kadın, 14 gerilla katledildi. Savunma Bakanı William Cohen, "ABD, operasyonda hiçbir rol oynamadı" dese de, 140 kişilik özel tim Amerika'da eğitilmişti. Fujimori'nin "reyting operasyonu" cinayeti kanlı bir "zafer" kazandı, rehinelere 71'i kurtuldu, biri de öldü.

Günler uzadıkça 'Yoldaş Alejandro', "Başka serbest bırakmalar olmayacak. Şimdiye kadar çok fazla iyi niyet jesti yaptık" derken, Comandante Huertas' kod adlı MRTA liderleri Nestor Cerpa Cartolini, istekleri yerine getirilmezse, eylemlerini sürdüreceklerini belirtip ekliyordu: "Asla teslim olmayacağız!"

Cerpa, her olanakta çözüm istediklerini belirtmişti. Başpiskopos Juan Luis Cipriani de, MRTA'nın çözümünden yana olduğunu doğrulamıştı. Görüşmeler de, Peru polisinin büyükelçilik binasına tünel kazmasıyla askıya alınmıştı. 'Arap' kod adlı Rolly Rojas, hükümetin provakasyonlarını mahkum edip, Japon televizyonu NHK'ye demecinde, Fujimori'nin görüşmeleri sabote ettiğine dikkat çekip; zindandaki yoldaşlarının serbest bırakılmasını isteyerek, "Ölüm ya da zafer arasında seçim yapacağız" demişti.

Siyasi çözüm arayışlarına Peru Eğitim Bakanı ve bir hükümet yetkilisi ile gözlemci olarak da Roma Katolik Başpiskoposu Juan Luis Cipriani, Kanada Büyükelçisi Anthony Vincent ve Kızılhaç yetkilisi Michel Minnig'in yanı sıra Japon Hükümeti adına Turusuke Terada da katılmıştı.

Baştan beri siyasi çözümünden yana olan MRTA, Fujimori'nin annesi de dahil, tüm kadın ve çocuk rehinelere serbest bırakmıştı; gereksiz yere kan

dökülmesini istemiyordu.... İyiniyetin kanıtı olarak Peru Dışışleri Bakanı Francisco Tudela'yı, Tarım Bakanı Redolfo Sanguineti'yi, Yüksek Mahkeme Başkanı Moises Pantoja'yı, Parlamento sözcüsünü, Peru'lu hakimleri ve Büyükelçilerden Carlos Luis Linares ile 18 elçilik görevlisini (Panama), Arthur Schuschnigg'i (Avusturya), Carlos Luiz'i (Brelizya), Dimitar Stanoev'i (Bulgaristan), Anthony Vincent'i (Kanada), Pedro Diaz Arcia'yı (Küba), Heribert Woeckel ile iki elçilik görevlisini (Almanya), Alkiviades Karokis'i (Yunanistan), Jose Maria Argueta'yı (Guatemala), Marihisa Aoki ile 12 elçilik görevlisini (Japonya), Wojciech Tomaszewki'yi (Polonya), Octavian Filip'i (Romanya), Lee Won-Young'ı (Güney Kore), Estanislao de Grandes'i (İspanya), Horacio Artega'yı (Venezuela) ve aralarında Japon şirketlerinin üst düzey yetkililelerinin de olduğu çok sayıda insanı serbest bırakmıştı....

Alberto Fujimori ise, gerillalarla görüşmeleri sürdürerek zaman kazanıp, olayın dünyanın gündeminden düşmesini beklerken, baklayı ağzından çıkarmıştı: "Önceliği görüşmelere veriyoruz, ancak rehinelere kurtarılması için hareket düzenlemekten de kaçınmayız. Sadece görüşmek yetmiyor! "Fujimori'nin niyeti belliydi!.... Örneğin MRTA gerillalarını destekleyen Arjantin'in 'Plaza de Mayo' (yani bizdeki Cumartesi) Anaları, barışçı çözüme aracılık etmek için eylemin 67. gününde Lima'ya gelmişlerdi; Fujimori, görüşmeyi kabul etmediği için Başkanlık Sarayı'na yürüyen Analar; taleplerini haykırılmışlar, ama yanıt alamamışlardı....

Peru halkı da barışçı çözüm istiyordu. Halk, gerillaların taleplerinin karşılanmasından yanaydı. Kan akıtılması yerine siyasi çözüm ve tutsakların serbest bırakılmasını istiyordu. "Apoyo" şirketinin kamuoyu araştırmasına göre, halkın yüzde 60'ı sorunuz barışçı görüşmelerle, yüzde 34'ü de şiddetle çözüleceğine inanıyordu; yüzde 6'si da kararsızdı.

MRTA Avrupa Temsilcisi Isaac Velazco'nun dediği gibi eylemin amacı, siyasi tutsakların serbest bırakılması ve Peru zindanlarındaki vahşete dünyanın dikkatinin çekilmesiydi. Çünkü MRTA liderlerinden Viktor Polay Campos, Maria Lucero, Cumpa Miranda, Peter Cardena Schulte ve 500'ü aşkın militan, diktatörlüğün zindanlarındaydı. (Tıpkı Başkan Gonzalo gibi!) Yerin sekiz metre altındaki tek kişilik hücrelerde, bellerine kadar su içindeki savaş esirleri, her türlü insani-hukuki haktan yoksundular....

20 Nisan 'da Peru İçişleri Bakanı ve Ulusal Polis şefi aniden istifa etti. Kamuoyu yoklamaları da, son aylarda Fujimori'ye halk desteğinin 10 puan düştüğünü gösteriyordu. Ve Fujimori saldırdı....

MRTA Eylemi Sonrasında

Baskın ardından kontrolü ele geçiren Perulu askerler çılgılık atarak, "Kazandık, Yaşasın Peru" diye bağıldılar. Fujimori, "Bu müdahaleden sonra, biz, Perulular bundan böyle daha güçlü olacağız" dedi.... Japonya Başbakanı Ryutaro Haşimoto, rehinelerin kurtarılması üzerine, "Rehineler kurtarıldığı için, Fujimori'ye ve Peru hükümetine tüm kalbimle teşekkür ederim" dedi (1).

Latin Amerika ülkeleri devlet başkanları, Fujimori'ye 'kutlama' mesajları gönderdiler. Bolivya'nın Sucre kentindeki "And Ülkeleri Zirve Toplantısı'nda biraraya gelen Kolombiya, Bolivya, Venezuela ve Ekvador adına söz alan Kolombiya Devlet Başkanı Ernesto Samper, "Ben de Fujimori'nin yaptığını yapardım" dedi. İspanya hükümeti de yayımladığı mesajla, harekattan duyduğu memnuniyeti dile getirip, "karabasanın sona erdiğini" söyledi.

CNN'e açıklamalarında FBI'ın eski ajanı Bob Taubert, Japonya Büyükelçiliği harekate katılan Perulu Özel Tim'in, 1996 Aralık'ında ABD'de eğitildiklerini ve Özel Tim'in eğitimine kendisinin de katıldığını belirtip, "Peru'daki rehine krizinde rol alan Perulu askerlerden gurur duyuyorum. Onlar için harcanan para yerini buldu" dedi (2).

Büyükelçilik eylemi sona erdi ama şimdi de ABD'de, MRTA üyesi bir Amerikalı için gösteri yapıldı. New Yorklu Lori Berenson3 için yapılan gösteride Peru hükümeti kınandı. Peru'da MRTA'lı olduğu iddiasıyla tutuklanan Berenson, gizil bir askeri mahkemede yargılanmış ve ömür boyu hapse mahkum edilmişti.2

Fujimori'nin MRTA gerillalarına yönelik yargısız infaz harekatı, bir şova dönüştürüldü; ancak Fujimori'ye prestij kazandırmadı. Harekatı, dünyaya parlak "nutuklar"la duyuran Fujimori, basına gerillaların cesetlerini teşhir etti ve harekatın gerçekleşmesini sağlayan tünellerin antik yerli kültüründen esinlendiğini "gururla" belirtti. "Yargısız infaz"ı reddedip, harekat düşüncesinin kendine ait olduğunu, tünelleri kazmaya 3 ay önce başladıklarını söyledi.

"Yargısız infazlar" konusundaki sorular ise, İçişleri Bakanı General Cesar Saucedo tarafından, "Bunlar harekatın başarısını gölgelemeye çalışan hainlerin işi. Eğer yargısız infaz ise bile bunu kim gördü?", diye geçiştirildi. Oysa bir MRTA gerillasının ölümden kurtardığı Tarım Bakanı Rudolfo Munante, açıklamasında bir gerillanın teslim olmak istediğini gördüğünü ve bir kadın gerillanın da teslim oluyoruz diye bağırmasına rağmen kurşuna dizildiğine dikkat çekti.

"Asahi Shinbun" gazetesi, teslim olmak isteyen gerillaların, Peru as-

kerlerince vurulduğunu duyurdu. Bir rehine, "Gerillalardan biri sağ olarak Peru askerlerinin eline geçti. Ancak daha sonra tüm gerillaların öldürüldüğünü duyduğumda, bu gerillanın da askerlerce vurulduğunu anladım" dedi.

'Rüzgar Eken Fırtına Biçer'

İnsan hakları savunucusu APRODEH örgütü, katledilen gerillalardan ancak MRTA lideri Nestor Cerpa ile Roli Rojas'ın kimliklerinin belirlenebildiğini ve diğer 12 gerillanın polis tarafından Lima'daki mezarlıklara "kimliği belirsiz" ibaresiyle gömüldüğünü açıkladı.

Ekvador'un başkenti Quito'daki 'Latin-Amerika Ülkeleri İnsan Hakları Örgütü' adlı kuruluşun açıklamasında, Fujimori'nin hareketıyla, "Otoriter ve savaş yanlısı bir devlet adamı" olduğunu kanıtladığını söyledi.

Uruguay'daki Tupamaros hareketi, Fujimori'yi müdahaleden ötürü kınarken, "Savaşı seçtiğini" vurgulanıp "Rüzgar eken fırtına biçer" di.

Vietnam Komünist Partisi'nin yayın organında yayımlanan yorumda, Peru'daki açlık, işsizlik ve eşitsizliğe değinilerek, "Peru hükümetinin askeri makinaları, gerilla grubunu katliamdan geçirebilir, ancak şiddet Fujimori'ye sorunların çözümünde yardımcı olmayacaktır. Bu hareket, bir katliamdır" denildi.

Danimarka'da bir grup genç MRTA gerillalarının yargısız infazını protesto etmek için Peru Kopenhag Büyükelçiliği'ni işgal etti. Ellerindeki MRTA bayrakları ile büyükelçiliğe işgal eden ve bayrakları pencerelere asan göstericiler, MRTA lehine sloganlar attılar.

Cerpa'ya İnfaz

Peru'da yayımlanan 'La Republica', konutun merdivenlerinde ölü bulunan Cerpa'nın yüzünde mermi izleri bulunduğunu ve kendisine birkaç kez ateş edildiğini belirtti. Jose Marti'den, Simon Bolivar'dan Commandante Che'ye uzanan Latin Amerika devrimci kuşağının temsilcilerinden biri olan Cerpa, bir işçi ailesinin çocuğu olarak doğdu. Çocuk yaşlarda çalışmaya başlayan Cerpa, 25 yaşındayken (1977) Cronotex dokuma fabrikasında sendika önderi olarak siyaset sahnesinde parladı. Cerpa, fabrikada işgal eyleminin de öncüsüydü. Peru polislerinin fabrika baskını tam bir katliama yol açmış ve 6 işçi öldürülmüştü. Tutuklanıp serbest bırakılması sonrasında Cerpa, MRTA'nın örgütlenmesinin kilit isimlerden biri oldu. Uzun süre dağlarda gerilla olarak

savaşan Cerpa, yoldaşları arasında, sakin, barışçı ve insancıl kişiliğiyle tanındı.

Dünya devrimci hareketi için çok önemli bir deneyim oluşturan Büyükelçilik eylemi onun tasarımıydı. Elçilik eylemi, özellikle gerillaların politik ilkelere bağlı tutumu, yaşamı gibi devrimcilere yönelik spekülasyonları boşa çıkaran dengeli davranışlarıyla dünya çapında bir örnek oluşturdu.

Her öldürülen devrimciyi "son örgüt lideri" ve her bastırma harekâtı ardından devrimci hareketin "belininin kırıldığını" ilan eden medya tekellerinin haklı çıkacağı oldukça şüpheli... MRTA, Cerpa'nın açtığı yoldan yürümekte kararlı olduklarını daha şimdiden ilan etti. Lima'nın işçi mahallesi Juan de Miroflores'teki kırmızı bayraklar bunu doğruluyor.

Sonuçta, Cerpa, Peru halkının efsaneleri arasına katılırken, ilk zafer sarhoşluğuyla caddelerde gösteri yapan Fujimori'yi ise artık daha zor günler bekliyor.

Rolly Rojas : 'Arap'

Fujimori'nin gerillalardan kalan her şeyi yok etme çabasına karşın 14'lerin şimdiden Peru halkı için bir "Aziz" konumuna geldi. Fujimori'nin 13 gerillanın cesedini saklaması da, bunu değiştireceğe benzemiyor.

Rolly Rojas'ın (4) cenaze törenindeki kitle, "Yaşasın MRTA, Öcünüz alınacak!" sloganı attılar. Cenazeyi özel timlerin ve sivil polislerin izlemesine rağmen MRTA sempatizanları Rojas'ın intikam yeminini haykırdı: "Öcün alınacak Arap!.."

Cenaze töreninde konuşan Maria Rojas "Ben Rolly Rojas Fernandez'in anasıyım. Rolly bunu hak etmemişti; o iyi bir insandı. Oğlum, o adam ile (Fujimori-b.n) konuşmaya çalıştı. Ama o adam 'konuşabiliriz' demesine rağmen hepsini öldürdü dedi. Rojas'ın yaşamı gibi mezarı da gözlerden uzak ve vakur bir tevazu içerisinde hazırlandı. Mezarın başına adı ve kod adı 'Arap' yazıldı.

Mrta'yı Susturma Çabası

MRTA gerillalarının katledilmesinin ardından, Peru Devriminin Avrupa'daki sesi de susturulmaya çalışılıyor. MRTA Avrupa Temsilcisi Isaac Valesco'nun katliam sonrasındaki açıklamalarından rahatsız olan Peru Dışişleri Bakanlığı, Valesco'nun açıklamalarının engellenmesini ve Al-

manya'nın Valesco'ya verdiği siyasi sığınma hakkını kaldırılmasını istedi. Bunun üzerine Almanya Hükümet sözcüsü Haussmann, "Valesco'nun mülteci statüsü kaldırılmayacak; ama politik eylemlerinin sınırlandırılması gündemdedir" dedi. Bu tavra ilişkin olarak Valesco'nun yanıtı net oldu: "Ben burada politik mülteci olarak bulunuyorum. BM'nin bana verdiği haklar var. Bu hakları da elimden almaları mümkün değildir."

Yoksulluk Gündemde, Mücadele de!.

MRTA gerillalarının Lima'daki Japon büyükelçiliğinde gerçekleştirdikleri eylemin ABD'de eğitilen Özel Tim tarafından kanlı bir katliamla "noktalanması"nın ardından MRTA, mücadelesini daha şiddetli sürdüreceğini açıkladı. Gerillaların yargısız infaz^na karşılık baskı aygıtına ve askeri hedeflere yönelik saldırılarını yoğunlaştırması bekleniyor. Bu arada MRTA gerillalarının büyükelçilik eylemiyle birlikte ülke çapında muhaliflere yönelik baskılar da arttı. Muhaliflere yönelik silahlı saldırılar artarken, devrimci örgütler de bunlara sert karşılık vereceklerini açıkladılar.

Görev başına geldiğinden bu yana neo-liberal uygulamaları yoğunlaştıran Fujimori, uluslararası yatırımcıların ve IMF'nin reçetelerini uygulamaya koydu. Peru ile IMF'nin imzaladığı Brady anlaşması ile Peru, sömürge ülke statüsünü kabullenmiş oldu. Peru'nun verili ekonomik göstergeleri de iyi sinyaller vermiyor. Peru ekonomisinin gövdesini IMF destekli yabancı yatırımlar, Japonya'nın yıllık 1 milyar dolara varan desteği ve yerel lobilerin yatırımları oluşturuyor. 1994'te yüzde 13 düzeyinde gerçekleşen büyüme oranı, beraberinde devreye giren spekülatif ekonomi sonucu, ödemeler dengesindeki sorunları ağırlaştırdı. Hükümetin bütçe açığı, spekülatif ekonomi sonucu GSYİH'nin yüzde 8'ine ulaştı. Bu oran Meksika'nın 1982'de yaşadığı kriz öncesi ulaştığı orandan daha yüksek. Büyüme oranının geçtiğimiz yıl yüzde 2.5'e düştüğü bildiriliyor. Çalışabilen nüfusun yalnızca yüzde 40'ı resmi olarak istihdam edilmiş durumda. 24 milyonluk nüfusun yarısı yoksulluk sınırının altında yaşarken bu rakamın yarısı da mutlak açlık tehlikesiyle karşı karşıya. Bu yıl her ne kadar yüzde 4.5 büyüme beklense de turizmin ve Japon yardımının olmaması durumunda bu büyüme gerçekleşemeyecek. Fujimori'nin halen güçlü olmasının en önemli nedeni karşısında güçlü bir muhalefetin bulunmaması.

İlkesiz ve popülist politikaları ile ayakta duran Fujimori, Peru'da tam bir mutlakiyet kurmuş durumda. Tüm güç onda ve kontrolü altında tuttuğu ordu ile gizli serviste toplıyor. Bu verilerin ışığında, büyükelçilik eyleminin, 14

MRTA gerillasının kişisel tercihi değil; gün günden yoksullaşan ve üzerindeki baskı yoğunlaşan Peru halkının artan tepkisinin bir parçası bir parçası olduğu anlaşıyor.

Peru'nun Gerçekleri

Fujimori'nin yoksullarının kanıyla yazdığı tarihin son perdesini MRTA'lılara karşı gerçekleştirilmesi oluşturuyor. İşte Fujimori'nin "icraatları"ndan birkaçı:

- * 1985'de Accomora'da 60 köylü dinamitle katledildi.
- * 1986'da cezaevinde 300 siyasi tutuklu katledildi; kırsal alanlarda sayısız toplu mezar ortaya çıkarıldı.
- * 1988'da pusuya düşürülen bir grup asker, öfkelerini bir köy düğününden çıkardı. Cayara'daki düğünü basan askerler, davetlilerden 40 tanesini kiliseye kapatıp öldürdüler.
- * Avrupa basını Alto Hullago Ormanları ve Ayacuco dağları başta olmak üzere ülkenin bir çok kırsalını "serbest atış bölgesi" olarak niteledi. Burada helikopterler ve uçakların sivilleri bombaladığı ortaya çıktı.
- * Zorunlu koruculuk ve göç politikası resmileştirildi.
- * Fujimori iktidarının ilk yılında askerler, Canto Grande hapishanesini basarak ellerindeki listeye kayıtlı 40 Komünist Parti üyesini katlettiler.
- * 1996'da toplam 500 bin kişi gözaltına alındı.
- * 1992'de General Garcia'nın uyuşturucu trafiğin yönettiği ABD tarafından açıklandı. Yine Fujimori'nin silahlı Kuvvetler Başkanlığı'na getirdiği önemli adamlarından Vladimirio Montesinos'un uyuşturucu trafiği yöneticilerinden olduğu ortaya çıktı.
- * Fujimori'nin karısının hükümeti rüşvetle suçlaması üzerine ortaya çıkan "Fujigate" skandalı 1992 darbesiyle engellendi. Darbe ile tüm gazeteler kapatıldı; aydın ve yazarlar tutuklandı, işkence gördü, kaybedildi, cezaevlerinde katledildi.
- * Peru ekonomisini ayakta tutan uyuşturucu geliri. Bu para, "günlük 14 milyon dolar" civarında.
- * Peru üzerinde, ABD-Japonya hegemonya savaşı sürüyor. ABD uyuşturucu ile mücadele adına El Salvador, Kolombiya, Şili ve Bolivya'da olduğu

gibi Peru'da da askeri etkinliğini artırıyor. Öte yandan da uyuşturucu trafiğini CIA tarafından örgütleyip, elde edilen parayı da dikta ekonomisine ve kontrolleri gruplarına aktarıyor.

* Halkının yüzde 50'sinin mutlak yoksulluk sınırında yaşadığı Peru'da, işsizlik yaygın. İşsiz ve yoksulların çoğunluğunu yerliler ve melezler oluşturuyor. Sağlık hizmetleri ise neredeyse yok gibi.

* Ülkede toplumsal muhalefetin başını Komünist Parti ve MRTA çekiyor.

Yoldaşlara Açık Mektup

MRTA'nın 28 Nisan 1997'de Komutan Ernesto Che Guevera'nın katledilişinin 30'uncu yıldönümü nedeniyle yayımladığı açık mektupta aynen şunlar deniliyordu:

"Dünya halklarına, politik örgütlere, dayanışma organizasyon ve hareketlerine, devrimci, demokrat, yurtsever ilericilere;

Değerli yoldaşlar, Komutan Ernesto Che Guevera katledilişin 30'uncu yıldönümünde, emperyalizm tarafından başka bir suç işlendi, Tupac Amaru Devrimci Hareketi gerillası 13 devrimci kardeşimiz ve Komutan Nestor Cerpa Cartolini, adalet ve özgürlük hayallerinin gerçekleştirilmesini önlemek için öldürüldüler. Komutanımızın katledilmesi, mücadeleimizin sürdürülmesini hiçbir şekilde etkileyemeyecek ve biz neoliberalizme, faşizme karşı mücadele etmeye devam edeceğiz.

Bu derin acılı saatlerde birçok tarafta dünyanın bilinçli erkek ve kadınları dayanışma gösterileri yaptı, diyorlar ki kardeşlerimizin ölümü kılıfına bile uydurulamadı.

Bugün bütün dünya Peru'da birlence insanın işkencelerde katledildiğini, yargısız infazlar ve soykırımlarla yokedilmeye çalışıldığını görmelidir. Neoliberalizm, 23 milyon kişilik bir nüfusta, 13 milyonu yoksulluğa, 7 milyonu sefalet koşullarına boğdu.

Şimdi Tupac Amaru gerillaları mücadeleye devam ediyor. Adalet ve özgürlük rüyalarını gerçekleştirmek için, 22 Nisan 1997'de katledilen 'Edgar Sanchez' Komando birliği kardeşlerimiz için, adalet ve özgürlük düşleri için yine 28 Nisan 1989'da Molinos çarpışmasında katledilen 52 kardeşimiz için.

Çarpışmadan sonra yaralılar ve tutuklananlar Peru ordusu tarafından infaz

edildiler. MRTA, İlerici, devrimci halkımızla birlikte sosyal adalet, huzurlu bir toplum ve yoksulluğunun ortadan kalkacağı bir dünya kurma mücadelesinde MRTA polikalarından hiçbir şekilde ödün vermeyeceğimizi duyururuz.

Bu satırlar arasında, Tupac Amaru Devrimci Hareketi temsilcisi olarak, bütün yoldaşlara, Komutan Nestor Cerpa Cartolini ve Komutan Edgar Sanchez birliğinin katledilmesi üzerine gösterdikleri dayanışma için teşekkürlerimizi iletiyoruz."

Hesaplaşma Bitmedi, Savaş Sürüyor!....

Özetle 14'ler, Fujimori zindanlarındaki yoldaşlarının, Perulu yoksulların, dünya mazlumlarının özgürlüğü için silahlanmışlardı. Ve özgürlük için dövüşen gerilla teslim ol(a) mazdı; olmadılar da.... 126 gün, yoksulların yüreği Onlarla çarptı... 126'ıncı günde Onlar, dövüşerek güneşe gömüldülerse de; can bedeli bir özgürlük ezgisi ve isyan çağrısı oldular.... "Yeni Dünya Düzen (sizliği)'nin ("YDD") neo-liberal zulmüne karşı yeni savaşımın, kazanımların ve başkaldırı umudunun simgeleriydiler. .... Kadını erkeğiyle çoğu 20'sindeydi, sömürsüz, savaşırsız ve sınırsız yeni bir dünya istiyorlardı; istemekle de sınırlı kalmayıp Kalaşnikov'larıyla eşitlik, adalet ve özgürlük için dövüşüyorlardı....

Eşitlik, adalet ve özgürlük ülküleriyle Güneşe gömülen MRTA'lı kardeşlerim için, ödle liberaller gibi, "Yapmamalıydılar, sonuçsuz bir intihar eylemiydi, başka yollar da bulunabilirdi, yazık oldu, olmasa daha iyiydi!" diye hayıflanacak ya da "çok bilmiş enteller" gibi, "eylemdeki hataları" üzerine spekülasyon yapacak değilim.... Onların eylemi, "Peru liderinin başarısı, herhalde terörizmle mücadele konusundaki araştırmalarda ve literatürde, örnek olarak gösterilecektir. Herşeyden önce MRTA adlı örgütün bu eylemi, tüm teröristlere bir ders olmalıdır" diyen (Milliyet, 24 Nisan 1997, s.16) Sami Kohen'in veya "Rehinelerin kurtarılması bizi rahatlatmış. Çin yönetimi her zeman her türlü terör eylemine karşı olmuştur", diyen Çin Dışişleri Bakanlığı açıklamasının suratına indirilmiş bir şamar ve 'Gerçek terörist kim?' sorusuna verilmiş bir yanıtır!..

Savaş hâlâ sürüyor. Çünkü özgürlük tutkunlarının başkaldıran sevdası, diktatörlerin korkulu rüyası da Ortadoğu' dan Latin Amerika' ya uzanan küresel zulme karşı isyanın (ve MRTA' nın) pusatlandığı silahıdır Mikail Timofeyeviç' in Kalaşnikov' u... Uzun söze hacet yok; Onlar, üzerine düşeni yaptılar, ellerindeki Kalaşnikov' larla Güneşe gömüldüler... Onların silahları yerde kalmayacak; bunu, yaşayanlar görecek!..

Tabii Zülfü Livaneli isimli "zat" da !.. Bir zamanlar, 'Nurhak' ve 'Kızıldere' türkülerini söyleyip, topladığı "par(s)a"yla "star" olduktan sonra, şimdi sömürü dünyasının sosyal demokrat vokalistliğine soyunan Zülfü'nün, seviyesiz ve ucuz üslubuyla, "Hasan Sabbah'ın afyonlanmış cahil sürülerinden ibaret (....) Haşhaşiyun katilleri" (Milliyet, 24 Nisan 1997, s.5) diye saldırdığı MRTA'lılar, "Ölüm nereden ve nasıl gelecek olursa olsun, savaş sloganlarımız kulaktan kulağa yayılacaksa ve silahlarımız elden ele geçecekse, ölüm hoş geldin sefa geldin' diyen Che'nin ve Cerpa'nın savaşçılarıydılar... (Ne çabuk unuttu, Zülfü de sömürü düzeni tarafından "ıslah" edilmeden önce aynı sloganı telaffuz ederdi!..)

25'inde bir sendika önderi ve 43'ünde de elinde silahıyla özgürlük için düşen bir komutandı Cerpa. Fransa'da sürgünde yaşayan annesi Felicita, "O, çok akıllı ve yetenekliydi. Şiddet yanlısı değildi" derken; yoldaşlarından Javier Vela daekliyordu: "Nestor dağda çok sakindi. Hep Marx ve Lenin'in kitaplarını okurdu." Geriye kitapları, silahı, sevdaları ve kavgası kaldı Cerpa'nın yoldaşlarına....

Baskın ardından, "Yoldaşlarımızın ölmesi bizi korkutmadı, MRTA ölmeyecek" diye haykıran bir gerilla, sanki Cerpa'yı yanıtlıyordu.... MRTA Avrupa Temsilcisi Velazco da, Peru'daki devlet terörüyle mücadeleyi sürdüreceklerine dikkat çekip, "Baskın sonrasında ülkedeki iç savaş şiddetlenecektir. Ne kazandık, ne de kaybettik, ancak kaybeden Peru halkıdır. Biz peru halkının yararına olacak politik süreci yaratma olanağını yitirdik" diye ekliyordu...

Fujimori de, Sami Kohen de, "YDD" efendileri de boşuna heveslenmesin... Peru'da hesaplaşma bitmedi; özgürlük savaşı, "yeryüzü aşkın yüzü oluncaya dek" sürecek; tıpkı Cerpa'nın, 14'lerin sürdürdüğü gibi!...

"Sonuç Yerine"

Peru hükümeti, rehine krizine silahla müdahale ederek başarı mı elde etti? Sorunu çözdü mü?... Devrimci mücadele bastırıldı mı?... Devrimcilerin ölümü yenilgi mi sayılmalı ?....

Soruların yanıtı 'Hayır'dır. Aksini tartışmak bile anlamsız. Peru rejimi, artık eski baskı ve sömürü mekanizmasını sürdürmekte zorlanacak. Elbette herşey değişmemiştir, diktatörlük yıkılmamış, eşitlik ve özgürlük düzeni yaratılamamıştır, ama taş yerinden oynamıştır. Dört ay denetim altında tuttukları onlarca burjuvadan bir tekine bile kötü muamelede bulunmamış olan dev-

rimcilerin aksine, Peru hükümeti, ortalığı kana bulayarak iktidarını ancak kanla koruyabildiğini, dolayısıyla aczini göstermiştir.

"YDD" ile dünya emperyalizminin kendini herşeyi n hakimi gibi görmeye başladığı, Peru diktatörlüğünün halkı ağır bir baskı ve sömürü altında tuttuğu bir dönemde gerçekleştirilen Japon Büyükelçiliği'ni baskın eylemi, gerçekten de ölümüne bir meydan okumaydı. Devrimciler, Lima'nın orta yerinde özel koruma setlerine rağmen, rejimin bir eylemle nasıl sarsılabileceğini, otoritesinin zayıflatılabileceğini, halka ve dünya halklarına gerçeklerin ve asıl çıkarlarının nerede olduğunun nasıl gösterilebileceğini gösterdiler. Üstelik bu durum dört ay sürdü. Bu dört ay içinde Peru hükümetinin halk desteği yüzde 15-20 oranında düştü. Fujimori hükümetinin otoritesi sarsıldı, kendine güveni zayıfladı, attığı adımlara dikkat etmek zorunda kaldı. Bunlar bile, eylemin ne kadar başarılı olduğunu göstermeye yeten verilerdir.

Eylem başladığı andan itibaren farklı ve önemli bir eylem olduğunu belli etmişti. İnanılmaz örneklerle korunan büyükelçilik konutuna giren gerillalar buradaki bütün insanları rehin almayı başarmışlardı. Elçilik binasındaki bütün kadınları-Fujimori'nin annesi de dahil- ve çocukları serbest bıraktılar. Kendilerine dahası tüm devrimcilere en vahşi işkenceleri reva gören ve ahta vahşice katleden bu sistemin karşısına en güçlü silahla, "insanlıkla" dikiliyorlardı. Bu devrimci ahlakın en güzel örneklerinden biriydi. Halka karşı savaşta kadın, çocuk veya yaşlı tanımadan tüm vahşiliğini sergileyen Fujimori'nin şahsında somutlanan iktidara karşı, savaşta taraf olmayanları, ve hatta diktatörün annesini hiç bir pazarlık unsuru yapmadan serbest bırakıp, ardından da taleplerini ilettiler: Mahpuslardaki 500 yoldaşın serbest bırakılması....

Fujimori gerçek bir şoka uğramıştı. Eyleme yönelik ilk tavrı görmezlikten gelme olmasına rağmen, gerek içerde gerekse dışarda aleyhine oluşan kamuoyu gerillaları dikkate almasına neden oldu. Üstelik serbest bırakılan rehinelere de gerillaların "çok nazik ve iyi eğitim görmüş kişiler olduğunu" belirtiyordu. Sorun Fujimori ve emperyalizm için bir "namus" meselesi haline gelmişti.

Gerillalar bu süreç içinde diğer ülkelerin büyükelçilerini serbest bırakarak Japonya ve Fujimori ile başbaşa kaldılar. Bu Fujimori'nin işini zorlaştıran başka bir etken oldu. Ama devlet kurumunun arkasına gizlenen komplo ve ikiyüzlülük tavrı da etkisini yitirmemişti. Fujimori bir yandan ülke ülke dolaşıp sözde sığınma için ülke ararken ve zindanlarda tutulan MRTA sempatizanlarına kısmi af tasarılarıyla gündemi oyalarken, diğer taraftan da gerçekleştireceği kanlı baskının planlarını yapmaya koyuldu.

Katliam planı 22 Nisan 1997 günü uygulamaya koyuldu. Büyükelçiliği

basan özel timler ve askerler, içerde bulunan gerillaları katlettiler. Katliamın ardından st üste açıklamalar yayınlayan emperyalist devletler "iyi bir dayanışma" rneği sergileyip hep bir ağızdan Fujimori'yi kutladı ve "terörizme" hiç bir alanda taviz verilmeyeceğini belirttiler. Daha bir gün öncesine kadar haber ajansları "gerilla" deyimini kullanırken, katliamın ardından "terörist" demeye başladılar. Emperyalist haber ajanslarının dili hemen değişti. Çünkü bu "başarı" sadece Peru için değil dünya emperyalizmi açısından da önemliydi.

Ama bu katliam bize şunu unutturamaz: Eylem başladığı anda büyük bir başarıya imza atmıştır. Savaşın en kızgın haliyle yaşandığı Latin Amerika'da krizin uzlaşma ile sona ermeyeceği zaten ortadaydı. Son dönemlerde krizin uzlaşmayla zleceğine dair bazı adımlar atılıyor gibi görünmesine rağmen, Fujimori'nin ikinci bir yenilgiyi kabul etmeyeceği açıktı. Ama gerillaların katledilmiş olmasına ağlamak ve sırf bu nedenle eylemi başarısız olarak görmek MRTA'ya yapılacak büyük bir haksızlık olur.

MRTA eyleminin başarısının kalıcı olup olmayacağını elbette ki yine gerillaların bundan sonra sergileyecekleri pratik gösterecek. Ama bu durum dünya devrimci hareketinin sırtına da kaınılmayacak görevler yüklüyor. Dünya devrimci hareketi, 14'lerin katliamı zeriden siyaset yapan Fujimori'yi kutlayan emperyalistlerin gösterdiği dayanışmayı boşa çıkarmak için, uluslararası platformda Peru'daki diktatörlüğe karşı mücadele olanaklarını geliştirmek zorunadır. MRTA eyleminin başarısını veya başarısızlığını belirleyecek olan adımlardan biri de, şüphesiz, dünya devrimci hareketinin tavrı olacaktır.